

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษาวิจัยโดยมีสาระสำคัญดังนี้

๒.๑ การบริหารงานวิชาการ

- ๒.๑.๑ ความสำคัญการบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๒ ความหมายการบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๓ วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๔ ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๕ หลักการบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๖ กระบวนการของการบริหารงานวิชาการ
- ๒.๑.๗ ทฤษฎีการบริหารงานวิชาการ

๒.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชน

- ๒.๒.๑ ความสำคัญการมีส่วนร่วม
- ๒.๒.๒ ความหมายการมีส่วนร่วม
- ๒.๒.๓ ความหมายของชุมชน
- ๒.๒.๔ องค์ประกอบของชุมชน
- ๒.๒.๕ ลักษณะของชุมชน
- ๒.๒.๖ โครงสร้างทางสังคมของชุมชน
- ๒.๒.๗ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๒.๓ หลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๔ การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑

- ๒.๔.๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- ๒.๔.๒ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- ๒.๔.๓ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน
- ๒.๔.๔ ด้านการนิเทศการศึกษา

๒.๕ การพัฒนาหลักสูตรในประเทศ

๒.๖ การพัฒนาหลักสูตรในต่างประเทศ

๒.๗ การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ

๒.๘ ประวัติโรงเรียนในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงสุดเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนตามภารกิจของสถานศึกษา รวมถึงกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมในสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาระบบการเรียนรู้ของครูและนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างคุณภาพทางการศึกษาต่อไป

๒.๑.๑ ความสำคัญการบริหารงานวิชาการ

ผู้บริหารโรงเรียนต้องดำเนินการเกี่ยวงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุด ส่วนงานอื่นๆ เป็นเพียงส่วนประกอบหรือปัจจัยที่ส่งเสริมงานวิชาการให้มีคุณภาพจุดมุ่งหมายของงานวิชาการอยู่ที่การพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพมีความรู้ มีจริยธรรม งานวิชาไม่ใช่งานที่เพียงแต่ทำให้นักเรียนสามารถอ่านออก เขียนได้เท่านั้น แต่จะต้องมีความสามารถปรับตัว ในสังคม และเป็นพลเมืองที่ดี ซึ่งงานวิชาการของโรงเรียนมีความสำคัญ ดังนี้

บุญส่ง พุทธรักษ์พงศ์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการสอนโดยตรง โดยครอบคลุมถึงการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษา งานวิชาการดังกล่าวนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบเป็นอันดับแรก เพราะภารกิจของสถานศึกษา คือการให้บริการทางวิชาการผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการโดยทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำด้านการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญเป็นอันดับแรกโดยมุ่งหวังผลประโยชน์เกิดแก่ผู้เรียนทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และเพื่อใช้เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จให้เห็นถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น^๑

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ กล่าวถึง งานวิชาการ คือ งานที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะจุดมุ่งหมายของการบริหารวิชาการอยู่ที่การสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และมีคุณสมบัติตามที่ต้องการ งานวิชาการเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพ และความสำเร็จของโรงเรียน ความสำคัญของโรงเรียนมักจะพิจารณาจากคุณภาพของผลผลิต คือ ตัวนักเรียน ดังนั้น คุณภาพของผลผลิตจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพ

^๑บุญส่ง พุทธรักษ์พงศ์, “การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่,” *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

ในการดำเนินงานด้านวิชาการของโรงเรียน การบริหาร ด้านวิชาการจึงเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

โดยสรุป ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา เป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษาและบุคลากรทุกฝ่ายทุกระดับต้องร่วมมือกันดำเนินการ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางวิชาการ ที่จะทำให้นักเรียนมีประสิทธิผลตามที่ต้องการ

๒.๑.๒ ความหมายการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียนส่วนงานอื่นๆ เป็นส่วนส่งเสริมให้งานวิชาการมีคุณภาพ และช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ งานวิชาการเพราะงานวิชาการเกี่ยวข้องกับงานทุกฝ่ายในโรงเรียน จุดมุ่งหมายของงานวิชาการคือ การพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีความรู้เป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตตามอัตภาพเป็นพลเมืองดีของสังคมนอกจากนั้นงานวิชาการยังจะช่วยปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน ในเรื่องการบริหารงานวิชาการ ตามทัศนะของวิชาการไว้หลายท่านต่อไปนี้

กรมสามัญศึกษา กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการไว้ว่า คือ งานบริหารเป็นงานสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้บริการนักเรียน ครู บุคลากรต่าง ๆ ในโรงเรียนเป็นงานที่โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารควรจัดให้มีขึ้นและได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายเพราะเป็นงานบริการมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ และสนับสนุนการบริหารงานในด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ^๓

รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการไว้ว่า คือ งานวิชาการเกี่ยวข้องกับการกิจกรรมทุกชนิด ในสถานศึกษา เป็นงานซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนา และปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอน ตั้งแต่กำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอนให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของการศึกษา เช่น การจัดโปรแกรมการเรียนการสอนโครงการสอน การจัดตารางสอน การนิเทศการสอน สื่อการสอน และการประเมินผลการเรียน เป็นต้น^๔

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวถึง งานวิชาการ ไว้ว่า คือ การเกี่ยวข้องกับการกิจกรรมทุกชนิดโดยเฉพาะการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็น และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร งานวิชาการ หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และการควบคุมดูแลหลักสูตรการสอน อุปกรณ์การสอน การจัดแบบเรียน และคู่มือครู การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน

^๒ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, *การจัดและการบริหารงานวิชาการ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^๓กรมสามัญศึกษา, *การบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: องค์การคุรุสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^๔รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ, *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

การปรับปรุงการเรียนการสอน การจัดฝึกอบรมครูการนิเทศการศึกษา การเผยแพร่งานวิชาการ ๗ ด้าน การวัดผลการศึกษา การศึกษาวิจัย การประเมินมาตรฐานสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพและ ประสิทธิภาพสถานศึกษา และให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ^๕

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้ สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคํานี้ การ บริหารพระพุทธศาสนาเริ่มมีอันเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้ นั่นคือในวัน อาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิด พระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ ต้องบริหารคณะสงฆ์ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งดำรงสืบต่อมา จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปีเป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธ พจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบ ถึงพุทธวิธีบริหาร^๖

ภิญโญ สาร ได้กล่าว สรุปถึงผู้บริหาร ไว้ว่า บุคคลทุกกลุ่มที่ผู้บริหารต้องทำงานสัมพันธ์ ด้วย ต่างก็มีความต้องการที่จะเห็นผู้บริหารนั้นๆ ประพฤติหรือปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ด้วยกันนั้น ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นผลรวมของความเกี่ยวพันของตัวการ ๓ ประการ คือการนำเอากฎหมายและ นโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลซึ่งเป็นหน้าที่ของราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยง ธรรมและมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด^๗

สุรัฐ ศิลปะอนันต์ ได้เสนอแนะว่า นักผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นทั้งผู้บริหารและ ผู้นำ เป็น “ผู้นำ-ผู้บริหาร” ผู้นำสามารถสร้างคนได้ พัฒนาได้ ความสามารถในการนำที่ดีเกิดจากหลาย ฐาน เช่น ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค ความสามารถในการทำให้งานสำเร็จการมีคุณสมบัติที่คนเคารพ นับถือได้ ความสามารถในการฝึกและพัฒนาผู้อื่นซึ่ง ไอเซนฮาว ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า หมายถึง ความสามารถในการทำให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ต้องการโดยที่เขาเองก็อยากจะทำ ซึ่งพฤติกรรมของนักบริหาร มี ๑๐ ประการ^๘ คือ

๑. นักบริหารจะต้องมั่นคง ยุติธรรม โดยไม่ลืมหืมเรื่องสถานการณ์และรู้จักยืดหยุ่น
๒. นักบริหารจะต้องใช้ประสบการณ์และความสามารถของผู้อื่นให้เป็นประโยชน์
๓. นักบริหารต้องไม่อวดอำนาจ เพราะคนทำงานกับท่านไม่ใช่เขามาทำงานให้ท่าน
๔. นักบริหารต้องยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง ไม่โยนความผิดให้คนอื่น
๕. นักบริหารต้องตรงไปตรงมาแม้บางครั้งจะต้องทนต่อความเจ็บปวดก็ต้องบอกถูกผิด

ยกย่องสรรเสริญเป็น

^๕ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๑-๑๖๑.

^๖พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^๗ภิญโญ สาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

^๘สุรัฐ ศิลปะอนันต์, นักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๗.

๖. นักบริหารต้องมีหลักมนุษยสัมพันธ์การให้ความสำคัญกับสังคมมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา

๗. นักบริหารต้องริเริ่มทำเอง หัดแปลงความคิดออกมาเป็นการกระทำให้ผู้อื่นชื่นชอบยอมรับให้ได้

๘. นักบริหารต้องไม่กลัวที่จะฝึกผู้ช่วยไว้แทนตำแหน่งเมื่อท่านเลื่อนสูงขึ้น

๙. นักบริหารต้องบอกให้เขารู้ ไม่เก็บเรื่องเงียบ ให้เพื่อนร่วมงานรู้ว่าอะไรเป็นอะไรและให้ความมั่นใจแก่เพื่อนร่วมงาน

๑๐. นักบริหารต้องอ่านเรียนเสมอๆ ต้องใช้ความรู้เทคนิคแนวคิดใหม่ๆ เพื่อความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ประชุม ผงผ่าน ได้ให้ความหมาย การบริหารงานวิชาการ ไว้ว่า งานวิชาการเป็นกระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน การกำหนดนโยบาย การวางแผนและจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน^๙

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ได้กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานที่รวมภารกิจของหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงปรัชญาจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้รับบริการได้แก่นักเรียน หรือบุคคลในชุมชน ได้รับการพัฒนาตนเองด้านความรู้ เจตคติ และทักษะในศาสตร์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเฉพาะงานวิชาการจึงเกี่ยวข้องกับหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตรกระบวนการถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนการจัดสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา การวัดผลและประเมินผล การประกันคุณภาพรวมถึงการจัดบรรยากาศเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ^{๑๐}

โดยสรุป งานวิชาการ คือ งานที่เป็นหัวใจของการบริหารการศึกษาเพราะการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพซึ่งขึ้นอยู่กับงานวิชาการทั้งสิ้นงานวิชาการเป็นกิจกรรมการจัดการเกี่ยวกับงานเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้เรียน ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศการศึกษา

^๙ประชุม ผงผ่าน, พฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐.

^{๑๐}ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, การบริหารงานวิชาการ,สงขลา: ฝ่ายเทคโนโลยีสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

๒.๑.๓ วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ

วัตถุประสงค์การบริหารงานวิชาการ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการบริหารงานวิชาการมี^{๑๑} ดังนี้

๑. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น

๒. เพื่อให้การบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและคุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเองและการประเมินจากหน่วยงานข้างนอก

๓. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๔. เพื่อให้สถานศึกษา ได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๑.๔ ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของสถานศึกษา และมีขอบข่ายการบริหารแบบกว้างขวางในการบริหารงานวิชาการ แบ่งเป็นขั้นตอนของกระบวนการ^{๑๒} ดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนการดำเนินการ เป็นการกำหนดนโยบายและวางแผนงานด้านวิชาการ ดังนี้

๑.๑ จัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

๑.๒ จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน

๑.๓ จัดครูอาจารย์เข้าสอน

๑.๔ จัดทำโครงการสอน

๑.๕ จัดปฏิทินการปฏิบัติงาน

๑.๖ จัดตารางสอน

๑.๗ ปฐมนิเทศนักเรียน

๑.๘ การลงทะเบียนเรียน

๒. ขั้นการดำเนินการ เป็นขั้นที่จัดและดำเนินงาน รวมทั้งการควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

๒.๑ การดำเนินการสอนตามหลักสูตร โดยการดูแลให้การสอนเป็นไปตามโครงการสอนในแต่ละวิชา เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

๒.๒ การดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางวิชาการ

๒.๓ งานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อช่วยเหลือครูในด้านการสอนและอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก

^{๑๑} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๒๙.

^{๑๒} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๑.

๓. ขั้นส่งเสริมและติดตามผลในด้านวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ ผู้บริหารควรมีการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาและประเมินผลงานด้านวิชาการ ดังนี้

- ๓.๑ ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ได้ปรับปรุงงานด้านวิชาการ
- ๓.๒ สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย และนโยบายที่เหมาะสมกับโรงเรียน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้
- ๓.๓ ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงพัฒนาด้านวิชาการ
- ๓.๔ จัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา
- ๓.๕ จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ
- ๓.๖ จัดตั้งคณะทำงานทางวิชาการขึ้น ลักษณะของคณะอาจจัดรวมกันเป็นหมู่คณะครูในแผนกเดียวกัน มาร่วมกันทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ๓.๗ ส่งเสริมให้ชุมชนหรือชมรมทางวิชาการ เพื่อจัดกิจกรรมเผยแพร่งานด้านวิชาการ
- ๓.๘ ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาฝึกอบรม เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ และเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ
- ๓.๙ ส่งเสริมให้ศึกษาต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

๒.๑.๕ หลักการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาหรือโรงเรียน โรงเรียนจะดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น ดังนั้นในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีหลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างประสิทธิผล งานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวางมากในการบริหารงานวิชาการแต่ละอย่างจึงมีเทคนิคและหลักการที่แตกต่างกันไปในรายละเอียดของงาน แต่หลักการสำคัญที่ควรนำไปปฏิบัติในการบริหารงานวิชาการ

กิตติมา ปรีดีติลล ได้กล่าวสรุปถึงหลักการบริหารวิชาการไว้^{๑๓} ดังนี้

๑. จัดทำแผนงานวิชาการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือนโยบายหลัก
๒. การบริหารงานวิชาการมุ่งการร่วมมือกันทำงาน
๓. ควรจะกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติ
๔. ควรส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ
๕. ริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานวิชาการ
๖. ผู้บริหารควรใช้เทคนิคการส่งเสริมคนอื่นมากกว่าการสอนคนอื่น
๗. มีการให้ขวัญ กำลังใจในการทำงาน
๘. ควรมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ
๙. ให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายของการสอนทุกวิชาที่รับผิดชอบ
๑๐. ติดตามและประเมินผลงาน

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง หลักการบริหารงานวิชาการไว้^{๑๔} ดังนี้

^{๑๓}กิตติมา ปรีดีติลล, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๘-๔๙.

^{๑๔}รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๒.

๑. หลักแห่งประสิทธิภาพ คือ การได้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยไม่เพิ่มการลงทุน นั่นคือ ผู้เรียนสามารถสำรวจการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร โดยไม่ออกกลางคัน เรียนเกินเวลาและช้ากว่ากำหนด

๒. หลักแห่งประสิทธิผล คือ ผลผลิตที่ได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่น คือ ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายตามหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ ทักษะคุณภาพ และการจัดการได้

การบริหารวิชาการของสถานศึกษามีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐ ต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้วย ในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง เรียกว่า หลักธรรมาภิบาล มาบูรณาการใช้เข้ากับการดำเนินงานด้านต่างๆ การบริหารวิชาการ ก็ต้องมีหลักธรรมาภิบาล คือ

๑. หลักความคุ้มค่า คือ การได้ผลผลิตที่คุ้มค่าแก่การลงทุนนั้น คือ ผู้เรียนสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร ไม่ลาออกกลางคัน เรียนเกินเวลา และช้ากว่ากำหนด

๒. หลักนิติธรรม คือ ความถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ทุกคนต้องปฏิบัติเป็นไปในทางเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดการบริหารการศึกษาไว้ว่า โรงเรียนจะจัดการการศึกษาให้เป็นไปตามความคาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการวิเคราะห์ภารกิจที่จะต้องรับผิดชอบ และกำหนดขอบข่ายของงานให้ครอบคลุมภารกิจนั้นทั้งหมด พร้อมทั้งใช้กระบวนการและวิธีการจัดการดังกล่าวดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ซึ่งโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร มีการจัดโครงสร้าง และขอบข่ายของงานครอบคลุมภารกิจต่างๆ เหมือนกับโรงเรียนอื่นๆ ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ คือจะแบ่งงานครอบคลุมภารกิจ ๖ ด้าน ได้แก่^{๑๕}

๑. งานบุคลากร
๒. การเงินและพัสดุ
๓. งานอาคารสถานที่
๔. วิชาการ งานธุรการ
๕. งานกิจการ นักเรียน
๖. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โดยสรุป หลักการบริหารงานวิชาการนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนงานวิชาการที่สอดคล้องกับนโยบายหลัก มุ่งร่วมกันทำงานเป็นทีมมีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปยังผู้ปฏิบัติ ส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองตลอดจนสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ มีการติดตามประเมินผลเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการ

^{๑๕} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, **มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๒ – ๑๗๔.

๒.๑.๖ กระบวนการของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษาจะบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรหรือไม่ ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจขอบข่ายงานวิชาการต่างๆ มีนักการศึกษาหลายท่านได้กำหนดขอบข่ายของงานบริหารวิชาการดังนี้

เฟเบอร์และเชียร์รอน (Faber and Shearron) ได้กำหนดโดยการแบ่งขอบข่ายวิชาการออกเป็น ๖ ด้าน คือ การจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การจัดเนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดอุปกรณ์การสอน การนิเทศการสอนและการส่งเสริมครูประจำการ^{๑๖}

เซอร์จิอวานนี (Sergiovanni) ให้ความเห็นว่าขอบข่ายการบริหารงานวิชาการได้แก่ การตั้งปรัชญาการศึกษาและตั้งวัตถุประสงค์ในการบริหาร เพื่อให้บรรลุปรัชญาการศึกษานั้น โดยจัดทำโครงการเพื่อให้บรรลุประสงค์ที่ต้องการและจัดให้มีการประเมินผลหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ สร้างบรรยากาศในโรงเรียนเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนให้พอเพียงกับความต้องการ^{๑๗}

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาไว้^{๑๘} ดังนี้

๑. งานด้านหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้
๒. งานการเรียนการสอน
๓. งานวัสดุอุปกรณ์หลักสูตร
๔. งานวัดผลประเมินผล
๕. งานห้องสมุด
๖. งานนิเทศการศึกษา
๗. งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน
๘. งานส่งเสริมการสอน
๙. งานประชุมอบรมทางวิชาการ

กรมสามัญศึกษา กล่าวถึงภารกิจของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาเกี่ยวกับงานวิชาการทั้ง ๖ ด้านดังนี้^{๑๙}

๑. การวางแผนงานวิชาการ
 - ๑.๑ การรวบรวมข้อมูลและการจัดทำระเบียบแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานวิชาการ
 - ๑.๒ การทำแผนงานวิชาการ
๒. การบริหารงานวิชาการ

^{๑๖}F, Faber and Shearron F, Gilvert., **Elementary School Administration: Theory and Practice**, (New York: Holt Rinehart and Winston, 2007), p. 212.

^{๑๗}Sergiovanni, Thomas J, and Others, **Educational Governance and Administration**, (New Jersey: Prentice Hall, 2008), p. 267.

^{๑๘}สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓**, หน้า, ๑๖-๑๗.

^{๑๙}กรมสามัญศึกษา, **การบริหารสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑-๔๑.

- ๒.๑ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ
- ๒.๒ การจัดกลุ่มเรียน
- ๒.๓ การจัดตารางสอน
- ๒.๔ การจัดครูเข้ามาสอนตามตาราง
- ๒.๕ การจัดครูสอนแทน
- ๒.๖ การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานทางวิชาการ
- ๓. การจัดการเรียนการสอน
 - ๓.๑ การจัดทำ การใช้ การปรับปรุงแผนการสอนรายวิชา
 - ๓.๒ การจัดหา จัดทำ ใช้บำรุงรักษา และส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน
- ๔. การพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ
 - ๔.๑ การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
 - ๔.๒ การจัดสอนซ่อมเสริม
 - ๔.๓ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน
 - ๔.๔ การจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตร
 - ๔.๕ การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ
 - ๔.๖ จำนวนครูที่ผ่านการอบรมหรือฝึกอบรมทางด้านวิชาการในรอบ ๒ ปี
 - ๔.๗ การสร้างบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน
 - ๔.๘ การส่งเสริมการวิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
- ๕. การวัดผลประเมินผลการเรียน และงานทะเบียนนักเรียน
 - ๕.๑ การดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียน
 - ๕.๒ การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือการวัดผลการเรียนรู้
 - ๕.๓ การจัดให้มีเอกสารและแบบฟอร์มเกี่ยวกับ การวัดผลและประเมินผลการเรียน
 - ๕.๔ การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักฐานการวัดผลและประเมินผลการเรียน
 - ๕.๕ งานทะเบียนนักเรียน
- ๖. การประเมินผลการจัดการงานวิชา
 - ๖.๑ การประเมินผลการจัดการงานวิชา
 - ๖.๒ การประเมินผลในด้านคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะกระบวนการบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้^{๒๐}

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการศึกษาข้อมูลจากผลสัมฤทธิ์ทางเรียนและสถิติต่างๆ เช่นการมาเรียนการสอบซ่อม การตกซ้ำชั้น และการศึกษาจาก พระราชบัญญัติการศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร ระเบียบการประเมินผล ส่วนวิธีที่จะใช้ศึกษาควรศึกษา ประเมินดูความต้องการวิธีวิจัย การใช้สื่อและเครื่องมือต่างๆ ตลอดจนใช้สัมมนาการค้นหาคำตอบต่างๆ

^{๒๐} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

ขั้นตอนที่ ๒ ผู้บริหารต้องรู้จักวางแผนจัดทำโครงการปฏิทินปฏิบัติงานการจัดทำแผนการสอน การจัดตารางสอน จัดครูเข้าสอน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินงานตามแผนในขั้นตอนนี้ ผู้บริหารต้องตรวจตราดูแลควบคุมกำกับติดตาม และนิเทศการสอน ให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลเป็นการตรวจสอบผลของการปฏิบัติงาน การดำเนินงานต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ฉะนั้นผู้บริหารควรประเมินผลเกี่ยว กับผลการเรียนการสอนของนักเรียนโครงการวิชาการของโรงเรียนและการปฏิบัติงานของครู เป็นต้น ในการกระบวนการบริหารงานงานวิชาการ สรุปได้ว่า การบริหารงานต้องมีการศึกษาสภาพและความต้องการการวางแผน การดำเนินงานตามแผนและการประมวผล ด้านความละเอียดอ่อนรอบ คมในวงกว้าง ผู้บริหารต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากรเป็นอย่างดี

โดยสรุป ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ คือ กว้างแผนงานการบริหารงานวิชาการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนการประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้วิจัยจึงขอเสนอการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ด้านการบริหารงานวิชาการดังนี้

๒.๑.๗ ทฤษฎีการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ ทฤษฎีการบริหารของ Henri Fayol สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้ความสำคัญการบริหารจัดการ Henri Fayol เป็นชาวฝรั่งเศสและเป็นผู้นำคนหนึ่งในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารฟาโยล ทำงานอยู่ในโรงงานแร่และโลหะ เขาได้รับความสำเร็จอย่างงดงามในการบริหารงาน ฟาโยล ได้ช่วยกอบกู้สถานการณ์อันสิ้นหวังของบริษัท ทำให้มีผลกำไรงดงาม แนวคิดของ ฟาโยล อยู่ที่การแสวงหากฎเกณฑ์ในการบริหารงานที่มีลักษณะเป็นสากล ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักบริหารที่ต้องมีภาระหน้าที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อองค์การ ฟาโยล ได้เสนอองค์ประกอบขั้นมูลฐานของการบริหารไว้ ดังนี้

ด๊บบลิว. อี. เดมมิ่ง (W.E.Deming) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการควบคุมคุณภาพชาวอเมริกา ได้คิดค้นวงจรเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือที่เรียกกันว่า วงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งเป็นหลักการบริหารหลักที่เป็นองค์ประกอบของทฤษฎีและหลักการบริหารทั้งหมดที่มีอยู่ในตำราบริหาร ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการดังนี้^{๒๑}

๑. ขั้นการวางแผน (Plan) หมายถึงการคิดหาทางเลือกล่วงหน้าที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด ให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการดำเนินขั้นตอนอย่างมีระบบแบบแผน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒. ขั้นลงมือทำ (Do) เป็นการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ตามขั้นตอน กับการประสานงานกับฝ่ายบริหารและฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

^{๒๑}ด๊บบลิว.อี. เดมมิ่ง (W.E.Deming), อ้างใน สมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๕.

๓. **ขั้นตรวจสอบหรือประเมิน (Check)** การตรวจสอบผลงาน ประกอบด้วย การติดตามตรวจสอบผลปฏิบัติงาน ตามที่กำหนดเปรียบเทียบกับเป้าหมาย ประชุมพบปะเพื่อรายงานความคืบหน้าในการปฏิบัติ และประเมินข้อคิดเห็นและข้อผิดพลาดต่างๆ และสรุปผลเพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

๔. **ขั้นการแก้ไขปรับปรุง (Action)** เป็นการนำผลมาวิเคราะห์ พิจารณาหาต้นตอสาเหตุ ข้อบกพร่อง การระดมสมองเพื่อการแก้ไขป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำอีก การกำหนดมาตรฐาน การตัดสินใจว่าขั้นตอนการทำงานที่ผ่านมาน่าจะถือเป็นมาตรฐานการทำงานหรือต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

ในการนำหลักการบริหารแบบ PDCA ไปใช้บริหารนั้น ศ.ดร.อิโตชิ คูเม กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ PDCA ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้น แต่เพื่อให้เกิดการปรับปรุงด้วย การป้องกันมิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อน เรื้อรัง พร้อมกับการยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น ในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ อย่างมีการวางแผน PDCA มิใช่เป็นวงแหวนที่แบนราบ หากแต่เป็นวงสปริงที่มันเด้งสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

วัตคินส์ และมาร์ซิค (Watkins and Marsick) ได้พัฒนาข้อปฏิบัติสำหรับผู้บริหารในการส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๗ ประการ^{๒๒} ดังนี้

๑. **สร้างโอกาสการเรียนรู้ต่อเนื่อง (Create Continuous Learning Opportunities)** หมายความว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Learning is Ongoing) ครุฑนำมาใช้อย่างมียุทธวิธี และงอกงามออกไปจากตัวงานเอง ผู้บริหารและครูมีโอกาสมากมายที่จะดูสิ่งที่ตนกำลังเรียนรู้จากสิ่งริเริ่มใหม่ (New Initiatives) เช่น อาจทำการทดลอง ทำโครงการ หรือศึกษาการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ให้ดีขึ้น

๒. **ส่งเสริมการซักถามและสนทนา (Promote Inquiry and Dialogue)** กฎเกณฑ์สำคัญของข้อปฏิบัตินี้คือ วัฒนธรรมที่บุคคลถามคำถามอย่างอิสระ เต็มใจที่จะนำประเด็นปัญหาที่ยากมาอภิปรายบนโต๊ะทำงานและเปิดกว้างรับฟังและให้ข้อมูลย้อนกลับในทุกระดับ

๓. **ส่งเสริมความร่วมมือและการเรียนรู้เป็นหมู่คณะ (Encourage Collaboration and Team Learning)** ข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในระดับนี้เน้นไปที่น้ำใจแห่งความร่วมมือและทักษะที่ใช้ในการทำงานเป็นหมู่คณะ (Teams) อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. **สร้างระบบเพื่อจับและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ (Create Systems to Capture and Share Learning)** ยุทธวิธีที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐานเพื่อวัตถุประสงค์ข้อนี้จะเน้นการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยเพื่อจับแนวคิดจากหมู่คณะและแผนกต่างๆ และข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเฉพาะด้าน ทางเลือกในการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ การเก็บรวบรวมบทเรียนที่ได้เรียนรู้มาและประมวลให้เป็นแนวคิดใหม่ๆ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องในการเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้อ่อนนำไปใช้

๕. **สร้างพลังให้บุคคลไปสู่วิสัยทัศน์การร่วมมือ (Empower People toward a Collective Vision)** โรงเรียนอาจให้คณะทำงานกำหนดและเปลี่ยนองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ อาจให้บุคคลลิ้มวัฒนธรรมและวิธีปฏิบัติเก่าๆ และหันมาหาสิ่งใหม่ๆ และอาจเชิญผู้มีส่วนได้เสียมาเปลี่ยนแปลงผลผลิตที่สร้างขึ้นเพื่อให้เสนอแนวคิดของตน

^{๒๒} วัตคินส์ และมาร์ซิค, (Watkins and Marsick) อ้างใน สุนทร โคตรบรรเทา, **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๙๐-๙๓.

๖.เชื่อมโยงองค์การให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (Connect the Organization to Its Environment) โรงเรียนต้องทำหน้าที่ทั้งในระดับสากลและระดับท้องถิ่น โรงเรียนสามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อดูว่าโรงเรียนอื่นๆ กำลังทำอะไร เพื่อบรรลุความเป็นเลิศ และเพื่อแก้ปัญหาคล้ายๆ กัน และสามารถสำรวจสภาพแวดล้อมเพื่อหาแนวโน้มใหม่ๆ โดยใช้ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีช่วยให้บุคคลในโรงเรียนไปไกลเลี้ยวโรงเรียนได้ เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตสื่อสารกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ หรือการออกแบบรายการเพื่อให้บุคลากร คณะครู นักเรียน และกลุ่มชุมชนต่างๆ มาพบกันในความสนใจพิเศษที่เหมือนกันได้

๗.ให้ภาวะผู้นำเชิงยุทธวิธีเพื่อการเรียนรู้ (Provide Strategic Leadership for Learning) ผู้นำที่เป็นต้นแบบของการเรียนรู้เป็นกุญแจสำคัญสำหรับองค์การแห่งการเรียนรู้ ผู้นำคิดอย่างมียุทธวิธีเกี่ยวกับวิธีใช้การเรียนรู้เพื่อพาองค์การเดินไปสู่ทิศทางใหม่ เช่น การอภิปรายแผนการพัฒนาและโอกาสกับบุคลากรและคณะครูอย่างเป็นกิจวัตร การจัดให้มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโอกาสเพื่อการเรียนรู้

โดยสรุป ทฤษฎีของการบริหาร คือ แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ มีการสังเกตและทดสอบจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็นส่วนของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงกันเป็นข้อสรุป และอธิบายถึงพฤติกรรมการบริหารองค์การทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ถ้าทฤษฎีได้รับการพิสูจน์บ่อยๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ทฤษฎีเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผลและสามารถนำไปประยุกต์และปฏิบัติได้ ทฤษฎีมีบทบาทในการให้คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทั่วไปและชี้แนะแนวทางในการวิจัย

๒.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมกับประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนด แต่ หมายถึง การให้ประชาชน กลุ่ม ชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชนและรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนการร่วมคิดและตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริงๆ และเป็นอิสระในการแสดงออก เพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพ ฐานะอำนาจทางสังคมแตกต่างกัน ปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการแสดงออก คนแต่ละคนต่างมีมุมมองในการตัดสินใจคุณค่าเรื่องต่างๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์ต่างกัน เหล่านี้อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๒.๒.๑ ความสำคัญการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือ

ความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง อย่างไรก็ตามก็ไม่มีเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนเทคนิคใดเทคนิคหนึ่งที่มีความเหมาะสมและสามารถใช้ได้ผลดีกับทุกสถานการณ์นอกจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมแล้ว ยังจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความรอบคอบ ลดความขัดแย้งในสังคมและบังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชนและประเทศชาติ ทำให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีเป้าหมายสำคัญคือ นำค่านิยม ความคิดเห็นของสาธารณชนเข้าสู่การตัดสินใจ เพื่อปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจที่สำคัญ แก้ปัญหาความขัดแย้งจากความต้องการที่เหมือนกัน การสร้างความเชื่อมั่น และให้การศึกษาและให้ข้อมูลแก่สาธารณชนค่านิยมหลักสำหรับการปฏิบัติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๒๓}

๒.๒.๒ ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้อย่างหลากหลายทั้งด้านการให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ประเภทของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการมีส่วนร่วม ประโยชน์ และคุณค่าของการมีส่วนร่วม ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๔๘ หมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา ๖๐ ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และในหมวด ๕ ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ มาตรา ๗๖ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ”^{๒๔}

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Vroom และ Yetton ไว้ว่า “หมายถึง แนวทางในการที่จะกำหนดว่า เมื่อไร ควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไร ในการตัดสินใจ”^{๒๕} นอกจากนี้ Vroom และ Yetton ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ควรจะขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเสนอกฎไว้ ๒ กลุ่ม คือ

๑. กฎกลุ่มแรก เป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
๒. กฎกลุ่มที่สอง เป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ

^{๒๓} ความสำคัญการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/Law222>. [๒๑ มกราคม ๒๕๖๐].

^{๒๔} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.senate.go.th/web-senate/Senate/cons.htm> [๒๑ มกราคม ๒๕๖๐].

^{๒๕} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, *ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*, (นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

ในการตัดสินใจนั้น มีทางเลือกอยู่ ๕ วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียว ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
๒. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง
๓. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง
๔. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกันโดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ
๕. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่ม เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วให้กลุ่มตัดสินใจ ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้นต้องปรับกระบวนการ และวิธีการที่เคยเน้นแต่เรื่องการเรียนการสอนปรับไปสู่การบริหาร โดยการกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติและให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

โดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างจริงจังของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมในการบริหารงานวิชาการอย่างหนึ่งของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใดๆ ก็ตามที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง^{๒๖}

อุทัย บุญประเสริฐ กล่าวว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมมี ๔ ขั้นตอน^{๒๗} คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามาร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือ โดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นต้น

^{๒๖} ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **ปริญญาณิพนธ์ กศ.ด.**, (พัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔.

^{๒๗} อุทัย บุญประเสริฐ, **การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน, (School-Based Management)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๕.

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามาร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

หลักการและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม มี ๕ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. การระดมความคิด คือการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ในลักษณะของการร่วมคิด มีใจจากฝ่าย หนึ่งฝ่ายเดียวบนพื้นฐานความศรัทธาว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีศักยภาพ
๒. การวางแผน คือนำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย (คน สิ่งของ งบประมาณ เวลา)
๓. การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้
๔. การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น
๕. การรับประโยชน์ร่วมกันมีทั้งผลประโยชน์ทางรูปธรรมที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรมที่ทำนั้นและผลประโยชน์โดยอ้อม แต่มีความสำคัญมาก คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำและความสัมพันธ์ระหว่างภาคีที่พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมที่สมานฉันท์ เสมอภาคและเอื้ออาทรกันมากขึ้นเป็นลำดับ

๒.๒.๓ ความหมายของชุมชน

ชุมชน คือ อาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มีคนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่รวมกันเป็นเวลานาน มีความผูกพันต่อสถานที่นั้น มีจารีตประเพณี มีความคิดเห็นและความเชื่อไปในทางเดียวกัน ใช้สาธารณสถานและสถาบันต่างๆร่วมกัน สามารถจะร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมอันใดอันหนึ่งได้สำหรับชุมชน คือ กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีนิกายการได้ให้ทัศนะไว้ต่อไปนี้

พินิจดา วีระชาติ กล่าวถึง ชุมชน ไว้ว่า คือ กลุ่มคนที่มีพื้นฐานของความสนใจรวมกัน อาจจะรวมกลุ่มกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน หรืออยู่กระจัดกระจายกันคนละพื้นที่ก็ได้^{๒๘}

สนธยา พลศรี กล่าวถึง ชุมชน ไว้ว่า คือ กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสาร และเรียนรู้ร่วมกันมีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐาน และวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือ และพึ่งพาอาศัยกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน^{๒๙}

^{๒๘} พินิจดา วีระชาติ, การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นตติ้งเฮาส์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๒๙} สนธยา พลศรี, ทฤษฎี หลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

ทัศนาศาสตร์ ให้กล่าวถึง ชุมชน ไว้ว่า คือ บุคคล ครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา โรงพยาบาล สถานประกอบการ องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพและสถาบันทางสังคมต่างๆ^{๓๐}

โดยสรุป ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีอยู่บริเวณใกล้เคียงกันมีความผูกพันกันบางอย่างบางอย่าง ดังนั้นคำว่าชุมชนในบริบทของโรงเรียนน่าจะมีความหมายกว้าง รวมถึงผู้ปกครอง ประชาชน ที่อยู่ใกล้โรงเรียน เจ้าของธุรกิจสถาบันต่างๆ

๒.๒.๔ องค์ประกอบของชุมชน

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

๑. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

๒.๒.๕ ลักษณะของชุมชน

ลักษณะของชุมชน เป็นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน (Group of People)^{๓๑}

๑. สมาชิกชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ เกิด ตาย ย้ายถิ่น
๒. มีอาณาบริเวณ (Area)
๓. มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization)
๔. สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship)
๕. สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินชีวิตร่วมกัน
๖. สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน
๗. สมาชิกมีระบบการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน

^{๓๐} ทัศนาศาสตร์, ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา, (วารสาร, ปีที่ ๘ (ฉบับที่ ๑), ๒๕๔๘): หน้า ๔๖.

^{๓๑} ลักษณะของชุมชน, ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://slideplayer.in.th/slide/> [๒๑ มกราคม ๒๕๖๐].

๒.๒.๖ โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

๑. องค์การทางสังคมในชุมชน

องค์การทางสังคมในชุมชน เป็นกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน และกลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบทางสังคมแล้ว^{๓๒} ดังนี้

๑.๑ กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน โดยการสร้างความเชื่อ (Belief) ความรู้ (Wisdom) ค่านิยม (Value) อุดมการณ์ (Ideology) บรรทัดฐาน (Norm) คุณธรรม (Virtue) สถานภาพ (Status) บทบาท (Role) ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

๑.๒ กลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบทางสังคมแล้ว เป็นกลุ่มสมาชิกที่ผ่านกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมแต่มีองค์ประกอบพื้นฐานต่างกันตามโครงสร้างที่ซับซ้อนของสังคม เช่น กลุ่มสังคม (Social Group) ครอบครัว (Family) ชนชั้น (Class) และสังคมมนุษย์ (Society)

๒. สถาบันทางสังคมในชุมชน

๒.๑ สถาบันทางสังคมในชุมชน เป็นแบบอย่างในการคิดของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม และแบบอย่างในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ของสมาชิก ที่เรียกว่า บรรทัดฐานทางสังคม

๒.๒ สถาบันทางสังคม มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ของบุคคลซึ่งแตกต่างกันไป สถาบันทางสังคมในชุมชนที่สำคัญ^{๓๓} ได้แก่

๑. สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา
๒. สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศิลปะและ
๓. นันทนาการ สถาบันภาษาและการสื่อสาร สถาบัน
๔. คมนาคมขนส่ง สถาบันอนามัยและสาธารณสุข
๕. สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

๓. องค์การทางสังคม สถาบันทางสังคม ประกอบด้วย

๓.๑ ครอบครัว

๓.๒ กระบวนการจัดระเบียบทางสังคม กลุ่มคนที่จัดระเบียบแล้ว การศึกษา

๓.๓ การสร้างกฎระเบียบ เช่น กลุ่มสังคม ศาสนา

๓.๔ ความเชื่อ ค่านิยม ครอบครัวการเมือง

๓.๕ บรรทัดฐาน ชุมชน เศรษฐกิจ

๓.๖ สถานภาพ ชนชั้น ศิลปะนันทนาการ

๓.๗ บทบาท สังคมมนุษย์ ภาษา/การสื่อสาร

๓.๘ คมนาคมขนส่ง

๓.๙ อนามัยสาธารณสุข

๓.๑๐ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

^{๓๒} โครงสร้างทางสังคมของชุมชน, ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://slideplayer.net/> [๒๑ มกราคม ๒๕๖๐].

^{๓๓} อ้างแล้ว.

โดยสรุป ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้น ชุมชนจึงมีองค์ประกอบสำคัญ คือคน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของชุมชนหากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

๒.๒.๗ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การเสริมสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดีกับบุคคลให้รู้วิธีการเข้ากับบุคคลเป็น รู้หลักการประพฤติตนในสังคมได้ เป็นที่เคารพรัก เครื่องมือในการผูกมิตรประสานประโยชน์และทำให้การดำรงชีวิตและดำเนินงานในสังคมมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดี มนุษย์สัมพันธ์จะเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางจิตวิทยาพฤติกรรมมนุษย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ จิตวิทยา จิตวิเคราะห์ และความแตกต่างระหว่างบุคคลและแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมในศาสนาอันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชนมิตรและการจูงใจคนรวมทั้งการสร้างและพัฒนาตนเองให้เป็นที่รู้จักรักใคร่ ชอบพอกแก่คนทั่วไป และความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ^{๓๔} ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass persuasions)

๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival need) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (Safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (Social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Self-esteem needs) ได้แก่ ภาวะภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

^{๓๔} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษา นโยบายสาธารณะสุข, ๒๕๕๐), หน้า ๗-๘.

๒. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น^{๓๕}

๓. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Metho)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์^{๓๖}

๔. ทฤษฎีที่สำคัญของมนุษย์สัมพันธ์

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์สัมพันธ์ทฤษฎีการจูงใจ ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์และทฤษฎีสององค์ประกอบของเฮิร์ชเบิร์ก^{๓๗}

๑. ทฤษฎีความต้องการของ Maslow (มาสโลว์)

ทฤษฎีความต้องการของ Maslow (มาสโลว์) เป็นนักจิตวิทยาชาวอังกฤษ ทฤษฎีของมาสโลว์ กล่าวว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ ความต้องการของมนุษย์ตามแนวความคิดของมาสโลว์ (Maslow) มาสโลว์ ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้นเรียงตามลำดับ ดังนี้^{๓๘}

ขั้นที่ ๑ ความต้องการทางกาย (Physiological Needs) คือความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ขั้นที่ ๒ ความต้องการความ มั่นคงปลอดภัย (Safety and Security Needs) คือความต้องการที่จะมีชีวิตที่มั่นคง ปลอดภัย

ขั้นที่ ๓ ความต้องการความรักและการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม (Love and Belonging Needs) มนุษย์เมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่มใดก็ต้องการให้ตนเป็นที่รักและยอมรับในกลุ่มที่ตนอยู่

ขั้นที่ ๔ ความต้องการได้รับการยกย่องจากผู้อื่น (Self -Esteem Needs) เป็นความต้องการในลำดับต่อมา ซึ่งความต้องการในขั้นนี้ถ้าได้รับจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจตนเอง

ขั้นที่ ๕ ความต้องการในการเข้าใจและรู้จักตนเอง (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงของมนุษย์ ซึ่งน้อยคนที่จะประสบได้ถึงขั้นนี้

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๓๗} มนุษย์สัมพันธ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/294346 [๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๓๘} ความต้องการของมนุษย์ ๕ ขั้นของมาสโลว์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org

ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow–Hierarchy of needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัยความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพ-นับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self-actualization) คือ มีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านี้ต้องได้รับการตอบสนองตามลำดับขั้นมาสโลว์ได้กล่าวเน้นว่า ความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเกิดเป็นลำดับขั้น และจะไม่มีการข้ามขั้น ถ้าขั้นที่ ๑ ไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการในลำดับขั้นที่ ๒-๕ ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ การตอบสนองที่ได้รับในแต่ละขั้นไม่จำเป็นต้องได้รับทั้งร้อยละร้อยแต่ต้องได้รับบ้างเพื่อจะได้เป็นบันไดนำไปสู่การพัฒนาความต้องการในระดับที่สูงขึ้นในลำดับขั้นต่อไปมนุษย์สัมพันธ์ถือกำหนดขึ้นนับแต่มนุษย์เริ่มสร้างสังคมและการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัย และติดต่อสัมพันธ์กัน สันนิษฐานกันว่าการศึกษามนุษย์สัมพันธ์เริ่มมีผู้สนใจอย่างจริงจังเมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้แรงงานกับนายทุนหรือนายจ้างในสหรัฐอเมริกา เมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในยุโรป สภาพการทำงานของคนงานเลวร้าย คนงานทำงานหนัก สุขภาพทรุดโทรม ยากจน และขาดแคลน หลังจากนั้นเป็นเวลานานพอสมควรได้มีเจ้าของกิจการบางคนเริ่มสนใจปรับปรุงการทำงานและสวัสดิการของคนงานมากขึ้น ดังนั้นการจะสร้างมนุษย์สัมพันธ์ได้ต้องเข้าใจความปรารถนาของผู้ที่เราเกี่ยวข้องด้วย และสนองความปรารถนาของเขาให้ได้

๑. สิ่งที่คุณบังคับบัญชาต้องการจากผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ มีความรับผิดชอบมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสุจริต ความมีใจเปิดกว้างรู้จักรับฟังผู้อื่น การมีดุลพินิจที่ดี มีวินัยการรู้จักควบคุมตนเอง และความซื่อตรงต่อหน้าที่

๒. สิ่งที่คุณอยู่ใต้บังคับบัญชาต้องการได้รับจากผู้บังคับบัญชา ได้แก่ มีความเคารพนับถือผู้อื่น มีความเต็มใจที่จะเปิดเผยข้อมูลให้ทราบ การยกย่องชมเชยผลงานตามสมควร การรู้จักถนอมน้ำใจมีความเป็นธรรม มีความกระตือรือร้น มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือส่งเสริมลูกน้อง การมีเวลาว่างให้แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตามสมควร การมีน้ำใจ และความพร้อมที่จะกระตุ้นและให้กำลังใจแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

๓. สิ่งที่คุณร่วมงานปรารถนาจากกันและกัน ได้แก่ มีความร่วมมือ มีความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ มีความเคารพนับถือในกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อและความมีน้ำใจต่อกัน มีความมีใจที่เปิดกว้างรับฟังซึ่งกันและกัน ความถ่อมตน การมีสำนึกแห่งส่วน

โดยสรุป การมีส่วนร่วม เป็นการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ถ้ามีความปรารถนา มีความตั้งใจจริงพร้อมที่จะฝึกฝน ศึกษาหาความรู้ ประสบการณ์ และนำไปปฏิบัติจริง ๆ เพื่อให้เกิดทักษะ ในการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ “มนุษย์สัมพันธ์” เป็นสิ่งที่เกิดจากชุมชน ท้องถิ่น ด้วยการพูดจาดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นมิตรกับทุกคนเป็นหลักการแรกที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ในขั้นต่อไป และจำไว้เสมอว่าเราเป็นมนุษย์ต้องปฏิบัติกับคนอื่น

๒.๓ หลักสังคหวัตถุ ๔

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ นั้น ผู้บริหารจะต้องให้การบริหารงานวิชาการด้วยความเป็นกัลยาณมิตร มีความมุ่งมาดปรารถนาดี เต็มใจที่จะช่วยเหลือบุคคลากรอย่างเต็มความสามารถ เมื่อมีปัญหาติดขัดหรือขัดข้องด้านเอกสาร ก็คิดหาวิธีแก้ไข ช่วย

คลี่คลายปัญหาให้บุคลากรได้รับพึงพอใจที่ดี ความซาบซึ้งประทับใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการให้บริหารงานวิชาการในโรงเรียนโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ย่อมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคลากรทุกคนในโรงเรียนได้

ดังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็น สัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเองและทำให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์เป็นธรรมโอสถขนานเอก ที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณาปราณี มีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกัน ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหวัตถุสูตร ว่า^{๓๙}

ทานญจ เปยวชชฌจ อตถจริยา จ ยา อิธ

สมานตตตา จ ฌเมสุ ตตถ ตตถ ยถารหิ

“ทาน เปยวชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร”^{๔๐}

การทำงานหรือการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คนและปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญมากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า ขั้นแรก ให้ปรับที่ตัวของเราเอง ก่อน คือต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน^{๔๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี^{๔๒} ประกอบด้วย

ทาน ให้ปัน คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจและศิลปวิทยา

ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูงไปในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหา และช่วยแนะนำปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

สมานตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในทุกๆ สุข คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๗.

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๘.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมมัญญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

พระมหาบุญมี มัลลวชิโร กล่าวว่า หลักธรรมอีกอย่างที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสุขคือ สังคหวัตถุ ๔ คือ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หลักธรรมนี้จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นได้ สร้างมิตรไมตรีที่ดีต่อกันและกันได้ หลักธรรมทั้ง ๔ ประการ^{๔๓} ได้แก่

๑. ทาน การให้ การเสียสละวัตถุสิ่งของต่างๆ ตามสมควรแก่กำลังตน เพื่อให้คนอื่นได้รับความสุขจากการมีวัตถุบ้าง เช่น การให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้า คนด้อยโอกาส การให้ทานนอกจากจะช่วยให้สังคมได้รับประโยชน์แล้ว ยังช่วยให้ตัวผู้ทำทานลดกิเลสตัณหาที่มีอยู่ในจิตใจได้นั่นก็คือ ความโลภ ความตระหนี่ถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้การให้ทานยังเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เราสามารถปฏิบัติความดียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้

๒. ปิยวาจา การพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่หยابคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ เรามักจะได้ยินกันบ่อยว่า อยู่คนเดียวระวังความคิด อยู่ร่วมกับมิตรระวังคำพูด การอยู่ร่วมกับผู้อื่น คำพูดเป็นสิ่งสำคัญมาก หากพูดเป็น รู้จักพูดเราก็จะได้ประโยชน์จากคำพูดนั้นมากมาย คำพูดที่ดีถูกกาลเทศะเพียงไม่กี่คำก็อาจเปลี่ยนจิตใจคนเราได้กลายเป็นดีได้ เช่น พระพุทธเจ้าพูดกับองคุลิมาล ในขณะที่องคุลิมาลถือมีดไล่ฟันพระพุทธเจ้าและเรียกให้พระองค์หยุด พระองค์ไม่หยุดแต่พูดว่า เราหยุดแล้วท่านต่างหากที่ยังไม่หยุด เพียงแค่นี้ก็ทำให้องคุลิมาลได้สติและหันมาฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าจนบรรลະเป็นพระอรหันต์ในที่สุด ฉะนั้น เวลาจะพูดอะไรออกไป เราควรคิดให้ถี่เสียดก่อน คำพูดของเราจึงจะมีค่า คำพูดที่เป็นปิยวาจา นั่นคือคำพูดที่เว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ

๓. อตถจริยา การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพัตติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ทำตัวเป็นประโยชน์ เห็นใครทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมก็อาสาเข้าไปช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ หากสังคมมีคนประเภทนี้มากๆ ก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ เกิดความรักความสามัคคีต่อกันและกัน การอาสาเข้าไปช่วยเหลือนี้เป็นเหมือนทุกคนได้หลอมละลายจิตใจเข้าเป็นหนึ่งเดียว ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดผลดีแก่สังคมโดยรวม

๔. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ เป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควร การทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ด้วยการร่วมสุข ร่วมทุกข์ ไม่ถือตัว มีความเสมอภาคต่อกัน วางตัวเหมาะสม สังคมเขาปฏิบัติอย่างไร เราก็ปฏิบัติอย่างนั้นตามสมควร เขาอยู่อย่างไรเราก็ออยู่อย่างนั้น เขากินอย่างไรเราก็กินอย่างนั้น จะทำให้การอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมเป็นไปด้วยความสุข ไม่มีการแบ่งแยก

ช่วยด้วยทุนด้วยของหรือความรู้ ช่วยด้วยถ้อยคำ ช่วยด้วยกำลังงาน ช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหาหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น มีผู้ประพันธ์เป็นคำกลอนเพื่อให้จำได้ง่ายๆ ว่า โอบอ้อมอารี วจีไพเราะสงเคราะห์ประชาชน วางตนเสมอในพระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ ๔ ดังพระดำรัสว่า^{๔๔}

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเคยเป็นมนุษย์ในชาติก่อน ภพก่อนกำเนิดก่อน เป็นผู้สงเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ คือ การให้การกล่าว คำเป็นที่รัก การประพัตติให้เป็นประโยชน์ และความเป็นผู้มีตนเสมอ ตถาคตย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เพราะกรรมนั้น

^{๔๓} พระมหาบุญมี มัลลวชิโร, **ธรรมใจ**, (กรุงเทพมหานคร: ดีเอ็มจี, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗-๗๘.

^{๔๔} ดูรายละเอียดใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๕๕.

อันตนทำสังฆม พอกพูน ไพบูลย์ ครั้นจุติจากโลกสวรรค์แล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ย่อมได้เฉพาะซึ่งมหาบุรุษลักษณะ ทั้ง ๒ นี้”

จึงกล่าวได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้นอกจากจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างมีความสุข ยังทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับบุญกุศลไปเกิดบนสวรรค์ด้วย และหากเกิดมาเป็นมนุษย์ในโลกนี้อีก ก็ย่อมจะเป็นมนุษย์ที่มีรูปร่างสมบูรณ์

โดยสรุป การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ นั้น ผู้บริหารจะต้องให้การบริหารงานวิชาการด้วยความเป็นกัลยาณมิตร มีความมุ่งมั่นปรารถนาดี เต็มใจที่จะช่วยเหลือบุคลากรอย่างเต็มความสามารถ เมื่อมีปัญหาติดขัดหรือขัดข้องด้านเอกสาร ก็คิดหาวิธีแก้ไข ช่วยคลี่คลายปัญหาให้บุคลากรได้รับพึงพอใจที่ดี ความซาบซึ้งประทับใจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการให้บริหารงานวิชาการในโรงเรียนโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ย่อมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคลากรทุกคนในโรงเรียนได้

๒.๔ การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑

การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีบทบาทโดยเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำให้ และใช้ข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายจัดทำแผนพัฒนา ตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงสถานศึกษา^{๕๕} นอกจากนี้ได้กำหนดเป็นมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้เพื่อใช้ในการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้กำหนดไว้ในด้านกระบวนการมาตรฐานที่ ๒ ตัวบ่งชี้ที่ ๑-๖ ตามการ^{๕๖}มีดังนี้

มาตรฐานที่ ๒ ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนา การศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ ๑ มีการกำหนดโครงสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ ๒ ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ ๓ มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาร่วมกัน

ตัวบ่งชี้ที่ ๔ มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้ที่ ๕ ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ ๖ สถานศึกษาเปิดให้ผู้เรียนและชุมชนให้สถานที่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย นันทนาการ และให้ใช้ห้องสมุดนอกเวลาเรียนอย่างเต็มที่

บทบาทของชุมชนตามด้านนี้คือ ชุมชนจะต้องมีการประสานความร่วมมือกันในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน โดยการร่วมวางแผนเตรียมการประเมินภายในและเตรียมรับการประเมินจากภายนอก อาจจะอยู่ในรูปการเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ หรือ

^{๕๕}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, (พิมพ์ครั้งที่ ๑,๒๕๔๓), หน้า๕๑.

^{๕๖}สมคิด พรหมจ้อย สุพักตร์ พิบูลย์, การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, (ม.ป.ท. ๒๕๔๓): หน้า ๓-๔.

คณะทำงาน นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด ๖ มาตรา ๕๐ ได้กล่าวถึงบทบาทของชุมชนไว้ว่า “ให้สถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอก ที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง ที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น^{๔๗}

ถ้าพิจารณาถึงเรื่องของการมีส่วนร่วม จะเห็นว่ามีหลายลักษณะหลายรูปแบบวิธีการบาง คนเพียงบริจาคเงินช่วยเหลือโรงเรียน ให้ค่าปรึกษาแก่โรงเรียน หรือแม้แต่ช่วยประชาสัมพันธ์กิจการของโรงเรียน เหล่านี้ก็ถือว่ามีส่วนร่วมแต่จะมีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดการศึกษาด้วยหรือไม่ นั้นก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปซึ่งการมีส่วนร่วมในการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษามีข้อสังเกต ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษา เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือ การร่วมแรงซ่อมแซมโรงเรียน การเข้าประชุม การบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน การซื้อคอมพิวเตอร์ให้ เป็นต้นในลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของการบริหารเพราะว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเท่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษา ในหลักการบริหารจัดการจะมีกระบวนการ และขอบเขตที่แน่นอน เช่น มีการใช้ทรัพยากร ใช้เทคนิคในกระบวนการบริหาร จึงต้องพิจารณาว่ากิจกรรมของผู้เข้าร่วมมีลักษณะใด และเข้าข่ายของการบริหารจัดการหรือไม่ ในกรณีนี้บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นใหม่นั้น จะเข้าลักษณะของการร่วมบริหารกิจการของสถานศึกษา เพราะมีการวางแผน การประชุม การแสดงความคิดเห็น การประสานงาน การรายงานและติดตามผล และต้องให้มีความสอดคล้องกับการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ทั้ง ๔ ด้าน

๒.๔.๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

การพัฒนาหลักสูตร จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาถึงข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ เพื่อให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้น สมบูรณ์ สามารถสนองความต้องการของบุคคล และสังคม พื้นฐานด้านต่างๆ ที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องนำมาพิจารณานั้นมีหลายประการ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความคิดเห็นว่า พื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรด้านต่างๆ ที่ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตร หลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง เครื่องมือ หรือหลักธรรม ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในสถานศึกษาด้านต่างๆ เช่น การรู้จักให้ (ทาน) รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือด้วยการแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่นที่ควรให้ ตลอดจนให้ปัญญา และศิลปวิทยารวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันละกัน การพูดจาน่ารัก (ปิยวาจา) ปราศภัยด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนหวาน ไพเราะ เป็นที่รัก พูดด้วยถ้อยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง ก่อให้เกิด

^{๔๗}สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรินทวาทกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓๐.

มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการบำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น (อัตถจริยา) เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ การทำ ตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่จะทำได้ เช่น ส่งเสริมจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้อื่นได้รับสิ่งที่ดี การช่วยเหลือผู้อื่นจะทำให้หมู่คณะ และสังคม และประเทศชาติมีความก้าวหน้า ได้รับความสำเร็จในสิ่งต่างๆ เป็นอย่างดี และ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น^{๔๘} เช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุข และความสามัคคีในหมู่คณะในการบริหารงานวิชาการต่อไป

๒.๔.๑.๑ ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นการต่อยอดจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ ตามอัธยาศัย^{๔๙} และใช้สำหรับผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวคิดดังกล่าวอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันได้

จรรุณี เก้าเอี้ยน ได้ให้ความหมาย หลักสูตร มาจากคำภาษาละตินว่า *racecourse* แต่เมื่อ นำมาใช้ในทางการศึกษาคำว่า หลักสูตร มีความหมายได้หลายอย่าง แต่เดิมมีความหมายว่าเป็นรายการกระบวนการศึกษา ต่อมาคำนี้ได้ขยายความออกไปมากขึ้น นักพัฒนาหลักสูตรที่มีความเชี่ยวชาญจะสามารถอธิบายความหมายได้กว้างขวางกว่านักพัฒนาหลักสูตรที่มีแนวคิดดั้งเดิม ซึ่งมักจัดให้ความหมายของหลักสูตรแคบ ๆ เช่น ที่กล่าวมาแล้ว ความหมายของหลักสูตรที่มาจากคนคน ๆ เดียวอาจมีมากมาย หลักสูตร *curriculum* เป็นคำศัพท์ของทางการศึกษาคำหนึ่งที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย และมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายและแตกต่างกันไป บางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายมีขอบเขตแคบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคลนั้นๆ ที่มีต่อหลักสูตร และหลักสูตรเป็นกระบวนกรจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ค่านิยม พัฒนานักเรียนให้ทุก ๆ ด้านและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนก้าวหน้า บุคคลที่นำพาสิ่งเหล่านี้ให้ประสบผลสำเร็จก็คือครูนั่นเอง^{๕๐}

^{๔๘} สังคหัตถ์ ๔ ประการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://thaihealthlife.com> [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๔๙} หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

^{๕๐} จรรุณี เก้าเอี้ยน, เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, (ซานเมืองการพิมพ์, สงขลา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

จรัส บัวศรี กล่าวถึง หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้^{๕๑}

บุญเลี้ยง ทุมทอง กล่าวถึง หลักสูตร แปลมาจากในภาษาอังกฤษว่า curriculum ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า currier หมายถึง running course หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาได้นำศัพท์นี้มาใช้ในทางการศึกษาว่า running sequence or learning experience การเปรียบเทียบหลักสูตรกับสนาม หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งอาจเนื่องมาจากการที่ผู้เรียนจะสำเร็จการศึกษาในระดับใด หรือหลักสูตรใดก็ตาม ผู้เรียนจะต้องฝ่าความยากของวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ตามลำดับขั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่นเดียวกับนักวิ่งที่ต้องวิ่งตะและฝ่าอุปสรรคไปสู่ชัยชนะและความสำเร็จให้ได้ และหลักสูตร เป็นคำศัพท์ทางการศึกษาคำหนึ่งที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยและมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายและแตกต่างกันไปบ้างความหมายมีขอบเขตกว้างบ้างความหมายมีขอบเขตครอบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลนั้นๆที่มีต่อหลักสูตร^{๕๒}

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวถึง หลักสูตรสถานศึกษา คือ เป็นหลักสูตรที่มีหุ้นส่วนการทำงานร่วมกันของบุคคลภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนที่มีการวางแผนและออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกด้านของสถานศึกษา การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจึงเป็นเป้าหมายของคุณภาพการศึกษา อันเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิสังคม คือ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นมวลประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนตามศักยภาพ ของแต่ละบุคคล^{๕๓}

สำลี รักสุทธี ได้อธิบายความหมายของ “หลักสูตร” ว่ามีความแตกต่างกันไปตั้งแต่ความหมายที่แคบสุดจนถึงกว้างสุด แต่จำแนกความคิดเห็นของนักศึกษาที่ได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตร ออกเป็น ๒ ใหญ่ๆ ดังนี้^{๕๔}

๑. หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์การเรียนรู้ นักการศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าการหลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์การเรีนนั้น มองหลักสูตรในลักษณะที่เป็นเอกสาร หรือโครงการการศึกษาที่สถาบันการศึกษาได้วางแผนไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามแผนหรือโครงการที่กำหนดไว้ หลักสูตรตามความหมายนี้หมายถึงรวมถึง แผนการเรียนรู้หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดให้เรียนรวมทั้งเนื้อหาวิชาของรายวิชาต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนความคิดเห็นของนักศึกษากลุ่มนี้ไม่รวมถึงการนำหลักสูตรไปใช้หรือการเรียนการสอนที่ปฏิบัติจริง แต่ทั้งแผนประสบการณ์การเรีนกับการสอนที่ปฏิบัติจริงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

^{๕๑}จรัส บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบแผนพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๕๒}บุญเลี้ยง ทุมทอง, **การพัฒนาหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพริ้น, ๒๕๕๓), หน้า ๕-๖.

^{๕๓}วิชัย วงษ์ใหญ่, **ผู้เรียนเป็นสำคัญ**, สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒๕.

^{๕๔}สำลี รักสุทธี, **เทคนิควิธีการเขียนหลักสูตร**, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

๒. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่สถาบันการศึกษาจัดให้ซึ่งหมายรวมถึงประสบการณ์การเรียนรู้และการนำหลักสูตรไปใช้ด้วย แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของทั้งทาบาและไทเลอร์ที่เห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายประสบการณ์ทางการศึกษาหรือเนื้อหาการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาหรือจัดการเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กล่าวถึง หลักสูตร (Curriculum) ไว้ว่า คือ ประมวลความรู้และประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรจึงเป็นเสมือนแผนที่กำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมาย และมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่มาตรฐานที่กำหนด และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษากล่าวต่อไปอีกว่าหลักสูตรสถานศึกษา (School curriculum) แผนหรือแนวทางในการจัดประมวลความรู้และประสบการณ์ซึ่งจัดทำโดยคณะบุคคลในระดับสถานศึกษา เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาพิจารณาจากหลักสูตรแกนกลาง และกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น นอกจากนั้นสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาเพิ่มเติมในส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทและจุดเน้นของสถานศึกษา ตลอดจนความต้องการ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน^{๕๕}

โดยสรุป ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง ชุมชนร่วมจัดทำข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายมาตรฐานของหลักสูตรกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และแสดงความคิดเห็นในการวิเคราะห์สภาพความต้องการของชุมชนและผู้เรียนเพื่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และเสนอแนะวิธีพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้

๒.๔.๑.๒ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาหลักสูตร

ในการจัดมวลงประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนนั้นผู้กำหนดหลักสูตร หรือนักพัฒนาหลักสูตรได้อาศัยปัจจัยทาง สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ปรชญา และจิตวิทยา มาเป็นตัวบ่งชี้จุดมุ่งหมายในหลักสูตร และจุดมุ่งหมายนี้เองก็กลับมาเป็นเกณฑ์ในการจัดมวลงประสบการณ์ให้ผู้เรียน หลักสูตรจึงมีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตามความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ ดังกล่าว ซึ่งพอสรุป^{๕๖}ได้ดังนี้

๑. ปัจจัยทางด้านสังคม หลักสูตรเกี่ยวกับสังคม เพราะ โดยปกติสังคมเป็นตัวกำหนดเป้าหมายการศึกษาด้วยสังคม คาคหวัง

^{๕๕} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, นิยามคำศัพท์หลักสูตร หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

^{๕๖} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๓๑-๓๘.

๑.๑ การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆให้สังคม ทั้งที่เป็นปัญหาร่วม อย่างปัญหา การคมนาคม ปัญหาเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สิน และชีวิตหรือปัญหาเฉพาะของแต่ละสังคม เช่น สังคมเมืองอาจประสบปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การจราจร ขณะที่สังคมชนบทมีปัญหาเรื่อง สุขภาพอนามัย เป็นต้น การกำหนดทิศทางของการศึกษาจึงเพื่อแก้ปัญหาใหญ่อันเป็นปัญหาร่วมของ สังคม และยืดหยุ่นให้สังคมย่อมนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ

๑.๒ การศึกษาจะช่วยให้คนในสังคมสามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ การจัดจึงต้องมีการเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมในอนาคตด้วย

๑.๓ การศึกษาจะช่วยให้คนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จึงต้องปลูกฝังค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม และความสำนึกที่ดีให้แก่ผู้เรียน

๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

การวางแผนทางการศึกษา จำเป็นต้องพิจารณาถึงโครงสร้างและแนวโน้มในการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เพราะภาวะเศรษฐกิจมีผลต่อการศึกษาของประชาชนอยู่มาก กล่าวคือ

ประการแรก เศรษฐกิจเป็นทุนของการศึกษา ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีโอกาส ได้รับการศึกษาสูง ผู้ที่ยากจนจะไม่มีโอกาสที่จะศึกษาได้

ประการที่สอง เศรษฐกิจต้องการกำลังคนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การศึกษาจะ ช่วยพัฒนาคนเพื่อไปเป็นกำลังแรงงานที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจ และเป้าหมายทางการศึกษาที่มีความ สัมพันธ์กับภาวะเศรษฐกิจที่ทำอยู่ในปัจจุบัน จึงสรุป^{๕๗}ได้ดังนี้

๒.๑ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร การศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนา เกษตรกรรม เพื่อช่วยให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี

๒.๒ เศรษฐกิจของสังคมไทยควรได้มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การศึกษาจะสอนให้รู้จักวิธีการใช้และเก็บรักษาเครื่องมือ เครื่องจักรกล ให้ความรู้เรื่องการใช้แรงงาน ตามสภาพความเหมาะสมในท้องถิ่น

๒.๓ การจัดการศึกษาต้องพยายามสร้างทักษะอย่างแท้จริงในทุกวิชา และมุ่ง ปรับปรุงการเกษตรให้มีคุณภาพ และให้ผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ การศึกษาจะต้องฝึกฝนให้คนรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักจัดซื้อ และการจัด จำหน่าย รวมทั้งการลงทุนที่ประหยัดแต่ให้ผลคุ้มค่าสูงสุด

๓. ปัจจัยทางด้านปรัชญา

๓.๑ เนื้อหาสาระของการศึกษา ปรัชญา มีส่วนช่วยกำหนดจุดมุ่งหมายของ การศึกษาเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาที่ดีที่สุด เพื่อชีวิตและสังคมปัจจุบันและอนาคต

๓.๒ ด้านวิทยาการ ปรัชญามีส่วนช่วยวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความโดยใช้เหตุผล ตามหลักตรรกวิทยา เกี่ยวกับคำและแนวคิด หลักการทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความคิด ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นใจในการปฏิบัติงาน

๔. ปัจจัยทางการเมืองการปกครอง

^{๕๗} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๓๑-๓๘.

การจัดการศึกษากับการเมืองการปกครองมีความสัมพันธ์กันมาโดยตลอด รัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษา ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้สำนึก และมีความรับผิดชอบทั้งต่อสังคมและตนเอง มีความคิดและความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรมพลานามัย ระเบียบวินัย มีความรัก และอ้างศิลปวัฒนธรรม ความเป็นไทย หวงแหนแผ่นดินเกิด ตลอดจนมีความซาบซึ้งและสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยจะเร่งดำเนินการดังนี้

๑. จะจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภททั้งในและนอกระบบโรงเรียนให้ประสานสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

๒. จะปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารและการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเทศ ให้มีเอกภาพประสานสัมพันธ์กัน ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติจะสนับสนุนให้สถานศึกษาและหน่วยงานใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด

๓. จะจัดและส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกระดับเป็นศูนย์บริการด้านการศึกษาวิชาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม กีฬา พละนาฏศิลป์ นันทนาการและข่าวสาร

๔. จะเร่งปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทุกระดับ โดยปรับปรุงระบบการวางแผนการบริหาร การเรียนการสอน การกำหนดมาตรฐานและวิสัยฐานะ ระบบการติดตามประเมินผล ตลอดจนการนิเทศการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันทุกระดับและคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๕. จะส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนและเทคโนโลยีใหม่ๆ ตลอดจนสื่อมวลชนทั้งภาครัฐและเอกชนมาใช้เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพ

๖. จะเร่งฝึกและอบรมในด้านระเบียบวินัย คุณธรรมความรู้จักรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ความรักในศิลปวัฒนธรรมละความสำนึกความเป็นไทยร่วมกัน เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ เอกราชอธิปไตยของชาติ และระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ นอกจากนั้นจะส่งเสริมให้สถาบันศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมให้มากขึ้น

๗. จะส่งเสริมให้ผู้สอนในทุกระดับการศึกษาละทุกประเภทได้รับการยกย่องเชิดชู มีความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพ

๘. จะสนับสนุนส่งเสริมการวิจัย เผยแพร่การวิจัย จัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้วิจัย ส่งเสริมให้มีการนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและความก้าวหน้าทางวิชาการ

๙. จะระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อนำมาใช้ในการขยายการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพ และจะปรับปรุงวิธีการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เพื่อให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเน้นการให้โอกาสแก่ผู้เรียน และกลุ่มชนที่มีโอกาสน้อย

๑๐. จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน โดยให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาภายในขอบเขต และสัดส่วนที่เหมาะสม จะพยายามสนับสนุนให้สถาบันทางการเงินเข้าช่วยเหลือสถานศึกษาเอกชน และส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนให้ดีขึ้น

๑๑. จะสนับสนุนกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาทั้งในมหาวิทยาลัยและนอกมหาวิทยาลัย ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยส่วนร่วม

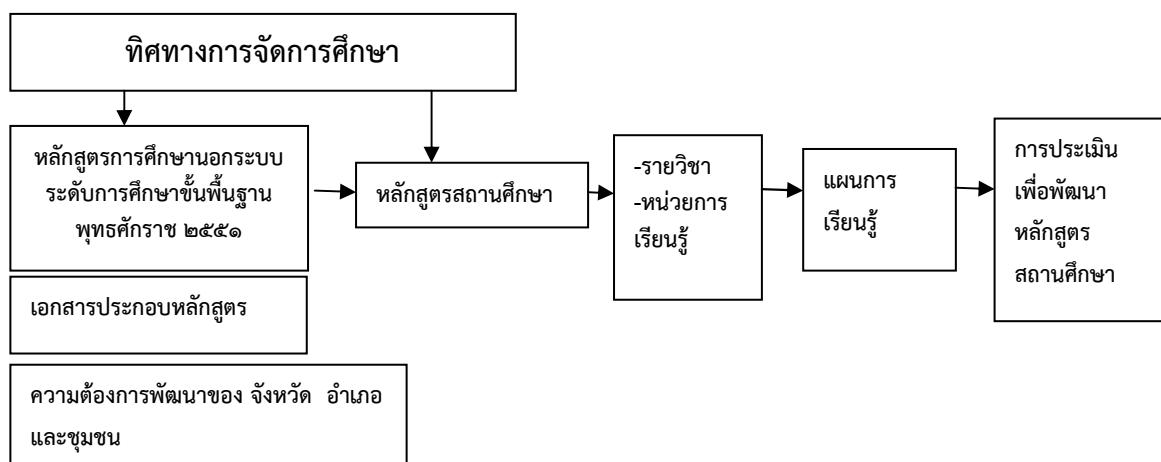
โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตร การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาหลักสูตร ที่คาดว่าจะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือ ความพร้อมที่มีอยู่ภายในโรงเรียน เช่น บุคลากร การบริหาร วัสดุอุปกรณ์

๒.๔.๑.๓ การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลามากมาเป็นครูพ่อครูแม่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญากับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนคือ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ว่า คือ สถานศึกษาเป็นชุมชนของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการดำเนินการร่วมระหว่างสถานศึกษา ชุมชนภาคีเครือข่าย โดยยึดหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เป็นพื้นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาจังหวัด อำเภอ ชุมชน ให้เป็นไปตามปรัชญาการศึกษานอกระบบ “คิดเป็น” และวิสัยทัศน์ ของสถานศึกษา ด้วยการวิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการการพัฒนาระดับจังหวัด อำเภอ ชุมชน เพื่อกำหนดทิศทาง และบ่งชี้เป็นอัตลักษณ์ของการพัฒนากำลังพลของจังหวัด อำเภอ ชุมชน นำไปสู่แผนการเรียนรู้ที่เหมาะสม^{๕๘} ดังแผนภาพที่ ๒.๑ ทิศทางการจัดทำหลักสูตร

^{๕๘}สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทย พลัส พลิกเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๙-๑๑.

แผนภาพที่ ๒.๑ ทิศทางการจัดทำหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า ชุมชนจะมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ประเมินสภาพแวดล้อม เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์^{๕๙} ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕ หมวด ๔ มาตรา ๒๗ วรรค ๒ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”^{๖๐}

การออกแบบหลักสูตร คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับรูปร่างหรือการจัดเค้าโครงในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร การออกแบบหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ของหลักสูตร อันจะนำไปสู่การจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระ ช่วยให้ครูเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมซึ่งจะเกี่ยวข้องกับภาระงาน คือ จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ ประสบการณ์การเรียนรู้การสอน และการประเมินการออกแบบหลักสูตรที่แตกต่างกันให้คุณภาพที่หลากหลายทั้งความรู้และประสบการณ์ การออกแบบหลักสูตรต้องพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจเป็นอันดับแรกและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการจัดการสอน การจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระและงานที่มอบหมาย เรื่องของเวลาและการจัดสรรทรัพยากร จะต้องตอบให้ได้ว่าผู้เรียนจะเรียนอะไร จะจัดโครงสร้างที่เรียนอย่างไร หลักสูตรจะแสดงในรูปแบบใดและจะจัดโครงสร้างอย่างไร ผู้ออกแบบหลักสูตรต้องตอบคำถามเหล่านี้ให้ได้

การออกแบบหลักสูตร (Curriculum design) การจัดรายละเอียดองค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย จุดหมาย เนื้อหาสาระ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล ดังนั้นหากจะเปรียบเทียบการพัฒนาหลักสูตร คือ การสร้างบ้าน การออกแบบหลักสูตรก็คือการ

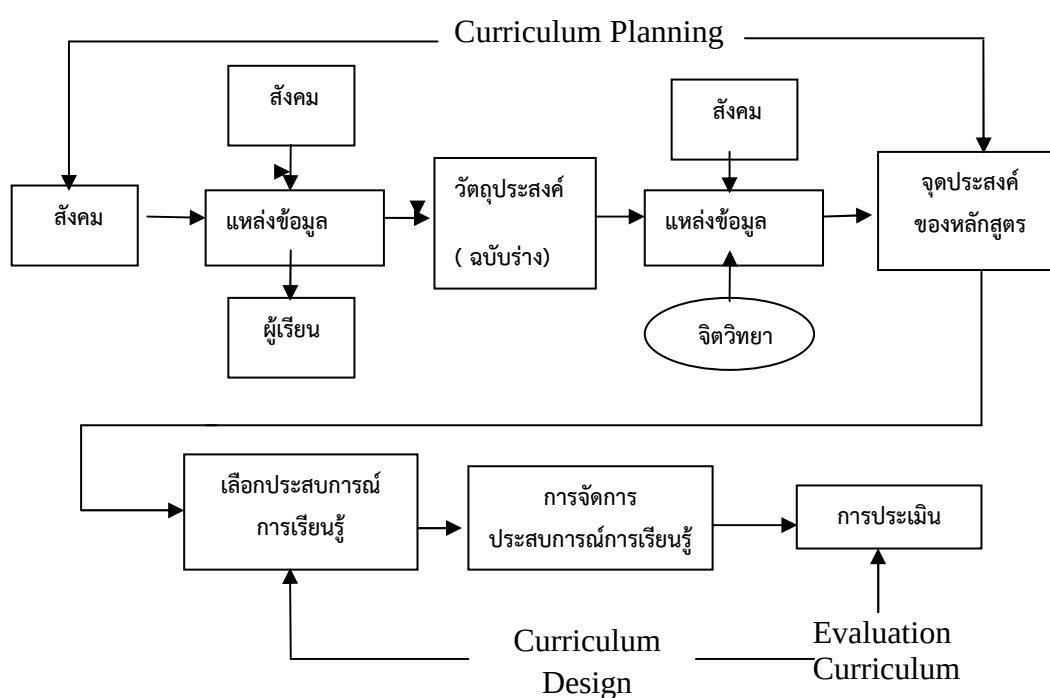
^{๕๙} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (มปท, ๒๕๔๖): ๓๔.

^{๖๐} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

ออกแบบให้ได้มาซึ่งพิมพ์เขียว หรือรูปแบบของบ้าน ที่มีรายละเอียดของห้องต่างๆ เป็นการจัดส่วนประกอบต่าง ๆ ของบ้านให้เหมาะสมกลมกลืน เหมาะกับการใช้งาน

๑. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)

แบบจำลองของไทเลอร์ ถือ เป็นต้นแบบของการพัฒนาหลักสูตร ไทเลอร์ให้คำแนะนำว่า ในการกำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของหลักสูตรทำได้ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ประกอบด้วย ข้อมูลผู้เรียน ข้อมูลสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ และข้อมูลเนื้อหาสาระวิชา นำข้อมูลจากสามแหล่งนี้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อช่วยให้มั่นใจในข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา การเชื่อมโยงข้อมูลเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำข้อมูลไปกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร (ฉบับร่าง) ต่อจากนั้นจึงกลั่นกรองด้วยปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้ แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์แสดงดังแผนภาพที่ ๒.๒ แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์^{๖๑}

แผนภาพที่ ๒.๒ แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ที่มา : Allan C. Ornstein & Francis P. Hunkins, (1998:198)

ไทเลอร์มองว่า นักการศึกษาจะต้องจัดการศึกษาที่มุ่งให้ความสำคัญกับสังคม ด้วยการยอมรับความต้องการของสังคม และในการดำเนินชีวิต ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่มุ่งปรับปรุงสังคม ผู้สอนควรได้นำทั้งปรัชญาสังคมและปรัชญาการศึกษา มาเป็นเค้าโครงพิจารณาใน ๔ ประเด็น คือ

^{๖๑} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

๑. ความจำและการระลึกได้ของแต่ละคน เป็นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ ไม่จำกัดว่าจะเป็นเชื้อชาติ สัญชาติ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. โอกาสเพื่อการมีส่วนร่วมที่เปิดกว้างในทุกระยะของกิจกรรมในกลุ่มสังคม

๓. ให้การสนับสนุนของการเปลี่ยนแปลงมากกว่ามุ่งตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล

๔. ความเชื่อและสติปัญญาเป็นดังวิธีของความคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐหรือผู้มีอำนาจ

ไทเลอร์ให้ความสำคัญในการใช้จิตวิทยา ไม่เพียงการตอบข้อค้นพบเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น หากยังใช้จิตวิทยาในฐานะทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งช่วยในการกำหนดกรอบโครงสร้างของกระบวนการเรียนรู้อีกด้วย ไทเลอร์กล่าวถึงความสำคัญของการกลั่นกรองด้วยจิตวิทยา สรุปได้ดังนี้

๑. ช่วยให้เราเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นที่แตกต่างกันและสามารถคาดหวังผลจากกระบวนการเรียนรู้หรือไม่ก็ได้

๒. ช่วยให้เราที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในจุดหมายที่เป็นไปได้ในระยะเวลาที่ยาวนานหรือความเป็นไปได้ที่จะบรรลุผลในแต่ละช่วงอายุ

๓. ช่วยให้ความคิดบางอย่างเกี่ยวกับระยะเวลาที่ต้องการให้บรรลุผลตามจุดประสงค์และช่วงอายุซึ่งเป็นความพยายามสูงสุดที่จะเกิดผลดังความตั้งใจ

เมื่อผ่านการกลั่นกรองแล้ว ไทเลอร์ให้คำแนะนำการวางแผนหลักสูตร ๓ ประเด็น คือ การเลือกประสบการณ์เรียนรู้ การจัดระบบโครงสร้างประสบการณ์เรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนต้องจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งจะ

๑. พัฒนาทักษะการคิด

๒. ช่วยให้ได้สารสนเทศที่ต้องการ

๓. ช่วยให้ได้พัฒนาเจตคติเชิงสังคม

๔. ช่วยให้ได้พัฒนาความสนใจ

๒. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba)

ทาบมีความเห็นว่าหลักสูตรต้องถูกออกแบบโดยครูผู้สอนไม่ใช่คนอื่น โดยส่งเสริมการสร้างสรรค์การสอนและการเรียนรู้มากกว่าการออกแบบหลักสูตร

แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba 1962: 10) มีทั้งหมด ๗ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น

ขั้นที่ ๒ การกำหนดวัตถุประสงค์

ขั้นที่ ๓ การเลือกเนื้อหาสาระ

ขั้นที่ ๔ การจัดการเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ

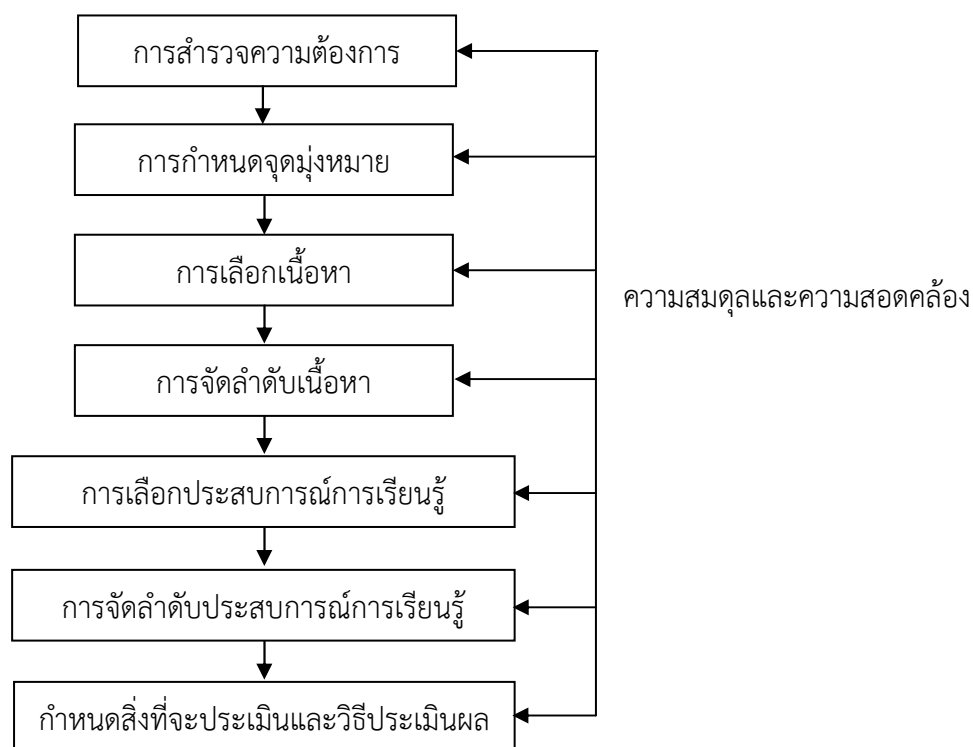
ขั้นที่ ๕ การเลือกประสบการณ์เรียนรู้

ขั้นที่ ๖ การจัดการเกี่ยวกับประสบการณ์เรียนรู้

ขั้นที่ ๗ การตัดสินใจว่าจะประเมินอะไรและวิธีการประเมิน

^{๒๒} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๘๑.

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Taba) ในแต่ละขั้นตอนสามารถสรุปได้ดัง
แผนภาพที่ ๒.๓ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา

แผนภาพที่ ๒.๓ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา

๓. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรของเซเลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส

เซเลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส (Saylor J.G, Alexander. W.M. and Lewis Arthur J 1981: 24) นำเสนอแบบจำลองในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ภายใต้แนวคิดของการวางแผนให้โอกาสในการเรียนรู้เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องสำหรับประชากร^{๖๓} ดังนี้

๑. จุดหมาย วัตถุประสงค์และขอบข่ายที่ต้องการพัฒนา คือ จุดหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรถูกเลือกหลังจากการพิจารณาตัวแปรภายนอก เช่น ผลการศึกษาจากการวิจัยทางการศึกษา การรับรองมาตรฐาน ความเห็นของกลุ่มสังคม และอื่นๆ

๒. การออกแบบหลักสูตร นักวางแผนหลักสูตรต้องดำเนินการออกแบบหลักสูตร ด้วยการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับขอบข่ายที่ต้องการพัฒนา ระบุวันเวลาและวิธีการในโอกาสการเรียนรู้ดังกล่าว การออกแบบหลักสูตรคำนึงถึง ธรรมชาติของวิชา รูปแบบของสถาบันทางสังคมที่สัมพันธ์กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

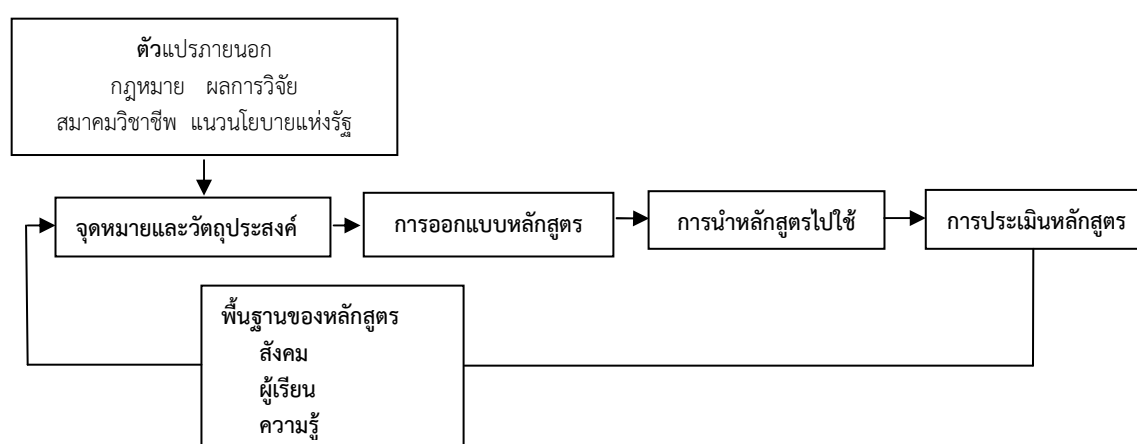
^{๖๓} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๘๓.

๓. การนำหลักสูตรไปใช้ ผู้สอนนำหลักสูตรไปใช้ในชั้นเรียน โดยจัดการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์และเลือกกลยุทธ์วิธีการสอนที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุผลการเรียนรู้

๔. การประเมินหลักสูตร นักวางแผนหลักสูตรและผู้สอนร่วมกันประเมินด้วยการเลือกเทคนิคการประเมินที่หลากหลาย การประเมินมีจุดเน้น ๒ประเภท คือ

๔.๑ การประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตรทั้งโรงเรียน ประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดประสงค์การเรียนรู้ ประสิทธิภาพของการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

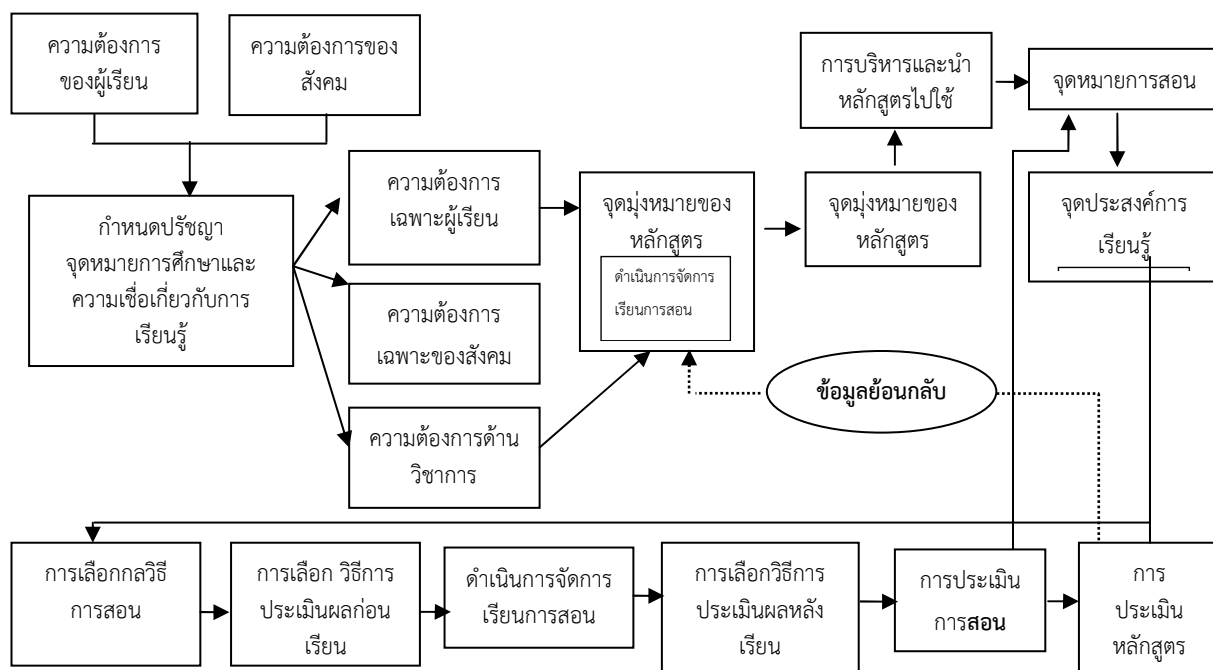
๔.๒ การประเมินกระบวนการหลักสูตรทั้งระบบ ตั้งแต่การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อตัดสินใจว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงใด ดังแผนภาพที่ ๒.๔ รูปแบบการการพัฒนาหลักสูตรของเซอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวีส์

แผนภาพที่ ๒.๔ รูปแบบการการพัฒนาหลักสูตรของเซอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวีส์

๔. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวาเป็นความสัมพันธ์อย่างละเอียดระหว่างองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญครอบคลุมกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่ต้นจนจบ นักพัฒนาหลักสูตรต้องทำความเข้าใจแต่ละขั้นโดยตลอด จากข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรด้านปรัชญาถึงการประเมินหลักสูตร ดังแผนภาพที่ ๒.๕ แบบการจำลองการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา

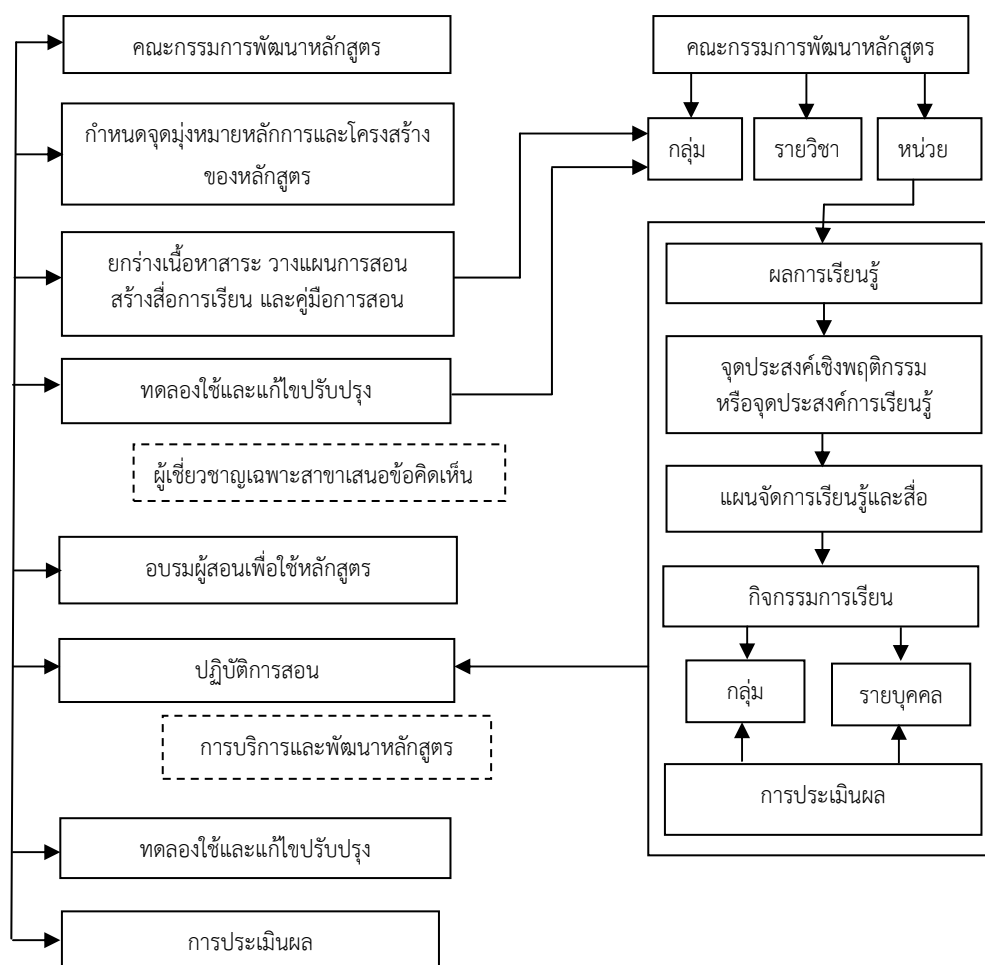
แผนภาพที่ ๒.๕ แบบการจำลองการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา

และจากภาพประกอบ ๕ โอลิวา (Oliva.P.E) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน ๑๒ ตอน ดังนี้

- ขั้นที่ ๑ - กำหนดปรัชญา จุดหมายการศึกษา และความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้
- ขั้นที่ ๒ - วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของผู้เรียนและสังคม
- ขั้นที่ ๓ และ ๔- กำหนดวัตถุประสงค์ที่ได้จากขั้นที่ ๑ และ ๒
- ขั้นที่ ๕- การบริหารและนำหลักสูตรไปใช้
- ขั้นที่ ๖ และ ๗- การเพิ่มระดับจุดหมายของการเรียนการสอน
- ขั้นที่ ๘ - การเลือกกลวิธีการสอน
- ขั้นที่ ๙ - การเลือกวิธีการประเมินผลก่อนเรียน
- ขั้นที่ ๑๐ - การดำเนินการจัดการเรียนการสอน
- ขั้นที่ ๑๑ - เก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินผลการเรียนการสอน
- ขั้นที่ ๑๒ - การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

๕. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ วิชัย วงษ์ใหญ่

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวสรุปแนวคิดและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร โดยรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจะเป็นฐานคิดในการพัฒนาหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ ดังแผนภาพที่ ๒.๖ รูปแบบและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่

แผนภาพที่ ๒.๖ รูปแบบและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร^{๖๕} มีดังนี้

๑. คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ใช้ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม มากำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการและโครงสร้าง และออกแบบหลักสูตร โดยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญประกอบ

๒. ยกร่างเนื้อหาสาระ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ และแต่ละรายวิชา โดยปรึกษาหารือผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา คณะกรรมการฯ ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้กำหนดผลการเรียนรู้ จุดประสงค์ เชิงพฤติกรรมหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ วางแผนการสอน ทำบันทึก ผลิตสื่อการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๓. ทดลองใช้หลักสูตรในสถานศึกษานำร่อง และแก้ไขข้อบกพร่อง

๔. อบรมผู้สอน ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจหลักสูตรใหม่

๕. ปฏิบัติการสอน กิจกรรมการใช้หลักสูตรใหม่มี ๔ ประการ คือ

๕.๑ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือจัดทำวัสดุ สื่อการสอน

๕.๒ ผู้บริหารจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เช่น บุคลากร (ครู) วัสดุหลักสูตร และบริการต่างๆ

๕.๓ การสอน ผู้สอนประจำการ ทำหน้าที่ดำเนินการสอน

๕.๔ การประเมินผล ประเมินทั้งผลการเรียนและหลักสูตร แล้วนำไปแก้ไข

โดยสรุป การพัฒนาหลักสูตร ต้องดำเนินการอย่างมีหลักการ มีระบบ และพัฒนาอย่างมีความต่อเนื่อง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาช่วยในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรต้องดำเนินการให้ครบ ๓ ระบบ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินผลหลักสูตร หลักสูตรที่มีการพัฒนาต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้มีความทันสมัยอยู่เสมอเป็นวัฏจักรการพัฒนาไม่หยุดยั้งเพื่อให้หลักสูตรที่ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก อยู่ตลอดเวลา

๒.๔.๑.๕ กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

แม้ว่าการพัฒนาหลักสูตรที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน หรือหลักสูตรสถานศึกษา ตามนัยแห่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ มุ่งหวังจะให้สถานศึกษาดำเนินการจัดทำรายละเอียดของเนื้อหาสาระในหลักสูตรขั้นพื้นฐานเพิ่มเติม แต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ก็ยังเน้นความสำคัญของเนื้อหาสาระ ประเภท สภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม ดังนั้น นอกจากภารกิจหลักของสถานศึกษาที่จะจัดทำรายละเอียดของหลักสูตรขั้นพื้นฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกรอบแล้ว สถานศึกษายังต้องพิจารณาและจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องและสนองความต้องการของผู้เรียนที่ดำรงชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น หรือชุมชนที่มีความแตกต่างกัน เพื่อให้สถานศึกษา

^{๖๕} วิชัย วงษ์ใหญ่, รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร, อ่างใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๘๘.

ประสบความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรและจัดทำเนื้อหาสาระของหลักสูตรทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างต้น จึงขอเสนอรายละเอียด มิติ และมุมมองที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา^{๖๖} ดังนี้

๑. จุดหมายของการพัฒนาหลักสูตร

สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง กล่าวคือ หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตร ๒ ประการ^{๖๗} ดังนี้

๑.๑ หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความสุขและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธีการสร้างกำลังใจและเร้าให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้สูงสุดตามศักยภาพของแต่ละคน โดยควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียน และพัฒนาความมั่นใจให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศและใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

๑.๒ หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกแหว่งถูกและผิด ความเข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันว่า สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยพัฒนาให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถพัฒนาสังคมให้เป็นธรรม มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนักเข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล เป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบของตน จุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษาทั้งสองประการข้างต้นนี้ เป็นเพียงกรอบหรือแนวทางที่จะให้สถานศึกษาได้นำไปพิจารณา และกำหนดเป็นรายละเอียดจุดหมายในแต่ละสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่บ้าน ตำบล และชุมชน ที่มีสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และค่านิยมที่แตกต่างกัน

^{๖๖} กระบวนการพัฒนาหลักสูตร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://mcubr.blogspot.com/2007/12/blog-post_29.html [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๖๗} กระบวนการพัฒนาหลักสูตร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://mcubr.blogspot.com/2007/12/blog-post_29.html [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๒. การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องสนองตอบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองตอบการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตน ให้สนองตอบความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ถ้ามีการปรับปรุงหลักสูตรตลอดเวลา สถานศึกษาจึงควรดำเนินการในการจัดทำหลักสูตร^{๖๘} ดังนี้

๒.๑ กำหนดวิสัยทัศน์

สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์เพื่่อมองอนาคตว่า โลกและสังคมรอบๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา หมายความว่า ผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาสามารถมองเห็นและคาดการณ์ได้ว่า จะเกิดอะไรขึ้นในอนาคตที่จะมีผลต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน อันจะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การศึกษาค้นคว้า และการติดตามความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาจะทำให้สถานศึกษาเกิดวิสัยทัศน์ขึ้นได้

การกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และความร่วมมือของชุมชน บิดามารดา ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ผู้เรียน ภาครัฐกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกันกับคณะกรรมการสถานศึกษา ในการแสดงความประสงค์หรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญของสถานศึกษา พร้อมด้วยเป้าหมาย มาตรฐาน แผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ และการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงาน แจ้งสาธารณชน และส่ง ผลย้อนกลับ ให้สถานศึกษาเพื่อปฏิบัติงานที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ

๒.๒ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

จากวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ จากช่วงชั้นให้เป็นรายปีหรือรายภาค พร้อมกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ให้ชัดเจน เพื่อให้ครูทุกคนนำไปออกแบบการเรียนการสอน การบูรณาการโครงการร่วม เวลาเรียน การมอบหมาย/โครงการงาน แฟ้มผลงานหรือการบ้าน โดยวางแผนร่วมกันทั้งสถานศึกษา หลักสูตรดังกล่าวจะเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้าน

๒.๓ การกำหนดสาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค

สถานศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่าง ๆ จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้เป็นรายปีหรือรายภาคให้ สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาด้วย พิจารณากำหนดวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล พร้อมทั้งพิจารณาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และสามารถกำหนดในลักษณะผสมผสานบูรณาการ จัดเป็นชุดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น หรือจัดเป็นโครงการได้

^{๖๘} กระบวนการพัฒนาหลักสูตร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://mcubr.blogspot.com/2007/12/blog-post_29.html [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๒.๔ การออกแบบการเรียนรู้การสอน

จากสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง รายปีหรือรายภาค สถานศึกษาต้องมอบหมายให้ครูผู้สอนทุกคนออกแบบการเรียนรู้การสอน โดยคาดหวังว่าผู้เรียนสามารถทำอะไรได้ในแต่ละช่วงชั้น การออกแบบการเรียนรู้จะต้องให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์และสังคม

๒.๕ การกำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต

การจัดการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข การคิดวิเคราะห์ และการใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยวิธีการสอนที่ยืดหยุ่น เนื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์หรือสังคมศึกษาเป็นหลักตามความเหมาะสมของท้องถิ่น บุคลากรการเรียนรู้ด้วยกลุ่มสาระต่างๆ เข้ากับหัวข้อเรื่องที่เรียนอย่างสมดุล ควรกำหนดจำนวนเวลาเรียนสำหรับสาระการเรียนรู้รายปี

๓. แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามที่คาดหวัง กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดแนวทางการดำเนินงาน^{๒๔} ดังนี้

๓.๑ การจัดทำสาระของหลักสูตร

๓.๒ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๓.๓ การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

๓.๔ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

โดยสรุป กระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ การพัฒนาหลักสูตรที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน หรือหลักสูตรสถานศึกษา ตามนัยแห่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งหวังจะให้สถานศึกษาดำเนินการจัดทำรายละเอียดของเนื้อหาสาระในหลักสูตรขั้นพื้นฐานเพิ่มเติม เน้นความสำคัญของเนื้อหาสาระประเภท สภาพปัญหาในชุมชน

๒.๔.๒ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือการที่มนุษย์ได้รับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเขา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การมีปฏิสนธิอยู่ในครรภ์มารดาเรื่อยไป จนกระทั่งคลอดมาเป็นทารกแล้วอยู่รอด ซึ่งบุคคลก็ต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองอยู่รอดกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในครรภ์มารดาและเมื่อออกมาอยู่ภายนอกเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่รอดทั้งนี้ก็เพราะการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้ มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการสั่งสอน หรือการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเป็นผลจากการสังเกตพิจารณา ไตร่ตรอง แก้ปัญหาทั้งปวงและไม่ชี้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับเท่านั้น การเรียนรู้เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เป็นความจริงของงาม เน้นว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ต้องเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกหัด และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นควรจะต้องมีความคงทนถาวรเหมาะสมแก่เหตุเมื่อพฤติกรรมดั้งเดิมเปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งหวัง ก็แสดงว่าเกิดการเรียนรู้แล้ว

^{๒๔} กระบวนการพัฒนาหลักสูตร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://mcubr.blogspot.com/2007/12/blog-post_29.html [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมในการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันมีผลมาจากการได้มีประสบการณ์

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดกิจกรรม หรือ กระบวนการที่ทำให้กิจกรรมเปลี่ยนแปลงไปโดยเป็นผลตอบสนองจากสภาพการณ์หนึ่งซึ่งไม่ใช่ปฏิกิริยาธรรมชาติไม่ใช่วุฒิภาวะและไม่ใช่สภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกายชั่วคราวที่เนื่องมาจากความเหนื่อยล้าหรือฤทธิ์ยา

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่เนื่องมาจากประสบการณ์ตรงและประสบการณ์อ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร^{๗๐}

๒.๔.๒.๑ ความหมายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิดและความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม บลูม (Bloom, 1956) ได้จำแนกการเรียนรู้เป็น ๓ ด้าน^{๗๑} คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง พัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิด

๒. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง พัฒนาการทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัวและเจตคติต่างๆ

๓. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง การพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง การจำเริญ (Gagne, ๑๙๗๐) ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ไว้ ๘ ประการคือ

๑. การเรียนรู้เมื่อได้รับสัญญาณ (Signal Learning)

๒. การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้นตอบสนอง (Stimulus-Response Learning)

๓. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น-ตอบสนอง (Chaining)

๔. การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้นด้วยภาษา (Verbal Association)

๕. การเรียนรู้แบบแยกแยะ (Discrimination Learning)

๖. การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (Concept Learning)

๗. การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (Rule Learning)

๘. การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (Problem Solving)

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คือ การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียนเพราะเป็นงานที่เกี่ยวกับการสอนโดยตรง เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีเจตคติ ทักษะ ตลอดจนค่านิยมและการสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย^{๗๒} เช่น

^{๗๐} การเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/ [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^{๗๑} การเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/ [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^{๗๒} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (โรงพิมพ์นำศิลป์ อำเภอนาดใหญ่ จ.สงขลา, ๒๕๕๕), หน้า ๖๖.

๑. การเรียนรู้ (Learning) การศึกษาเป็นการบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะในโรงเรียน จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกแห่งหน ทุกสถานที่ ทุกสถานการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรตระหนักในเรื่องให้มาก กล่าวคือ ต้องเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของผู้เรียน

การเรียนรู้ หมายถึง การที่ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปเป็นอย่างอื่น เช่น อาจเปลี่ยนแปลงจากผู้ไม่รู้เป็นผู้รู้ หรือเปลี่ยนจากชอบเป็นไม่ชอบ

การเรียนรู้ หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากประสบการณ์ トラบดีที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้น

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ บทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากนักการศึกษาหลายคนได้นำเอาทฤษฎีจิตวิทยามาประยุกต์ ให้เป็นทฤษฎีการศึกษา และทฤษฎีทางการเรียนรู้ คือ ทฤษฎีด้านพฤติกรรม

๓. กระบวนการเรียนรู้ ในกระบวนการเรียนรู้ได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ ๖ ขึ้นมาใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้แก่นมนุษย์ คือ

๓.๑ ความพร้อมที่จะเรียน คือ ความพร้อมทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา

๓.๒ การกระตุ้นและเป้าหมาย คือ สิ่งกระตุ้น (Motives) เป็นสภาวะภายในที่ผลักดันให้คนเราต้องแสดงพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือสถานการณ์อันเป็นเป้าหมาย ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งที่กระตุ้นด้วย คือ สิ่งกระตุ้นทางกายและสิ่งกระตุ้นทางจิตใจ

๓.๓ การสำรวจและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ หลังจากนักเรียนมีความพร้อมและได้รับการกระตุ้นให้เกิดการอยากรู้อยากเรียนแล้ว ในขณะที่ครูสอนในสิ่งใหม่นั้น นักเรียนจะได้ติดตามไปด้วย และการเรียนแบบสำรวจใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียน

๓.๔ ปฏิภานของนักเรียนที่ผลต่อการเรียนรู้ คือ เมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว ควรมีการย้ามนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น เช่น เมื่อครูสอบจบแล้ว ควรทำการทดสอบนักเรียน เพื่อดูว่านักเรียนแต่ละคนประสบความสำเร็จในการเรียนเพียงใด

๓.๕ การรักษาความรู้คงตลอดไป ความรู้ต้องอยู่กับตัวนักเรียนในช่วงเวลาที่นานขึ้น

๓.๖ นำความรู้ไปใช้ เป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ การที่ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จากการเรียนรู้ทั้งหลายไปใช้

โดยสรุป โอกาสที่นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียนใหม่ว่ายากหรือง่ายกว่าสิ่งที่เรียนมาแล้ว

๔. หลักการเรียนรู้ การเรียนเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพฤติกรรมจากประสบการณ์ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยการสนับสนุนหลายอย่าง ในการเรียนการสอนของครูต้องหาแนวทางให้นักเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด โดยปกติการเรียนรู้มีหลักที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ^{๗๓} คือ

๑. การเรียนเป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคล

๒. ผู้เรียนใช้พฤติกรรมรวมทั้งตัวในการเรียนรู้

๓. การเรียนเป็นการหาทางตอบสนองจุดมุ่งหมาย

^{๗๓} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๖๘-๖๙.

๔. การเรียนต้องมีการกระทำ
๕. การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา
๖. ความคิดอย่างไตร่ตรองมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียน
๗. พฤติกรรมแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับการรับรู้ของบุคคลนั้น
๘. เจตคติต่อตนเองมีผลต่อการเรียนรู้
๙. ทักษะติดต่อบุคคลอื่นมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นมีผลต่อการเรียนรู้
๑๐. การเรียนรู้ต้องอาศัยการทำซ้ำๆ

๒.๔.๒.๒ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนอาทิกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย^{๗๔}

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนอาทิกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย^{๗๕}

ก. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

ข. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

๑. บทบาทของผู้สอน

๑.๑ ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๗๕} กรมวิชาการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, (๒๕๕๑), หน้า ๒๐.

๑.๒ กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ กระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

๑.๓ ออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

๑.๔ จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

๑.๕ จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

๑.๖ ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

๑.๗ วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้ง ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

๒. บทบาทของผู้เรียน

๒.๑ กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

๒.๒ เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ

๒.๓ ลงมือปฏิบัติจริง สร้างสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน สถานการณ์ต่างๆ

๒.๔ มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

๒.๕ ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

๓. สื่อการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึง ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพสื่อการ เรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่ มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมระดับพัฒนาการและลีลาการเรียนรู้ที่ หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุง เลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถ ส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียง เพื่อพัฒนาให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการ^{๗๖} ดังนี้

๑. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และ เครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก

^{๗๖} อ่างแล้ว.

๒. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอนรวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

๓. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

๔. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

๕. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

๖. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้องและทันสมัยไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

๔. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้ ความคิด ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ กำหนดไว้ ๒ ส่วน คือ มาตรฐานการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาจะต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้^{๒๗/๒๗}

โดยสรุป การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนใน ห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอน นำเสนอโดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

^{๒๗/๒๗} สมบูรณ์ อักษรสวัสดิ์, การฝึกสอนแบบจุลภาค, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

๒.๔.๒.๓ หลักการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต มนุษย์มีการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนตาย จึงมีคำกล่าวเสมอว่า "No one too old to learn" หรือ ไม่มีใครแก่เกินที่จะเรียน การเรียนรู้จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี ธรรมชาติของการเรียนรู้ มี ๔ ขั้นตอน^{๗๘} คือ

๑. ความต้องการของผู้เรียน (Want) คือ ผู้เรียนอยากทราบอะไร เมื่อผู้เรียนมีความต้องการอยากรู้อยากเห็นในสิ่งใดก็ตาม จะเป็นสิ่งที่ยั่วยู่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

๒. สิ่งเร้าที่น่าสนใจ (Stimulus) ก่อนที่จะเรียนรู้ได้ จะต้องมียุทธวิธีที่น่าสนใจ และนำเสนอสำหรับมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตื่นนอนขวย และใส่ใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่น่าสนใจนั้น ๆ

๓. การตอบสนอง (Response) เมื่อมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและนำเสนอสัมผัส มนุษย์จะทำการสัมผัสโดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตาหู ลิ้นชิม จมูกดม ผิวหนังสัมผัส และสัมผัสด้วยใจ เป็นต้น ทำให้มีการแปลความหมายจากการสัมผัสสิ่งเร้า เป็นการรับรู้ จำได้ ประสานความรู้เข้าด้วยกัน มีการเปรียบเทียบ และคิดอย่างมีเหตุผล

๔. การได้รับรางวัล (Reward) ภายหลังจากการตอบสนอง มนุษย์อาจเกิดความพึงพอใจ ซึ่งเป็นกำไรชีวิตอย่างหนึ่ง จะได้นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การได้เรียนรู้ในวิชาชีพชั้นสูง จนสามารถออกไปประกอบอาชีพชั้นสูง (Professional) ได้ นอกจากจะได้รับรางวัลทางเศรษฐกิจเป็นเงินตราแล้ว ยังจะได้รับเกียรติยศจากสังคมเป็นศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจทางสังคมได้

โดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง การได้รับความรู้ พฤติกรรม ทักษะ คุณค่า หรือความพึงใจ ที่เป็นสิ่งแปลกใหม่หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ และอาจเกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์สารสนเทศชนิดต่าง ๆ ผู้ประมวลทักษะของการเรียนรู้เป็นได้ทั้งมนุษย์ สัตว์ และเครื่องจักรบางชนิด ความก้าวหน้าในการเรียนรู้เมื่อเทียบกับเวลาเป็นแนวโน้มเป็นเส้นโค้งแห่งการเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของการศึกษา การพัฒนาส่วนบุคคล การเรียนการสอน หรือการฝึกฝน การเรียนรู้อาจมีการยึดเป้าหมายและอาจมีความสนใจเป็นตัวช่วย ทำให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้หรือการวางแผนแบบดั้งเดิมและการเรียนรู้ อาจก่อให้เกิดความตระหนกอย่างมีสำนึกหรือไม่มีสำนึกก็ได้

๒.๔.๒.๔ องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่ทำให้คนมีความรู้และมีคุณสมบัติต่าง ๆ ที่ช่วยให้คนอยู่ในโลกได้ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม ดังนั้น การที่จะดูคุณภาพการศึกษาจึงดูที่คุณภาพคน เป็นผลผลิตของการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบันที่สถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกันมากทั้งด้านงบประมาณ คุณภาพ บุคลากร หรือแม้แต่ตัวบ่อนคือนักเรียนที่เข้าเรียน รวมทั้งปัจจัยเอื้ออื่นๆ เช่นความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ใกล้เคียงสถานศึกษาและการติดตามอย่างใกล้ชิดจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดเหล่านี้ ย่อมมีผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษานอกจากนี้สถานศึกษาในปัจจุบันมีอิสระในการบริหารการศึกษาด้วยตนเอง มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเอง จึงย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารที่แตกต่าง

^{๗๘} หลักการเรียนรู้, [ออนไลน์],แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/julalaxmowee/hlak-kar/hlak-kar-sxn/hlak-kar-reiyn-ru> [๒๙ กันยายน ๒๕๖๐].

กัน ดังนั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา นำไปสู่การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ๕ มาตรฐานต่อไปนี้^{๗๙}

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของ (สพฐ) เพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จำนวนมาตรฐาน ประกอบด้วย^{๘๐}

๑. ด้านคุณภาพผู้เรียน

๑.๑ คุณภาพผู้เรียน ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพ มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงตนเองจากสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศเห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและให้เกียรติผู้อื่นสร้างผลงานจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์ กีฬา/นันทนาการ ตามจินตนาการ

๑.๒ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร เอื้ออาทรผู้อื่นและกตัญญูท่เวทีต่อผู้มีพระคุณยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างตระหนัก รู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๑.๓ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องมีนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และสื่อต่างๆ รอบตัวมีทักษะในการอ่าน ฟัง ดู พูด เขียน และตั้งคำถามเพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการเรียนรู้ระหว่างกันและใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และนำเสนอผลงาน

๑.๔ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบคิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล สรุปความคิดจากเรื่องที่อ่าน ฟัง และดู และสื่อสารโดยการพูดหรือเขียนตามความคิดของตนเองนำเสนอวิธีคิด วิธีแก้ปัญหาด้วยภาษาหรือวิธีการของตนเองกำหนดเป้าหมายคาดการณ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาโดยมีเหตุผลประกอบและมีความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

๑.๕ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นตามหลักสูตร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยแต่ละกลุ่มสาระเป็นไปตามเกณฑ์ ผลการประเมินสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์ ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์ และเขียนเป็นไปตามเกณฑ์และผลการทดสอบระดับชาติเป็นไปตามเกณฑ์

^{๗๙}ชินวรณ์ บุญเกียรติ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, ใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา, (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔),

^{๘๐}กระทรวงศึกษาธิการ, มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.kpoch.ac.th>[๑๔ มีนาคม ๒๕๖๐],

๑.๖ ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต วางแผนการทำงานและดำเนินการจนสำเร็จ ทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นพัฒนางาน และภูมิใจในผลงานของตนเองทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจ

สรุปได้ว่า คุณภาพผู้เรียน คือ ผู้เรียนมีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ มีน้ำหนักส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน รู้จักป้องกันและหลีกเลี่ยงจากสิ่งเสพติดให้โทษสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุและปัญหาทางเพศ เห็นคุณค่าในตนเองมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและให้เกียรติผู้อื่นรวมทั้งแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในศิลปะอันงดงาม ความไพเราะน่ารื่นรมย์ของคนตรีพัฒนาฝึกฝนซึมซับจนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน สามารถสร้างผลงานจากการเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี/นาฏศิลป์กีฬา/นันทนาการตามจินตนาการได้ตามวัย

๒. ด้านการศึกษา

การกำหนดมาตรฐานการศึกษา มีเป้าหมายสำคัญเพื่อวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่ครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ แนวคิดและประโยชน์ของมาตรฐานการศึกษา รายละเอียดและความสัมพันธ์ของมาตรฐาน การศึกษาระดับต่าง ๆ กระบวนการและขั้นตอน การจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การประยุกต์แนวคิดสู่การปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักการ อุดมการณ์ ในการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาเพื่อความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารที่แสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียนภายใต้การกำกับและการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ และการแบ่งบทบาทอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนโดยให้สถานศึกษาที่มีศักยภาพและความพร้อมสามารถเปลี่ยนสถานะเป็นสถานศึกษานิติบุคคลในกำกับและสถานศึกษาที่มีสถานะเป็นสถานศึกษานิติบุคคลในกำกับ จะมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหาร ดังนี้^{๔๑}

๒.๑ การสรรหาและคัดเลือกกรรมการสถานศึกษา เป็นอำนาจของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของสถานศึกษา (Owner) หากกรรมการสถานศึกษาไม่สามารถบริหารและศึกษาให้บรรลุผลตามเป้าหมายหน่วยงานที่เป็นเจ้าของสถานศึกษาต้องรับผิดชอบ

๒.๒ การสรรหาและคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษา เป็นอำนาจของคณะกรรมการสถานศึกษา หากผู้บริหารไม่สามารถบริหารให้บรรลุผลตามเป้าหมาย กรรมการสถานศึกษาต้องรับผิดชอบ

^{๔๑} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔, (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙-๒๑.

๒.๓ การสรรหาและคัดเลือกครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นอำนาจของผู้บริหารสถานศึกษา หากครูและบุคลากรทางการศึกษาไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับผิดชอบ

สถานศึกษามีหน้าที่รวบรวม บันทึกข้อมูล และรายงานผลการพัฒนาการศึกษาที่บูรณาการและเชื่อมโยงกับระบบการประกันคุณภาพภายใน การประเมินคุณภาพภายนอกผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจด้านการบริหารของสถานศึกษา รวมทั้งการติดตามประเมินผล การกำหนดนโยบายและแผน การกำกับการศึกษา และการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งเปิดเผยข้อมูลให้สาธารณชนได้รับทราบ ทั้งฝ่ายผู้ศึกษาและผู้รับบริการการศึกษาซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งของการส่งเสริมการทำงานของกลไกตลาดให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้^{๕๒}

๑. การบริหารและศึกษาของสถานศึกษา ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษา (ครูใหญ่) เป็นผู้บริหารด้านวิชาการ ส่วนผู้ศึกษาเป็นผู้บริหารและด้านบริหารทั่วไป โดยมีบุคลากรสนับสนุนเป็นผู้ดำเนินงานด้านการบริหารและการบริหารงานทั่วไป

๒. รัฐจะจัดให้มีสถาบันพัฒนากรรมการสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่อบรมและพัฒนาผู้ที่จะทำหน้าที่กรรมการสถานศึกษา และต้องผ่านการประเมิน เพื่อเป็นหลักประกันว่า กรรมการสถานศึกษาสามารถกำกับบริหาร และศึกษาด้วยคุณภาพมาตรฐาน เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โดยสรุป การศึกษา หมายถึง การศึกษาเพื่อคุณภาพของศิษย์จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้ศิษย์รู้จักกระบวนการเรียนรู้ ที่มีใช้เพียงอยู่ในห้องเรียน แต่ต้องสอนให้ศิษย์ได้รู้จักแสวงหาความรู้จากโลกกว้าง

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายสำคัญให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข จำเป็นต้องอาศัยปัจจัย^{๕๓} ได้แก่

๑. ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการบริหารจัดการโรงเรียนเน้นที่การพัฒนาทั้งระบบของโรงเรียน การพัฒนาทั้งระบบของโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานในทุกองค์ประกอบของโรงเรียนให้ไปสู่เป้าหมายเดียว คือ คุณภาพของนักเรียนตามวิสัยทัศน์ที่โรงเรียนกำหนด ตามตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงการพัฒนาระบบโรงเรียนประกอบด้วย

๑.๑ การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่จุดเน้นการพัฒนาคุณภาพนักเรียนชัดเจน

๑.๒ การกำหนดแผนยุทธศาสตร์สอดคล้องกับเป้าหมาย

๑.๓ การกำหนดแผนการดำเนินงานในทุกองค์ประกอบของโรงเรียน สอดคล้องกับทุกเป้าหมาย และเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์

๑.๔ การจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน

๑.๕ การจัดทำรายงานประจำปี เพื่อรายงานผู้ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับแนวทางการประกันคุณภาพภายนอก

^{๕๒} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, หน้า ๒๑.

^{๕๓} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๘๓.

๓. ด้านการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบสำคัญและนับว่าเป็นเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ องค์ประกอบด้านการเรียนรู้ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากเดิมที่เน้นเนื้อหาสาระเป็นสำคัญและสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ เพราะการจัดการเรียนรู้ก็เพื่อเน้นให้มีผลต่อการเรียนรู้ ดังนั้นตัวบ่งชี้ที่บอกถึงลักษณะของการเรียน^{๘๔} ประกอบด้วย

- ๒.๑ การเรียนรู้อย่างมีความสุข
- ๒.๒ การเรียนรู้ได้จากการคิดและลงมือปฏิบัติจริง
- ๒.๓ การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย
- ๒.๔ การเรียนรู้แบบองค์รวมหรือบูรณาการ
- ๒.๕ การเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

ตามหลักการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือไม่ ครูสามารถตรวจสอบด้วยตนเองโดยใช้มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ ๘ มีตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

๑. มีกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน
๒. มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนจะคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ
๓. มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
๔. การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
๕. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกหัดและส่งเสริมคุณธรรมของผู้เรียน
๖. มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะและกีฬา
๗. การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
๘. มีการประเมินการพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง
๙. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนและมีความกระตือรือร้นในการไปโรงเรียน

โดยสรุป การจัดการเรียนการสอน คือ การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน มีคุณสมบัติเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

^{๘๔} รุ่งชัดดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๘๕.

๒.๔.๒.๕ เทคนิคการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ถือเป็นการพยายามที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ซึ่งดำเนินการด้วยความร่วมจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายการเมือง ข้าราชการครูอาจารย์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชน องค์กรและสถาบันต่างๆ มีการศึกษาปัญหา ประมวลความรู้ต่างๆ เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้รู้ ช่วยกันสร้างเป้าหมายการศึกษาไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ.๒๕๔๕) ให้มีความสอดคล้องกับระบบการเรียนรู้ คือ ระบบที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ คนไทยได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมในการดึงดูดให้มีเรียนรู้ด้วยระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ^{๘๕} และกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขหรือแก้ปัญหาทางการศึกษาถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาสามัญสามารถสรุปหลักการเป็นสาระสำคัญในการจัดการเรียนรู้ได้ ๗ ด้าน^{๘๖} คือ

๑. ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๒. ด้านมาตรฐานคุณภาพการศึกษา
๓. ด้านระบบการบริหารและการสนับสนุนทางการศึกษา
๔. ด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
๕. ด้านหลักสูตรการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
๖. ด้านกระบวนการเรียนรู้
๗. ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน นโยบายด้านการศึกษาของนายกรัฐมนตรี บทสรุปผู้บริหาร ว่า การศึกษาเป็นหัวใจของชาติ เป็นกำลังสร้างและพัฒนาคนเพื่ออนาคตของประเทศ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องผลักดันเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยภาพรวมของการศึกษาไทยในปัจจุบันยังเป็นปัญหามาก โดยเฉพาะภาพสะท้อนคุณภาพของเด็กไทย เป็นความจำเป็นเร่งด่วนต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างยั่งยืน นายกรัฐมนตรี (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) ให้ความสำคัญกับการศึกษามาก มีการหยิบยกประเด็นการศึกษาเชื่อมโยงกับการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ มากกล่าวถึงเกือบทุกครั้งผ่านรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ทุกคืนวันศุกร์ เวลาประมาณ ๒๐.๑๕ น. ซึ่งตลอดระยะเวลากว่า ๑ ปี ทำให้มองเห็นภาพปัญหาและข้อเสนอทางออกที่เป็นนโยบายในการพัฒนาการศึกษาไทย จึงดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสะท้อนมุมมองนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง

^{๘๕} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๖๑), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัททวีปกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๘๖} อ้างแล้ว.

ยั่งยืน สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนและกำหนดทิศทางการปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบัน และอนาคต โดยมีประเด็นหลักๆ ทางการศึกษา^{๘๗} ดังนี้

๑. พัฒนาคุณภาพผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบการศึกษาและการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อสร้างคนไทยและสังคมไทยให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาสามารถจัดได้หลายๆ รูปแบบหลายๆ แนวทาง ให้เป็นกลไกของการแสวงหาความรู้สิ่งต่างๆ และบ่มเพาะให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักสูตรการศึกษาควรปรับปรุง พัฒนาและนำไปใช้ให้เกิดผลผลิตตรงตามเป้าหมาย

๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาหันมาให้ความสนใจการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ ภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ ให้เรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ปรับปรุงให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ให้ทันสมัย เพิ่มบทบาทของวัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ สร้างแรงจูงใจในการเข้าชม ได้เรียนรู้อย่างสนุกและเพิ่มจินตนาการให้กับเด็ก รวมถึงควรนำปราชญ์ชุมชนที่ได้รับความเชื่อถือและการยอมรับจากชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้และทักษะต่างๆ ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวถึง เทคนิคการพัฒนากิจการการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ เป็นสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียน ครูพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการต่างๆ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และนักเรียนได้มีโอกาสนำความรู้ไปประยุกต์ในสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้ค้นพบด้วยตนเอง ด้วยเทคนิคการพัฒนากิจการการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้เป็นสำคัญ ๓ ประการ^{๘๘} คือ

๑. เทคนิคการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และเทคนิคการจัดกิจกรรมที่จะกล่าวในส่วนนี้คือ

๑.๑ เทคนิคการจัดประสบการณ์เพื่อนำเสนอข้อมูลใหม่ ต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

๑.๒ เทคนิคการใช้คำหรือคำสั่งให้ผู้เรียนคิดและลงมือปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงความรู้

๑.๓ เทคนิคการจัดระบบข้อมูล ในกิจกรรมสร้างความรู้เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ ความรู้ใหม่ไปเชื่อมโยงกับโครงสร้างข้อมูลเดิมในกระบวนการทางมอง

๒. เทคนิคการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับคนอื่น คือ การเข้าใจว่าการจัดการเรียนการสอนต้องจัดโต๊ะเก้าอี้ให้ผู้เรียนได้นั่งรวมกลุ่มกัน

๓. เทคนิคการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ ผู้เรียนต้องมีโอกาสนำความรู้ที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิต สิ่งที่เราเรียนรู้กับชีวิตต้องเป็นเรื่องเดียว และมนุษย์มีความสามารถในการมีชีวิตมี ๘ ด้าน คือ

๓.๑ ความสามารถด้านภาษา

^{๘๗} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตประเทศไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน, นโยบายด้านการศึกษาของนายกรัฐมนตรี, (กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดพิมพ์และเผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษากลุ่มวิจัยและส่งเสริมการวิจัย, ๒๕๕๙), หน้า ข.

^{๘๘} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๘๗.

๓.๒ ความสามารถด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์

๓.๓ ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์

๓.๔ ความสามารถด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว

๓.๕ ความสามารถด้านดนตรี

๓.๖ ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์

๓.๗ ความสามารถในการเข้าใจตนเอง

๓.๘ ความสามารถในด้านเข้าใจสภาพธรรมชาติ

โดยสรุประบบการศึกษา หลักสูตรต่างๆ ประวัติศาสตร์ สิทธิหน้าที่เบญจศีล เบญจธรรมควรนำกลับมาใหม่ในระบบการศึกษาเพื่อสร้างวินัยความเข้มแข็งคนในชาติ ทั้งกาย ใจ จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม ให้มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่คิดสั้นๆ ต้องคิดให้ยาวๆ มีสมาธิ มีเหตุมีผล อย่าเชื่ออะไรที่คนเขาพูดมาอย่างเดียว ต้องพิสูจน์ทราบก่อน โดยผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก เรื่องวัฒนธรรมความเป็นคนไทย ความภูมิใจในความเป็นชาติ รักสถาบัน เหล่านี้คงต้องช่วยกันพูด ช่วยกันแนะนำสร้างและบรรจุเข้าไปในการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

๒.๔.๒.๖ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือครูผู้สอน ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องของความสำคัญ ความจำเป็น ทั้งนี้เพราะจะช่วยในการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน เมื่อแนวคิดเปลี่ยน การกระทำย่อมเปลี่ยนตามไปด้วย การกระทำหรือบทบาทของครูผู้สอนมีประเด็นสำคัญดังนี้

ก. บทบาทในฐานะผู้จัดการและผู้อำนวยความสะดวก

๑. วางแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑.๑ การวางแผนอำนวยความสะดวกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียนซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลผู้เรียนรอบด้าน เพื่อนำมาวิเคราะห์และจัดการได้อย่างเหมาะสม เช่น จัดการด้านแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมสนับสนุน การให้การส่งเสริม เป็นต้น หรือการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ชุมชน บุคคลอื่น เพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

๑.๒ การวางแผนการเรียนรู้ รวมถึงการบริหารชั้นเรียนให้สอดคล้องกับรูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง

๑.๓ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง คือ กำหนดจุดประสงค์ประเมิน พฤติกรรมหรือความสามารถของผู้เรียน กำหนดวิธีการสอน และประเมินผล

๒. กำหนดบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะการเป็นตัวกลางที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้เรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียน การสร้างระบบและการสื่อสารกับผู้เรียนให้ชัดเจน การสร้างระบบควบคุม กำกับ ดูแลด้วยความเป็นธรรมและเป็นประชาธิปไตย

ข. บทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้

บทบาทในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพครูมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

๑. การเตรียมการสอน ครูควรเตรียมการสอนดังนี้

๑.๑ วิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน เพื่อจัดกลุ่มผู้เรียนตามความรู้ความสามารถ และเพื่อกำหนดเรื่องหรือเนื้อหาสาระการเรียนรู้

๑.๒ วิเคราะห์หลักสูตร เพื่อเชื่อมโยงกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเฉพาะการกำหนดเรื่องหรือเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ตลอดจนวัตถุประสงค์สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นสากล

๑.๓ เตรียมแหล่งเรียนรู้ เตรียมห้องเรียน

๑.๔ วางแผนการสอน ควรเขียนให้ครอบคลุมองค์ประกอบ^{๘๙}ดังต่อไปนี้

๑. กำหนดเรื่อง / กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน และกำหนดเนื้อหา ครูควรมีรายละเอียดพอที่จะเติมเต็มผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความรู้ในเนื้อหาของศาสตร์นั้นๆ

๓. กำหนดกิจกรรม เน้นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดและลงมือปฏิบัติ ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำข้อมูลหรือความรู้นั้นมาสังเคราะห์เป็นความรู้หรือเป็นข้อสรุปของตนเอง ผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนอาจมีความหลากหลายตามความสามารถ ถึงแม้จะเรียนรู้จากแผนการเรียนรู้เดียวกัน

๓. กำหนดวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ กำหนดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือประเมิน

๒. การสอน ครูควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ^{๙๐}ดังนี้

๒.๑ สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม

๒.๒ จัดกิจกรรมหรือดูแลให้กิจกรรมดำเนินไปตามแผน และต้องคอยสังเกต บันทึกพฤติกรรมที่ปรากฏของผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม เพื่อสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความเหมาะสม

๒.๓ ให้การเสริมแรง หรือให้ข้อมูลย้อนกลับ ให้ข้อสังเกต ประเมินผลการเรียน เป็นการเก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลงานของผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

ที่กล่าวมาข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักการที่ครูสามารถนำมาขยายความเพิ่มเติมในเชิงปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางและใช้เป็นข้อสังเกตในการปฏิบัติงานและประเมินการปฏิบัติงานของตนเองที่ผ่านมา ครูได้แสดงบทบาทมากนักน้อยเพียงใดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีส่วนใดที่ยังไม่ได้ทำหรือต้องปรับปรุง แก้ไขบ้าง พิจารณา^{๙๑}ได้ดังนี้

๑. การเตรียมการจัดการเรียนรู้ ครูควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

๑.๑ วิเคราะห์หลักสูตร

๑.๒ ปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือสอดคล้องกับท้องถิ่นหรือ

^{๘๙} อ่างแล้ว.

^{๙๐} อ่างแล้ว.

^{๙๑} อ่างแล้ว.

บูรณาการเนื้อหาสาระระหว่างกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชา

๑.๓ เตรียมแหล่งเรียนรู้ เอกสาร สื่อประกอบการเรียนรู้

๑.๔ มีข้อมูลผู้เรียนที่จะนำไปเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

๒. การจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ^{๙๒} ดังนี้

๒.๑ เลือกเรื่องที่จะเรียน และวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๒ เรียนโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ เรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม

๒.๓ เรียนจากห้องสมุดเรียนจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกโรงเรียน

๒.๔ เรียนโดยบูรณาการสาระ ทักษะ และคุณธรรม

๓. ผลการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน สิ่งที่คุณเรียนได้รับมีดังนี้

๓.๑ มีผลงานการเรียนรู้ที่หลากหลาย แม้เรียนจากแผนการเรียนรู้เดียวกัน

๓.๒ มีผลงานเชิงสร้างสรรค์ มีผลงานที่ภาคภูมิใจ

๓.๓ สรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่ม

๓.๔ ตัดสินใจ ลงความเห็น เลือกปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับเรื่องและสถานการณ์

๓.๕ มีความมั่นใจและกล้าแสดงออก

๔. การประเมินผล ครูจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๔.๑ สอดคล้องกับจุดประสงค์ ประเมินตามสภาพจริง

๔.๒ มีวิธีการและ เครื่องมือสอดคล้องกัน

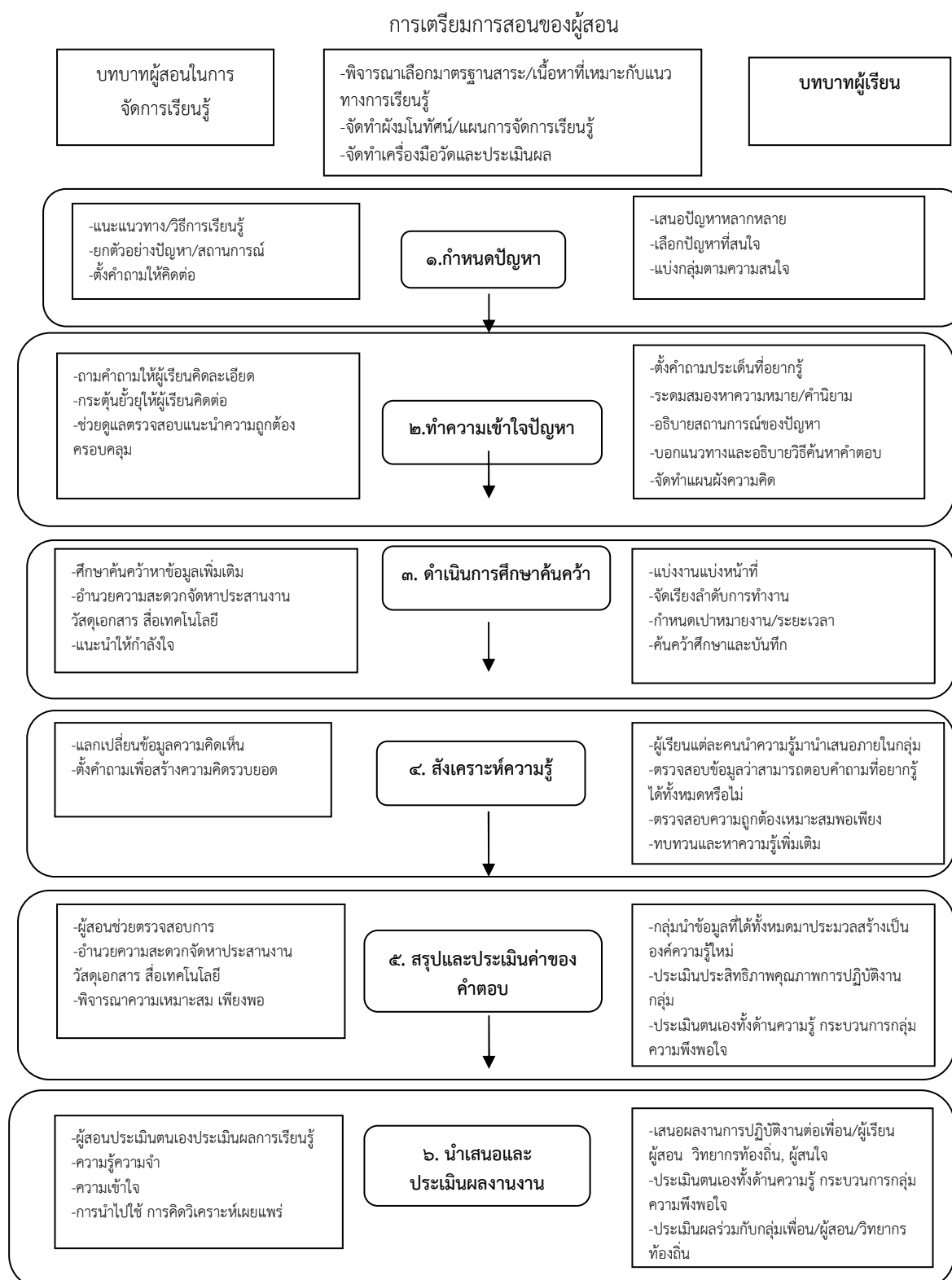
๔.๓ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน

๔.๔ นำผลการประเมินไปพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ คือ ความสำเร็จของศิษย์เป็นรางวัลชีวิตของครู และ

นักเรียนที่รับความรู้ ตามแผนภาพที่ ๒.๗ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔-๙๕.

แผนภาพที่ ๒.๗ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้

๒.๔.๒.๗ บทบาทของผู้บริหารในการจัดการเรียนรู้

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนครูซึ่งเป็นบุคลากรหลักและมีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารจึงต้องสนับสนุนให้ครูทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักการสำคัญ เพราะจะช่วยในการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ เมื่อแนวคิดเปลี่ยนการกระทำย่อมเปลี่ยนตามไปด้วย นอกจากนี้ผู้บริหารยังมีบทบาทที่สำคัญ^{๙๓} คือ

๑. สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
๒. สนับสนุนการนิเทศการจัดการเรียนการสอน
๓. กำกับติดตามประเมินผล

ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการศึกษาประสบความสำเร็จ ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนไทยที่สมบูรณ์ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดไว้ในความมุ่งหมายและหลักการซึ่งต้องการให้คนไทยมีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับผู้เรียนเกี่ยวกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพึ่งพาตนเอง การใฝ่รู้ อยู่เสมอ การเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเสมอภาค การเคารพกฎหมาย ความรู้สากล ประชาธิปไตย ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และการเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีทัศน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบเดิมที่เคยใช้ เพื่อตอบรับกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การบริหารจัดการที่เน้นบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งคำนึงถึงความต้องการ ความแตกต่าง ความสนใจ ความเอื้ออาทร ความต้องการมีส่วนร่วม ของบุคลากรทุกคน วิธีทัศน์นี้จะส่งผลให้ผู้บริหารปรับพฤติกรรมการบริหารให้เป็นแบบอย่างแก่ครู ซึ่งจะถ่ายทอดไปถึงพฤติกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของผู้บริหารที่เอื้อต่อบรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๙๔} มีดังนี้

๑. การพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรที่ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และเป็นหลักสูตรบูรณาการ แม้ว่าหลักสูตรยังคงแบ่งเป็นรายวิชา หรือ กลุ่มวิชา มีตารางเรียนเป็นกรอบควบคุมเวลาค่อนข้างเคร่งครัด ไม่ยืดหยุ่น แต่ในอนาคตโรงเรียนจะมีอิสระในการบริหารงานวิชาการ จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะวางแผนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรที่แท้จริงของท้องถิ่นให้ได้ หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรซึ่งเหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองจากกิจกรรมหลากหลาย ซึ่งครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกเป็นผู้จัดให้ ดังนั้นการสะท้อนองค์ความรู้ ความคิด ความรู้สึก จากการที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนจะมีลักษณะหลากหลายและเป็นองค์ความรู้รวมจากหลายวิชา หลักสูตรบูรณาการจึงเป็นหลักสูตรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

^{๙๓} รุ่งชัดดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๙๔-๙๕.

^{๙๔} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๕.

๒. การจัดหาแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต้องตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล จำเป็นต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ แหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ เรือนเพาะชำ สวนหย่อม ห้องจริยศึกษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องพลศึกษา ห้องพยาบาล ห้องครัว เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ที่กล่าวมานี้ มีอยู่ในสถานศึกษาตามปกติอยู่แล้ว หากผู้บริหารสถานศึกษาบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เป็นระบบ วางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ จัดตั้งบุคลากรรับผิดชอบดูแล มีการควบคุมกำกับ และติดตามประเมินผลการใช้แหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของครูในฐานะผู้อำนวยการความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ จะทำให้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. การวิจัยในชั้นเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะมีปัญหาวิจัยมากมายที่ทำทลายความสามารถของครูในการค้นพบองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนต่อไปผู้บริหารอาจเชิญวิทยากรที่มี ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนมาให้ความรู้เบื้องต้น ให้ครูมีโอกาสฝึกทำงานวิจัยในชั้นเรียนด้วยตนเอง และนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างแท้จริงอย่างไรก็ตามควรปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการวิจัยว่า การวิจัยไม่ใช่เรื่องยาก ไม่จำเป็นต้องใช้สถิติขั้นสูงที่ยุ่งยากซับซ้อนก็สามารถทำได้นับเป็นสิ่งที่ผู้บริหารควรให้ความสนใจและสื่อสารให้บุคลากรได้เข้าใจตรงกันเป็นเบื้องต้นก่อน

๔. การจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ ผู้บริหารควรจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้พร้อมสำหรับบริการแก่ครูจัดระบบการผลิต การยืม การเก็บรักษา การซ่อมแซมให้ทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งควรสำรวจความต้องการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ สำหรับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนดำเนินการต่อไป

๕. การจัดสรรงบประมาณสนับสนุน คือ งบประมาณนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ปรับปรุงแหล่งการเรียนรู้ให้พร้อมสำหรับบริการ ซ่อมแซมอาคารสถานที่ ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรบูรณาการ การเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัยในชั้นเรียน

โดยสรุป ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนร่วมจัดหาแหล่งงานหรือสถานประกอบการให้นักเรียนสนับสนุนการประชุมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนร่วมจัดหาวิทยากร/ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดหาอุปกรณ์สถานที่การเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดทำคู่มือนักเรียนและเอกสารแนะแนวเกี่ยวกับการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ

๒.๔.๓ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน

การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้า ความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ และการวัดและประเมินผล คือ การส่งเสริมให้ครูรู้จักหลักการและ วิธีการวัดผลและประเมินผลนอกจากนั้นตัวผู้บริหารเองต้องมีความรู้ในเรื่องการวัดผล และประเมินผลด้วย เพราะจะได้เข้าใจ และสามารถแนะนำครูผู้สอนได้ ผู้บริหารจะต้องช่วยบริการและอำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลต่างๆ ประเมินผลซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้ทราบถึงพัฒนาการของผู้เรียนว่าเป็นอย่างไรมีจุดบกพร่องตรงไหน มากน้อยเพียงใด รวมทั้งตัวผู้สอนด้วยเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่แตกต่างกัน^{๔๕} ดังนี้

กรมวิชาการ ได้เสนอแนวคิดที่ว่าสถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญคือ ตัวผู้เรียนผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวิทยากรในชุมชนจึงมีโอกาสมิมีส่วนร่วมได้ประเมินผลการเรียนการสอนด้วยทั้งในการประเมินผลงานและประเมินในการปฏิบัติงาน^{๔๖}

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง การวัดผลและประเมินผลการศึกษาว่าหมายถึง กระบวนการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และตัดสินใจว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้หรือตัวชี้วัดในระดับใด สามารถที่จะได้รับการเลื่อนชั้นหรือจบการศึกษาได้หรือไม่ สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑^{๔๗}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวถึง การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนจุดมุ่งหมายพื้นฐาน ๒ ประการ^{๔๘} ได้แก่

๑. การวัดและประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียน และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์ แปลความหมาย

^{๔๕} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, การจัดและการบริหารงานวิชาการ, หน้า ๘๑-๘๒.

^{๔๖} กรมวิชาการ, แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๔๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

ข้อมูล แล้วนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู การวัดและประเมินผลกับการสอนจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดการเรียนการสอนก็ขาดประสิทธิภาพ

๒. การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้ (Summative assessment) ซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ เมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้ จบรายวิชาเพื่อตัดสินให้คะแนนหรือให้ระดับผลการเรียน ให้การรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าผ่านรายวิชาหรือไม่ ควรได้รับการเลื่อนชั้นหรือไม่ หรือสามารถจบหลักสูตรหรือไม่

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดหลักเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด^{๙๙} ดังนี้

๑. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่มีผ่านตัวชี้วัดให้มี การสอนซ่อมเสริม และการประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

๒. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสินผล การเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อ คณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

๓. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดย

^{๙๙} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๓.๓๕.

เขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยัง ได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

๔. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสถานศึกษาที่ต้องให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการ ประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นข้อมูลสนับสนุน การตัดสินใจในระดับ นโยบายของประเทศ

๕. ด้านการบริหาร ข้อมูลจากการวัดและประเมินผู้เรียน ช่วยให้ผู้บริหารเห็นข้อบกพร่อง ต่างๆ ของการจัดการเรียนรู้ เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู และบ่งบอกถึงคุณภาพการจัด การศึกษาของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามักใช้ข้อมูลได้จากการวัดและประเมินใช้ในการตัดสินใจ หลายอย่าง เช่น การพัฒนาบุคลากร การจัดครูเข้าสอน การจัดโครงการ การเปลี่ยนแปลงโปรแกรม การเรียน นอกจากนี้การวัดและประเมินผลยังให้ข้อมูลที่สำคัญในการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (SSR) เพื่อรายงานผลการจัดการศึกษาสู่ผู้ปกครอง สาธารณชน หน่วยงานต้นสังกัด และนำไปสู่การ รongรับการประเมินภายนอก

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ให้ความหมาย การวัดผลและการประเมินผลไว้ว่า คือ การกำหนดค่า แทนคุณลักษณะที่ต้องการจะวัด โดยใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพไปวัดหรือไปตรวจสอบ เช่น ใช้ข้อสอบวัด ความสามารถในการแก้ปัญหาในการทำงานของผู้เรียน เป็นต้น ส่วนการประเมินผลนั้น เป็น กระบวนการในการวินิจฉัยตัดสินคุณค่าคุณลักษณะที่ได้วัด มาเทียบกับเกณฑ์ว่าสมควรผ่านหรือไม่ผ่าน สอบได้หรือสอบตกในทำนองนี้ ดังนั้น กระบวนการในการประเมินผลจะต้องทำหลังจากได้มีการวัดผล มาก่อนแล้วเสมอ^{๑๐๐} และการวัดผลและการประเมินผลเป็นกระบวนการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของ ผู้เรียน และตัดสินว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นผล มาจาก การเรียนการสอนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตามเกณฑ์ที่กำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๒.๔.๓.๑ การวัดและประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จให้กับผู้เรียน และ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลจำเป็นต้องมีลักษณะที่สอดคล้องกัน แต่ในการจัดการศึกษาที่ผ่านมากลับมีเหตุการณ์ที่ทำให้ดูเหมือนการสอนกับการประเมินผลเป็นคนละ ส่วน แยกจากกัน การประเมินผลน่าจะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน แต่กลับกลายเป็น เครื่องมือตัดสินหรือตีตราความไม่ฉลาด สร้างความกดดันและเป็นทุกข์ให้กับผู้เรียน ความสำเร็จ หรือล้มเหลวของการเรียนรู้ถูกตัดสินในครั้งสุดท้ายของกระบวนการเรียนการสอน โดยไม่ได้ให้ ความสำคัญกับผลงานความสำเร็จหรือพัฒนาการที่มีขึ้นในระหว่างกระบวนการเรียนรู้

^{๑๐๐} สุราษฎร์ พรหมจันทร์, ยุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๗.

และนอกเหนือจากนั้น กระบวนการที่ใช้วัดและประเมินผลการเรียนรู้ในบางครั้งก็ไม่ได้กระทำอย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการวัดจริงเพราะผู้สอนมักจะเคยชินกับการใช้เครื่องมือวัดเพียงอย่างเดียว คือ การใช้แบบทดสอบ ซึ่งมีข้อจำกัดในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัย ดังนั้น เมื่อมีการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแล้วก็มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปกระบวนการวัดและประเมินผลใหม่ด้วยให้สอดคล้องกัน ซึ่งผู้รู้ในวงการศึกษาได้ยอมรับกันว่าแนวคิดในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสม คือ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง^{๑๐๑}

๒.๔.๓.๒ การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง

การวัดและประเมินผลเป็นส่วนสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อการจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๕๔๕ มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การวัดและประเมินผลจึงต้องปรับเปลี่ยนไป ให้มีลักษณะเป็นการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และประเมินผลตามสภาพจริงด้วยประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน มีลักษณะสำคัญดังนี้^{๑๐๒}

๑. เน้นการประเมินที่ดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์

๒. เน้นการประเมินที่ยึดพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนจริง ๆ

๓. เน้นการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน

๔. ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย ด้วยเครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการประเมินตลอดจนจุดประสงค์ในการประเมิน

๕. เน้นคุณภาพผลงานของผู้เรียนที่เกิดจากการบูรณาการความรู้หลายๆ ด้าน

๖. การประเมินด้านความคิด เน้นความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์

๗. เน้นให้ผู้เรียนประเมินตนเอง และการมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้สอน

๒.๔.๓.๓ วิธีการและเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินการแสดงออกของผู้เรียนรอบด้านตลอดเวลา ใช้ข้อมูลและวิธีการที่หลากหลาย ด้วยวิธีการและเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาวัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ดังนั้น จึงใช้วิธีการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ การตรวจผลงานการทดสอบบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง การรายงานตนเองของผู้เรียน แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

^{๑๐๑} ทัศนาศา งามมณี, ศาสตราจารย์: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ด้านสุขภาพการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘๔.

^{๑๐๒} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, บทสรุปสำหรับผู้บริหารศึกษาพระปริยัติธรรมในที่มา: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.),

๒. กำหนดเครื่องมือในการประเมิน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ให้เป็นการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนรอบด้านตามสภาพจริงแล้ว ในการกำหนดเครื่องมือจึงเป็นเครื่องมือที่หลากหลาย เป็นต้นว่า การบันทึกข้อมูล จากการศึกษา ผลงาน โครงงาน หนังสือที่ และผู้เรียนผลิตแบบบันทึกต่างๆ ได้แก่

๒.๑ แบบบันทึกความรู้สึก บันทึกความคิด บันทึกของผู้เกี่ยวข้อง หลักฐานร่องรอยหรือผลงานจากการร่วมกิจกรรม เป็นต้น

๒.๒ แบบสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมในสถานการณ์ต่างๆ

๓. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ความรู้สึก ความคิดเห็น ทั้งตัวผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง

๔. แฟ้มสะสมงาน เป็นสื่อที่รวบรวมผลงานหรือตัวอย่างหรือหลักฐานที่แสดงถึงผลสัมฤทธิ์ ความสามารถ ความพยายาม หรือความถนัดของบุคคลหรือประเด็นสำคัญที่ต้องเก็บไว้อย่างเป็นระบบ

๕. แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือวัดความรู้ ความเข้าใจที่ยังคงมีความสำคัญต่อการประเมินสำหรับผู้ประเมิน ประกอบด้วย ผู้เรียนประเมินตนเองผู้สอน เพื่อนกลุ่มเพื่อน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องกับนักศึกษา

๒.๔.๓.๔ การประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การนำแนวคิดการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีแนวปฏิบัติ ดังนี้^{๑๐๓}

๑. ก่อนนำไปใช้ ผู้สอนต้องเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางการประเมินตามสภาพจริง ที่สำคัญที่สุด คือ การศึกษาด้วยตนเองและลงมือปฏิบัติจริง พัฒนาความรู้จากการลงมือปฏิบัติ

๒. การแนะนำให้ผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมงาน แฟ้มสะสมงานของผู้เรียน นอกจากจะแสดงพัฒนาการของผู้เรียนแล้ว ยังเป็นการสะท้อนการสอนของผู้สอน เพื่อจะนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป โดยมีหลักการเบื้องต้นของการจัดทำแฟ้มสะสมงาน มีดังนี้

๑. รวบรวมผลงานที่แสดงถึงพัฒนาการด้านต่างๆ

๒. รวบรวมผลงานที่แสดงลักษณะเฉพาะของผู้เรียน

๓. ดำเนินการควบคู่กับการเรียนการสอน

๔. เก็บหลักฐานที่เป็นตัวอย่างแสดงความสามารถในด้านกระบวนการและผลผลิต

๕. มุ่งเน้นในสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้

๓. ความสำคัญของแฟ้มสะสมงาน คือ การรวบรวมข้อมูลของเรียนทำให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่มีประโยชน์เกี่ยวกับพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนรายบุคคล และนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาใช้ปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนได้เต็มศักยภาพของตนเอง

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๔.

๒.๔.๓.๔.๕ การประเมินผลก่อนเรียน (Pre-Evaluation)

เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการเรียนการสอน เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียนที่มีมาก่อนการเรียนเรื่องใหม่ เรียกได้ว่าเป็นการประเมินเพื่อดูว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมก่อนเรียนอะไรบ้าง มีมากเพียงใด เพื่อประโยชน์ในการเตรียมการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้และบรรลุจุดประสงค์ใหม่ของการเรียนต่อไป การประเมินผลก่อนเรียนจึงต้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์ใหม่ในการทดสอบแต่ละครั้งด้วย การประเมินก่อนเรียนอาจทำเพื่อ ดังนี้^{๑๐๔}

๑. พิจารณาว่าผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนเพียงใด
๒. พิจารณาว่าในการสอนใหม่ควรเริ่มต้น ณ จุดใด จากความรู้ทักษะที่ผู้เรียนมีอยู่ทำให้สามารถวางแผนการสอนได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
๓. เป็นการกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะเรียนรู้ต่อไป
๔. พิจารณาได้ถูกต้องว่า ประเด็นใด เนื้อหาใด หรือส่วนใดของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนพร้อมจะรับและเรียนรู้ได้
๕. ประเมินว่าผู้เรียนคนใดสามารถรอบรู้สิ่งต่างๆ ก่อนที่ครูจะทำการสอนซึ่งจะได้จัดให้ผู้เรียนนั้นเรียนตามพื้นฐาน ความสามารถของตน ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายและมีความสนใจในการเรียนยิ่งขึ้น
๖. เป็นการวัดพื้นฐานความรู้เบื้องต้นซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าผู้เรียนมีความรู้ก้าวหน้าพัฒนาขึ้นจากเดิมหรือไม่ จากความรู้พื้นฐานที่วัดไว้ในครั้งแรก

๒.๔.๓.๔.๖ การประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation)

เป็นการประเมินผลขณะมีการเรียนการสอน เพื่อตรวจสอบสภาพการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยการประเมินความรู้ความสามารถของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้เป็นระยะๆ ตามลำดับของจุดประสงค์การเรียนรู้ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและการปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้เครื่องมือวัดที่หลากหลายในการวัดแต่ละจุดประสงค์ให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์การเรียนรู้และเมื่อผู้เรียนยังไม่บรรลุจุดประสงค์ใดก็จะซ่อมเสริมได้ทันทั่วถึง การประเมินผลระหว่างเรียนจึงทำเพื่อ

๑. ต้องการทราบว่า ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่
๒. ต้องการทราบว่าผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ถึงขั้นใด
๓. เป็นการเร้ากระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ ตื่นตัว ตั้งใจเรียน จะทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
๔. ต้องการทราบว่าผู้เรียนบกพร่องในจุดประสงค์ใด
๕. เป็นแนวทางในการปรับปรุงซ่อมเสริมการเรียนที่บกพร่องของผู้เรียนได้เหมาะสมถูกต้องตรงจุด
๖. ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

^{๑๐๔} ศิรินารถ สุตใจนาค, คู่มือการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้และเขียนแผนการสอนประเภทวิชาคหกรรม, ๒๕๕๔, หน้า ๑๕๗.

๒.๔.๓.๔๗ การประเมินผลหลังการเรียน (Summative Evaluation)

เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละวิชา หรือแต่ละโปรแกรมการเรียน เพื่อต้องการทราบผลการเรียนการสอนโดยสรุป โดยวัดครอบคลุมทุกจุดประสงค์ที่สำคัญๆที่เป็นจุดประสงค์ปลายทาง เป็นการนำผลไปสู่การตัดสินผลการเรียน เพื่อสรุปรายงานผลการเรียนการสอนแก่ผู้บริหาร ผู้ปกครองได้ทราบต่อไป การประเมินผลหลังเรียนจึงทำเพื่อ

๑. ต้องการทราบว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีความสำเร็จในการเรียนเท่าไร
๒. ต้องการทราบว่าผู้เรียนมีความสามารถโดยรวมในวิชาใดมากหรือน้อย
๓. เป็นข้อมูลที่จะทำให้ทราบว่าควรปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนโดยรวม

ในเรื่องใดวิชาใด

๔. ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินผลการเรียนหรือเพื่อเลื่อนชั้น

๕. ใช้เป็นข้อมูลในการจัดสอนซ่อมเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมต่อไป

โดยสรุป ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนหมายถึง ชุมชนร่วมพิจารณาอนุมัติผลการเรียนของนักเรียนเพื่อตัดสินการเลื่อนชั้นหรือตกซ้ำชั้นของนักเรียนเมื่อสิ้นปีการศึกษาพร้อมเป็นคณะกรรมการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนร่วมพิจารณาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของโรงเรียนตรงกับจุดประสงค์ และร่วมวางแผนจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

๒.๔.๔ ด้านการนิเทศการศึกษา

การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรม ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ต้องใช้ความพยายามและความสามารถเป็นอย่างมากในการนำคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เป็นงานเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการโดยตรง ครอบคลุมกิจกรรมทุกอย่าง ของการบริหารงานวิชาการ และสอดคล้องกับนักวิชาการได้ให้ความหมายต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ งานที่สร้างกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนเทคนิค วิธีการปฏิบัติงานการนิเทศควรทำอย่างมีระบบที่ก่อให้เกิดกำลังใจและขวัญแก่ผู้รับการนิเทศ เพื่อให้การศึกษาเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวังของการศึกษา ผู้นิเทศการศึกษาเป็นบุคคลใดก็ได้ ที่สามารถปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายนี้ได้ เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจึงทำหน้าที่ทั้ง “บริหาร” และ “นิเทศ” จึงถือได้ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์ในฐานะนักบริหาร และเพื่อจะใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรบุคลากรภายในสถานศึกษา และบุคลากรภายในสถานศึกษาเองเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหาการเรียนการสอนได้ดี รวมทั้งการสร้างความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาร่วมกันทำงานร่วมกันในสถานศึกษาที่สามารถนิเทศได้^{๓๐๕} มีดังนี้

๑. ผู้บริหารสถานศึกษา
๒. ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะฝ่ายวิชาการ

^{๓๐๕} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒๘-๒๓๖.

๓. หัวหน้าคณะ หัวหน้าแผนก หัวหน้างานหรือหัวหน้าโครงการ

๔. ครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนแต่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน สามารถสาธิตหรือให้คำปรึกษาแนะนำแก่เพื่อนร่วมงานได้

๕. ผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาเป็นวิทยากรเฉพาะเรื่อง

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ กล่าวว่า สรุปการนิเทศการศึกษาไว้ว่า คือ กระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของการจัดการศึกษา โดยจัดความต้องการและความจำเป็น หรือเป็นการดำเนินงาน กระบวนการ กิจกรรมต่างๆให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา^{๑๐๖}

บาร์ (Barr.1947) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การบริหารวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาและการปรับปรุงสภาพต่างๆที่อยู่รอบๆ การเรียนรู้ ความเจริญเติบโตของนักเรียน^{๑๐๗}

เชสเตอร์ (Chester.1951) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การบวรการให้คำแนะนำ ให้การประเมินผลในกระบวนการทางการเรียนการสอน ผลสุดท้ายของการนิเทศการศึกษาทั้งหลายเป็นการให้บริการที่ดีกว่าเด็กนักเรียนในทุกระดับ^{๑๐๘}

เฟรด (Fred.1954) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การค้นคว้าทางการศึกษาที่ดีที่สุด เพราะเป็นกระบวนการที่มีความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด^{๑๐๙}

ครอสบี้ (Crosby.1957) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การเป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงเกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งหมด^{๑๑๐}

โกลแฮมเมอร์ และคณะ (Gold hammer and others) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การมอบงานเป็นลักษณะการมอบหมายให้ครูหรือผู้นิเทศที่จะกระตุ้นให้ครู หรือครูแนะแนวในสถานศึกษาได้มีการพัฒนาในการที่นำวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนโดยใช้การเน้นถึงทักษะในการติดต่อสื่อสารปัจจุบัน การนิเทศเป็นการพยายามที่จะช่วยเหลือครูแก้ปัญหา ช่วยเหลือครูในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูและนักเรียน^{๑๑๑}

กลิคแมน (Glickman 1990) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การให้ความคิดเกี่ยวกับการนิเทศว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับงาน และหน้าที่ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นเรื่องใน

^{๑๐๖} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๓.

^{๑๐๗} บาร์ (Barr.1947), W.H. bruton and L.J.Brueckner: Supervision. New York: Appleton-Century-Crofts,1974. อ้างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๒.

^{๑๐๘} เชสเตอร์ (Chester.1951), อ้างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๒.

^{๑๐๙} เฟรด (Fred.1954), C. Ayer. Fundamentals. Of instruction. New York: Harper& Bros.1954.

^{๑๑๐} ครอสบี้ (Crosby.1957), อ้างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๒.

^{๑๑๑} โกลแฮมเมอร์ และคณะ (Gold hammer and others), อ้างใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๒.

หลักการจัดการของครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก การเตรียมและพัฒนาครู การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน^{๑๑๒}

โดยสรุป การนิเทศการศึกษา คือ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา วิเคราะห์ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพได้มาตรฐานเท่าเทียมกันโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน ส่งผลให้ ผู้เรียนทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา

๒.๔.๔.๑ หลักการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโดยตรง ซึ่งผู้บริหารสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง หรืออาจมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ในการนิเทศภายในสถานศึกษา จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ เป็นต้น รวมถึงความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน ในการปฏิบัติงานต้องมีการยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดังนั้น จึงควรจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถ่ายทอดความเชี่ยวชาญให้แก่ผู้ร่วมงานให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น ทั้งนี้การนิเทศการจัดการเรียนการสอนต้องเกิดขึ้นจากความจำเป็นและต้องการในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อสอดคล้องกับความต้องการสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา รวมถึงเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้รับการนิเทศ และการนิเทศการศึกษา ต้องถูกต้องตามหลักวิชา เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นประชาธิปไตย และเป็นการสร้างสรรค์ กล่าว^{๑๑๓} คือ

๑. การนิเทศการศึกษา ควรมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ คือเป็นไปตามค่านิยม วัตถุประสงค์ นโยบาย กฎเกณฑ์ และการพัฒนาการทั้งด้านเครื่องมือและกลวิธี

๒. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ คือ เป็นไปอย่างมีลำดับ มีระเบียบมีวิธีการในการศึกษา การปรับปรุงและการประเมินผล มีการรวบรวมและสรุปผลจากข้อมูลอย่างมีระบบ และเชื่อถือได้

๓. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย คือ จะต้องเคารพและคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือ และใช้ประโยชน์จากการให้ความร่วมมือให้มากที่สุด และควรใช้อำนาจให้น้อยที่สุด

๔. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ คือ การแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลแล้ว เปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถนั้นอย่างสูงสุด

^{๑๑๒} กลิคแมน (Glickman.1990), Carl D. Supervision. Of instruction. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon, 1990.

^{๑๑๓} หน่วยศึกษานิเทศก์, เอกสารแนวทางการนิเทศภายในด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาอาชีวศึกษา, (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า, ๕.

๒.๔.๔.๒ จุดมุ่งหมายของการนิเทศ

จุดมุ่งหมายของการนิเทศ^{๑๑๔}มีดังนี้

๑. เพื่อให้มีแนวทางการนิเทศ การบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

๒. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา และจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

๓. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษา มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามมาตรฐาน การศึกษาชาติ

๔. เพื่อส่งเสริมการพัฒนา การวัดและประเมินผลการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ให้มีคุณภาพ

๕. เพื่อพัฒนาระบบการนิเทศติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการบริหารจัดการ การศึกษา

๖. เพื่อส่งเสริม การศึกษา วิจัย และพัฒนาให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามี คุณภาพได้มาตรฐาน

โดยสรุปหลักการของการนิเทศ คือ การให้การนิเทศจากภายนอกประสานกับการนิเทศ ภายใน และการใช้วิธีการเชิงระบบในการนิเทศ ซึ่งมีขั้นตอนโดยทั่วไป คือ การกำหนดปัญหา กำหนด เป้าหมาย เลือกแนวทางที่เหมาะสม ทดลองใช้ประเมินผลและปรับปรุง การนำไปใช้และขยายผล เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเองทางด้านวิชาการได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ^{๑๑๕}

๒.๔.๔.๓ ความจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา

และการนิเทศการศึกษาคือกระบวนการในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับ การนิเทศ เป็นความพยายามที่จะให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ เกี่ยวกับการปรับปรุงการปฏิบัติงาน ด้านการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น โดยกระบวนการนิเทศการศึกษาหมายถึงการให้ความรู้ การ ติดตามให้ความช่วยเหลือ แนะนำปรับปรุงและส่งเสริมครูให้พัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ รวมถึงการ สร้างเสริมขวัญและกำลังใจ รวมถึงการประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อที่จะเอา ความสามารถของครูออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอน ความเจริญก้าวหน้าของผู้เรียน สถานศึกษา และระบบการศึกษา การนิเทศการศึกษาจะต้องตั้งอยู่บนหลักแห่งความเป็นประชาธิปไตย หลักของการมีส่วนร่วมในการนิเทศระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ หลักของการปฏิบัติงานการนิเทศที่ มีแผนและกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง หลักของความเป็นผู้นำและมีมนุษยสัมพันธ์ในการนิเทศ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งในการนิเทศการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษามาใช้ในการนิเทศการจัดการเรียนการสอนได้ เช่น การระดมสมอง (Brainstorming) การสาธิต (Demonstration) การทดลองปฏิบัติการ (Laboratory) การทดลองปฏิบัติจริง (Directed Practice) การอภิปราย (Discussion) การจัด

^{๑๑๔} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๔.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

นิทรรศการ (Exhibition) การจัดทัศนศึกษา (Field Trip) การนิเทศการสอนด้วยภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Film or T.V.) การจัดประสบการณ์ตรง (Firsthand Experience) การเยียวยากลุ่ม (Therapy) สัมภาษณ์มีรูปแบบ (Structured Interview) การสัมภาษณ์เฉพาะจุด (Interview Focused) การสัมภาษณ์ทางอ้อม (Interview Non-Directive) จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการนิเทศการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมีกิจกรรมที่หลากหลายหลากหลาย ผู้นิเทศควรเลือกใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับสถานศึกษา เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการในการพัฒนาบุคลากรในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ^{๑๑๖}

๒.๔.๔.๔ แนวปฏิบัติในการนิเทศภายในสถานศึกษา

แนวปฏิบัติในการนิเทศภายในสถานศึกษา^{๑๑๗} มีดังนี้

๑. การจัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในสถานศึกษา
๒. ดำเนินการการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายเหมาะสมกับสถานศึกษา
๓. ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
๔. ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา
๕. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

๒.๔.๔.๕ ขั้นตอนการบริหารในการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษา จะประกอบด้วยบุคคล ๒ กลุ่ม คือ ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อร่วมทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยการใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสม ขั้นตอนในการบริหารงานวิชาการนิเทศมีความสำคัญ ที่ทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ^{๑๑๘} มีขั้นตอนต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศเป็นตอนพื้นฐานที่สำคัญที่ก่อนผู้นิเทศจะดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศต้องทราบปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ

ตอนที่ ๒ การวางแผนและจัดทำโครงการนิเทศ การวางแผนตามลักษณะงานนิเทศภายใน หมายถึง วิธีการที่ต้องอาศัยหลักการ และเหตุผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาความต้องการของสถานศึกษาว่า มีความต้องการนิเทศในด้านใด แล้วนำมาจัดทำแผนและโครงการนิเทศต่อไป

ตอนที่ ๓ การดำเนินการนิเทศ เป็นการนำแผนหรือโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้ คือ

๑. การได้ความรู้ในงานที่ปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๑๗} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า ๑๔๕.

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

๒. การปฏิบัติประกอบด้วย การปฏิบัติงาน ที่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย

๓. การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้รับนิเทศควรให้การเสริมกำลังใจ

ตอนที่ ๔ การประเมินผลการนิเทศ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ คือ ผู้บริหารหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายดังนี้

๑. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

๒. การประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการนิเทศที่จำเป็นต้องทำ

๓. การประเมินผลต้องอาศัยข้อมูลหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

๔. การประเมินผลการสามารถทำได้ ๒ ระยะ คือ การประเมินผลระหว่างปฏิบัติงานหรือขณะปฏิบัติงาน เพื่อจะได้พิจารณาวิธีการดำเนินการเพื่อปรับปรุงโครงการ

๕. การประเมินผลเป็นระบบมี ๓ ส่วน คือ การประเมินผลที่นำปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตการประเมินผล มีเทคนิควิธีการ คือการประเมินผลเชิงปริมาณและการประเมินผลเชิงคุณภาพ

๒.๔.๔.๖ กระบวนการในการนิเทศ

กระบวนการในการนิเทศการศึกษา หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ จัดลำดับไว้อย่างต่อเนื่อง เป็นระเบียบแบบแผน มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานไว้ชัดเจนมีเหตุผลและ สามารถดำเนินการได้ โดยมีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอกระบวนการในการนิเทศไว้หลายท่าน แต่ในที่นี้ขอนำเสนอกระบวนการนิเทศที่สำคัญ ดังนี้กระบวนการนิเทศของสังกัดซึ่งเป็นกระบวนการ นิเทศที่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ๕ ขั้นตอน เรียกว่า “PIDRE” ดังนี้

๑. การวางแผน (P-Planning) เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจะทำการ ประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาและความต้องการจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศรวมทั้ง วางแผนถึงขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศที่จัดขึ้น

๒. ให้ความรู้ก่อนดำเนินการนิเทศ (Informing-I) เป็นขั้นตอนของการให้ความรู้ ความ เข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าต้องอาศัยความรู้ ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินการ อย่างไร และจะดำเนินการอย่างไรให้ผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพ ขั้นตอนนี้จำเป็นทุกครั้งสำหรับการ นิเทศที่จัดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม และเมื่อมีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยังเป็นไปไม่ ได้ผล หรือได้ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจ จำเป็นที่จะต้องทบทวนให้ความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

๓. การดำเนินการนิเทศ (Doing-D) ประกอบด้วย การปฏิบัติงาน ๓ ลักษณะ คือการ ปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ (ครู) การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ (ผู้นิเทศ) การปฏิบัติงานของ ผู้สนับสนุนการนิเทศ (ผู้บริหาร)

๔. การสร้างเสริมขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศ (Reinforcing-R) เป็นขั้นตอนของ การเสริมแรงของผู้บริหาร ซึ่งให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและบังเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานขึ้น นี้อาจดำเนินไปพร้อมๆ กับผู้รับการนิเทศที่กำลังปฏิบัติงานหรือการปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้นแล้วก็ได้

๕. การประเมินผลการนิเทศ (Evaluating-E) เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศนำการประเมินผล การดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผลการนิเทศ หากพบว่ามีปัญหาหรือมี อุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผล สมควรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการ

ปรับปรุงแก้ไขอาจทำได้โดยการให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ปฏิบัติใหม่อีกครั้ง ในกรณีที่ผลงานยังไม่ถึงขั้นน่าพอใจ หรือได้ดำเนินการปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมดไปแล้ว ยังไม่ถึงเกณฑ์ที่ต้องการ สมควรที่จะต้องวางแผนร่วมกันวิเคราะห์หาจุดที่ควรพัฒนา หลังใช้นวัตกรรมด้านการเรียนรู้เข้ามาในเทศ

๒.๔.๔.๗ ผู้ทำหน้าที่นิเทศการจัดการเรียนการสอน

บุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ไม่จำเป็นต้องเป็นศึกษานิเทศก์แต่ผู้เดียว แต่เป็นบุคคลใดก็ได้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน กระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันบุคคลผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ได้มีหลายกลุ่มเช่น ศึกษานิเทศก์ คือบุคคลที่มีหน้าที่ในการนิเทศการศึกษาโดยตำแหน่ง ผู้บริหารการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ หรือบุคคลที่สถานศึกษาเชิญมาเป็นวิทยากร ให้ความรู้ ช่วยเหลือแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมถึงการปฏิบัติงานในสถานศึกษา

๒.๔.๔.๘ กิจกรรมการนิเทศการจัดการเรียนการสอน

ในการนิเทศการศึกษา การจัดกิจกรรมการนิเทศ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินการนิเทศบรรลุเป้าหมาย กิจกรรมการนิเทศมีมากมาย ซึ่งผู้นิเทศสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศแต่ละครั้ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ครูและนักเรียนดังนั้นผู้นิเทศจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศ ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้นำเสนอกิจกรรมการนิเทศที่สำคัญและใช้มาก ๑๘ กิจกรรม^{๑๑๙} ดังนี้

๑. กิจกรรมการบรรยาย เช่นการบรรยายให้ความรู้ (Lecturing) เป็นกิจกรรมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจของผู้นิเทศไปสู่รับการนิเทศ ใช้เพียงการพูดและการฟังเท่านั้นกิจกรรมการบรรยายโดยใช้สื่อประกอบ (Visualized Lecturing) เป็นการบรรยายที่ใช้สื่อเข้ามาช่วยเช่น สไลด์ แผนภูมิ แผนภาพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ฟังมีความสนใจมากยิ่งขึ้น การบรรยายเป็นกลุ่ม (Panel presenting) เป็นกิจกรรมการให้ข้อมูลเป็นกลุ่มที่มีจุดเน้นที่การให้ข้อมูลตามแนวความคิดหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๒. กิจกรรมการนิเทศผ่านสื่อ เช่นการให้ดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Viewing Film and Television) เป็นการใช้องมือที่สื่อทางสายตา ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิดีโอเทปเพื่อทำให้ผู้รับการนิเทศได้รับความรู้และเกิดความสนใจมากขึ้น การฟังคำบรรยายจากเทป วิทยุและเครื่องบันทึกเสียง (Listening to Tape, Radio Recordings) กิจกรรมนี้เป็นการใช้เครื่องบันทึกเพื่อนำเสนอแนวความคิดของบุคคลหนึ่งไปสู่ผู้ฟังคนอื่น

๓. กิจกรรมการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ (Exhibiting Materials and Equipments) เป็นกิจกรรมที่ช่วยในการฝึกอบรมหรือเป็นกิจกรรมสำหรับงานพัฒนาสื่อต่างๆ

๔. กิจกรรมการสังเกตในชั้นเรียน (Observing in Classroom) เป็นกิจกรรมที่ทำการสังเกตการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงของบุคลากร เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่ง

^{๑๑๙} อ่างแล้ว.

จะช่วยให้ทราบจุดหรือจุดบกพร่องของบุคลากร เพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานและใช้ในการพัฒนาบุคลากร

๕. กิจกรรมการสาธิต (Demonstrating) เป็นกิจกรรมการให้ความรู้ที่มุ่งให้ผู้อื่นเห็นกระบวนการและวิธีการดำเนินการ

๖. กิจกรรมสัมภาษณ์ ทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interviewing) เป็นกิจกรรมสัมภาษณ์ที่กำหนดจุดประสงค์ชัดเจนเพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ ตามต้องการ การสัมภาษณ์เฉพาะเรื่อง (Focused Interviewing) เป็นกิจกรรมการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยจะทำการสัมภาษณ์เฉพาะสถานที่ศึกษาที่ผู้ตอบมีความสามารถจะตอบได้เท่านั้นและการสัมภาษณ์แบบไม่ชี้นำ (Non-directive Interview) เป็นการพูดคุยและอภิปราย หรือการแสดงแนวความคิดของบุคคลที่สนทนากับ ลักษณะการของการสัมภาษณ์จะสนใจกับปัญหาและความสนใจของผู้รับการสัมภาษณ์

๗. กิจกรรมการอภิปราย (Discussing) เป็นกิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเหมาะสมกับกลุ่มขนาดเล็ก มักใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ

๘. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน (Reading) เป็นกิจกรรมที่ใช้มากกิจกรรมหนึ่ง สามารถใช้กับคนจำนวนมาก เช่น การอ่านข้อความจากวารสาร มักใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น

๙. กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลและการคิดคำนวณ (Analyzing and Calculating) เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการติดตามประเมินผล การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการควบคุมประสิทธิภาพการสอน

๑๐. กิจกรรมการระดมสมอง (Brainstorming) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนว ความคิดวิธีการแก้ปัญหาหรือใช้ข้อเสนอแนะต่างๆ โดยให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดโดยเสรี ไม่มีการวิเคราะห์หรือวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด

๑๑. กิจกรรมการบันทึกวิดีโอและการถ่ายภาพ (Videotaping and Photographing) วิดีโอเทปเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นรายละเอียดทั้งภาพและเสียง ส่วนการถ่ายภาพมีประโยชน์มากในการจัดนิทรรศการ กิจกรรมนี้มีประโยชน์ในการประเมินผลงานและการประชาสัมพันธ์

๑๒. การจัดทำเครื่องมือและแบบทดสอบ (Incrementing and Testing) กิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับการใช้แบบทดสอบและแบบประเมินต่าง ๆ

๑๓. กิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session) เป็นกิจกรรมการประชุมกลุ่มเพื่ออภิปรายในหัวข้อเรื่องที่เฉพาะเจาะจง มุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มมากที่สุด

๑๔. กิจกรรมการจัดทัศนศึกษา (Field Trip) กิจกรรมนี้เป็นการเดินทางไปสถานที่แห่งอื่น เพื่อศึกษาดูงานที่สัมพันธ์กับงานที่ตนปฏิบัติ

๑๕. กิจกรรมการเยี่ยมเยียน (Intervisiting) เป็นกิจกรรมที่บุคคลหนึ่งไปเยี่ยมและสังเกตการทำงานของอีกบุคคลหนึ่ง

๑๖. กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคล กำหนดสถานการณ์ขึ้นแล้วให้ผู้ทำกิจกรรมตอบสนองหรือปฏิบัติตนเองไปตามธรรมชาติที่ควรจะเป็น

๑๗. กิจกรรมการเขียน (Writing) เป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นสื่อกลางในการนิเทศเกือบทุกชนิด เช่น การเขียนโครงการนิเทศ การบันทึกข้อมูล การเขียนรายงาน การเขียนบันทึก ฯลฯ

๑๘. กิจกรรมการปฏิบัติให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ (Guided Practice) เป็นกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติในขณะที่ปฏิบัติมีการคอยดูแลช่วยเหลือ มักใช้กับรายบุคคลหรือกลุ่มขนาดเล็ก

๒.๔.๔.๙ บทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศการจัดการเรียนการสอน

ผู้นิเทศการจัดการเรียนการสอน เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกระบวนการนิเทศให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ควรมีบทบาทหน้าที่^{๑๒๐} ดังนี้

๒. กำหนดนโยบายการนิเทศการจัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา เช่น การจัดทำโครงการนิเทศ การวางแผนนิเทศ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการนิเทศการจัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการจัดการเรียนการสอน เช่น การจัดอบรม ประชุมชี้แจง หรือให้ความรู้ด้วยวิธีการต่างๆตามความเหมาะสม

๓. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพ การจัดการเรียนการสอน

๔. จัดหางบประมาณสนับสนุนการนิเทศการจัดการเรียนการสอน

๕. สนับสนุน ให้มีการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาตามแผนงาน/โครงการ

๖. สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่นการยกย่องชมเชยการให้รางวัล หรือนำผลสำเร็จของการปฏิบัติงานมาแสดงให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น

๗. ติดตามประเมินผล และพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา

๒.๔.๔.๑๐ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนิเทศการจัดการเรียนการสอน

ในการนิเทศการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดให้ผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ สรุปไว้ว่าการนิเทศภายในสถานศึกษามีองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จ^{๑๒๑} ดังนี้

๑. มีระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อใช้ในการวางแผนนิเทศภายในสถานศึกษา

๒. มีระบบการวางแผนนิเทศอย่างมียุทธศาสตร์

๓. มีระบบการจัดการที่เน้นการพัฒนาครูและนักเรียน

๔. มีระบบการติดตาม ประเมินผลที่เน้นผลงานครู

๕. มีระบบการเผยแพร่และขยายผลเพื่อให้การนิเทศภายในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารควรมีบทบาทในการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. ตระหนักและเห็นความสำคัญว่าจะต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง

๒. บริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วม

๓. สร้างขวัญและกำลังใจ

๔. สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองและหน่วยงานอื่น

^{๑๒๐} อ่างแล้ว.

^{๑๒๑} อ่างแล้ว.

๕. สนับสนุนด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในทุกด้าน

๖. สร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกัน

๗. ประสานกับกลุ่มนิเทศ เพื่อร่วมกันวางแผนในการพัฒนาบุคลากรและสถานศึกษา

โดยสรุป ความสำเร็จของการนิเทศภายในสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผลของการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีระบบนิเทศที่ดี จะทำให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ และตรงตามความต้องการพัฒนานักเรียน ครูมีความศรัทธาในวิชาชีพ มีคุณลักษณะของความเป็นครู มีความรู้ เข้าใจในการใช้หลักสูตร เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนอย่างถูกต้องเหมาะสม มีการประเมินและปรับปรุงแก้ไข การปฏิบัติงานให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี บุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

๒.๕ การพัฒนาหลักสูตรในประเทศ

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในต่างประเทศและในประเทศไทยมีอายุความเป็นมาที่ค่อนข้างห่างไกลกันหลายปีโดยต่างประเทศเริ่มให้ความสนใจในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นมา แต่ประเทศไทยเริ่มสนใจพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ (ค.ศ. ๒๐๐๑) ซึ่งมีระยะการพัฒนาต่างกันประมาณ ๕๐ ปี ซึ่งกระบวนการพัฒนาของต่างประเทศนับว่ามีการพัฒนาไปอย่างเป็นระบบแล้ว แต่ประเทศไทยยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นจึงยังมีการพัฒนาที่ยังไม่เป็นแบบแผนที่ชัดเจนนัก ดังนั้นการได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรในต่างประเทศหลายๆ ประเทศจะทำให้เราสามารถนำส่วนที่ปฏิบัติได้ดีและเหมาะสมกับประเทศไทยมาปรับใช้ได้ ดังนั้นในส่วนนี้จึงได้นำเสนอการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของประเทศไทยต่อไป^{๑๒๒}

การพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยดำเนินการมาได้ ๒ ระยะแล้วโดยครั้งแรก กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายละกรอบทิศทางการพัฒนาครูภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔) พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น

ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้มีการวิจัยและติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ ๖ ปี ที่ดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ (สำนักงานวิชาการ มีจุดติหลายประการเช่น ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและ สถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและ

^{๑๒๒} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑๒.

หลักการในการส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามผลการศึกษาดังกล่าว ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วน ของเอกสารหลักสูตรกระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตรได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วน ใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและ ประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบ โอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะความสามารถและคุณลักษณะที่ พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

สรุปกระทรวงศึกษาธิการได้เน้นการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ไปใช้และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวังได้นั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้ง ระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคล ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยร่วมกันทำงาน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในการวางแผน ดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุง แก้ไข เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติให้ไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

๒.๖ การพัฒนาหลักสูตรในต่างประเทศ

ก. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศออสเตรเลีย

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศออสเตรเลีย แสดงให้เห็นว่าผู้นำของโรงเรียนมี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาผู้นำในที่นี้อาจจะหมายถึง ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและบุคคลอื่นๆ ในโรงเรียน ที่ผู้บริหารเห็นว่า จะเข้ามา ร่วมงานในบทบาทของผู้นำได้ เช่น ครูอาวุโสในโรงเรียนที่มีความกระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบ การทำงานสูงหรือ หัวหน้า สาขาวิชา เป็นต้น ซึ่งผู้นำเหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ให้ก่อนไปดำเนินการกับกลุ่มที่ตนเองรับผิดชอบและไปพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนา ทักษะที่จำเป็นให้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาทักษะที่จำเป็น ให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งที่ช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรประสบผลสำเร็จ^{๑๒๓}

ข. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศแคนาดา

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศแคนาดาแสดงให้เห็นถึงความยุ่งยาก ในการบริหารเวลาการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรต้องการเวลาในการ วิเคราะห์และสะท้อนความคิด พิจารณา อย่างหลากหลาย เพื่อคิดค้นแนวคิดใหม่สู่ความรู้ของแต่ละ บุคคล ซึ่งการที่โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรในระยะเวลานานเกินไปจะทำให้การพัฒนาหลักสูตรไม่มี การปฏิบัติ ทบทวนและไม่มีเวลาเพียงพอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะกลายเป็นความเร่งรีบในการที่ จะแก้ปัญหาที่มีอยู่ ดังนั้นในกระบวนการพัฒนาจึงต้องมีเวลาเพียงพอเพื่อที่จะได้สะท้อนความคิดและ เปลี่ยนแปลงตามแนวคิดใหม่ๆ^{๑๒๔}

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

ค. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศอังกฤษ

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศอังกฤษ แสดงให้เห็นถึงว่าบรรยากาศในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงานของทีมงาน รวมทั้งพัฒนาครู โดยการให้ครูได้ควบคุมตนเองเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงโดยใช้หลักการของการร่วมมือ และที่สำคัญหากจะพัฒนาให้ประสบความสำเร็จและมีคุณภาพนั้นต้องมีเวลาในการทำงานที่พอเพียงเพื่อไม่เกิดความเหนื่อยล้าและเกิดความรู้สึทที่ไม่ดีต่อโครงการ รวมทั้งผู้นำกลุ่มและ ทีมงานนั้นควรได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและควรมีโปรแกรมพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

ง. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศอเมริกา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศอเมริกาแสดงให้เห็นถึงว่า ครูมีความแตกต่างกันในด้านความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร รวมทั้งความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งควรมีการพัฒนาครูในความรู้เหล่านี้ เนื่องจากกรณีตัวอย่างพบว่าคณะทำงานมีปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตและลำดับขั้นตอนที่จะพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งการคัดเลือกเนื้อหาและการกำหนดจุดประสงค์ที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการอุทิศเวลาและร่วมมือกันอย่างจริงจัง ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร การทำความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรนั้นควรขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกให้เข้ามาช่วยในการไตร่ตรอง ตรวจสอบ เสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาของการใช้เวลาในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมาก^{๑๒๕}

จ. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศนิวซีแลนด์

จากศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทศนิวซีแลนด์ แสดงให้เห็นถึงข้อสรุปสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา^{๑๒๖} ดังนี้

๑. ความร่วมมือเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง
๒. การกำหนดผู้นำโครงการและผู้ให้ความช่วยเหลือ มีการกำหนดผู้นำโครงการและผู้ให้ความช่วยเหลือจากภายนอกสถานศึกษา เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือด้านแนวคิดทฤษฎีแก่ทีมงาน สาธิตฝึกปฏิบัติ ให้ข้อมูลย้อนกลับ และเป็นผู้ชี้แนะ แก่ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
๓. การกำหนดโปรแกรมพัฒนาผู้มีส่วนร่วม ก่อนดำเนินการพัฒนาหลักสูตรจะมีการพัฒนาผู้มีส่วนร่วมโดยโปรแกรมที่กำหนดขึ้น เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมทักษะ ที่จำเป็นต่างๆ และด้านความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร

๔. การกำหนดเวลาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาหลักสูตร ควรมีการดำเนินการกันอย่างต่อเนื่อง ๑-๒ ปี โดยมีประชุมกันทุก ๒ สัปดาห์ๆ ละ ๒ ชั่วโมง โดยมีการสัมมนาและเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรมาให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตร

^{๑๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๕.

ฉ. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในประเทฮ่องกง

ฮ่องกงมีการปฏิรูปหลักสูตร ซึ่งได้นำเสนอไว้ในเอกสารเรื่อง “A Holistic of the Hong Kong School Curriculum Proposed Reforms” ซึ่งเริ่มต้นจากการทบทวนหลักสูตรที่มีอยู่เดิมจากการตอบคำถามพื้นฐานใน ๕ ข้อ คืออะไรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ นักเรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร เป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้จากหลักสูตรในอดีต และอะไรคือสิ่งที่ต้องการปฏิรูปซึ่งสภาพัฒนาหลักสูตรของฮ่องกงเชื่อว่า คนในยุคต่อไปจะเรียนรู้ได้ดีกว่าคนในยุคปัจจุบัน การปฏิรูปหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณค่าในสิ่ง^{๑๒๗} ต่อไปนี้

๑. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและพัฒนาตามความสนใจของนักเรียน
๒. เชื่อในความสามารถเรียนรู้ได้ของนักเรียน ให้โอกาสนักเรียนเท่าเทียมกันในการเรียนรู้
๓. มีหลักสูตรที่หลากหลายและยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับความจำเป็นของนักเรียนและแตกต่างกันไปตามบริบทของโรงเรียน

สภาพัฒนาหลักสูตรของฮ่องกง (Curriculum Development Council.57) ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปลายพุทธศักราช ๒๕๒๓ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นความพยายามให้โรงเรียนปรับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ด้วยการปรับหลักสูตรที่กำหนดโดยสภาพัฒนาหลักสูตรของฮ่องกง ให้เข้ากับเนื้อหาที่นักเรียนควรได้รับ ซึ่งทำให้มีความหลากหลายในด้านวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยมีงบประมาณสนับสนุนสำหรับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การทำเช่นนี้มีได้หมายความว่าปล่อยให้โรงเรียนพัฒนาเองโดยปราศจากความช่วยเหลือและสนับสนุน สภาพัฒนาหลักสูตรเป็นผู้กำหนดทิศทางของหลักสูตรในขณะที่เปิดกว้างให้โรงเรียนสามารถกำหนดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ ดังนั้นธรรมชาติของหลักสูตรที่พัฒนาโดยโรงเรียนของฮ่องกงจึงเป็นการนำวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ของศูนย์พัฒนาหลักสูตรมาปรับใช้เข้ากับโรงเรียนและครู

๒.๗ การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาหรือเป็นสถาบันที่มีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุคลากรในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียน ถ้าโรงเรียนสามารถเข้ากับชุมชนได้แล้ว การที่จะให้ความรู้วิชาการแก่ชุมชน เป็นเรื่องที่ไม่ยาก โดยอาศัยการเชื่อมโยงจากเด็ก นักเรียนสู่ชุมชนโดยที่โรงเรียนเป็นผู้ชี้แนะ และนำสู่การปฏิบัติในชุมชนต่อไป^{๑๒๘}

กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า ชุมชนจะมีส่วนร่วม ในการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่ายผู้ปกครอง ในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม^{๑๒๙} ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๔ (๖) ที่กล่าวว่าให้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

^{๑๒๘} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ, การบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ อ่างทองใหญ่ จังหวัดสงขลา, ๒๕๕), หน้า ๑๙๓.

^{๑๒๙} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นนิติบุคคล, (มปท, ๒๕๕๖), หน้า ๓๕.

มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ^{๑๓๐}

ทัศนาศาสตร์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ผู้ปกครอง ชุมชน นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โรงเรียนที่สามารถดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้มากมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่มีความพร้อมและมีศักยภาพสูงย่อมมีความสามารถในการช่วยเหลือโรงเรียนได้มาก ความพร้อมและศักยภาพในที่นี้มิได้หมายถึงเฉพาะความพร้อมทางด้านทรัพยากรเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วหมายถึงความเข้าใจ ความพร้อมใจ และความเต็มใจในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเพื่อช่วยกันพัฒนาเด็กผู้เป็นบุตรหลานหรือสมาชิกของชุมชน และสังคมนั้นให้เป็นผู้มีคุณภาพตามเป้าหมาย จากผลการวิจัยพบว่า การที่โรงเรียนจะสามารถดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เข้าใจในจุดมุ่งหมายการดำเนินงานและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ได้รับรู้ข่าวสารของโรงเรียน และเข้าใจในเจตนารมณ์ของโรงเรียน เป็นหัวใจสำคัญที่โรงเรียนพึงคำนึงถึง และดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพเพียงพอความจริงใจในการพัฒนาของโรงเรียน และผลงานของโรงเรียนที่ดีขึ้นจะช่วยให้ผู้ปกครอง และชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน และให้ความร่วมมือแก่โรงเรียนมากขึ้น การสร้างความสัมพันธ์ และเครือข่ายครู ผู้ปกครอง ชุมชนจะเป็นฐานสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากทุกฝ่ายต่างช่วยเหลือกันและกันในการพัฒนาเด็ก และเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้นการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนจึงได้ประโยชน์สองต่อ คือโรงเรียนจะได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนแล้วชุมชนยังมีโอกาสได้เรียนรู้จากโรงเรียนอีกด้วย นั่นคือความเห็นของและนำสู่การปฏิบัติในชุมชน ตามแนวทางปฏิบัติ^{๑๓๑} ต่อไปนี้

Cohen and Uphoff (1980) กล่าวถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนมี ๔ แบบ^{๑๓๒} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ นั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้อาจมาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ

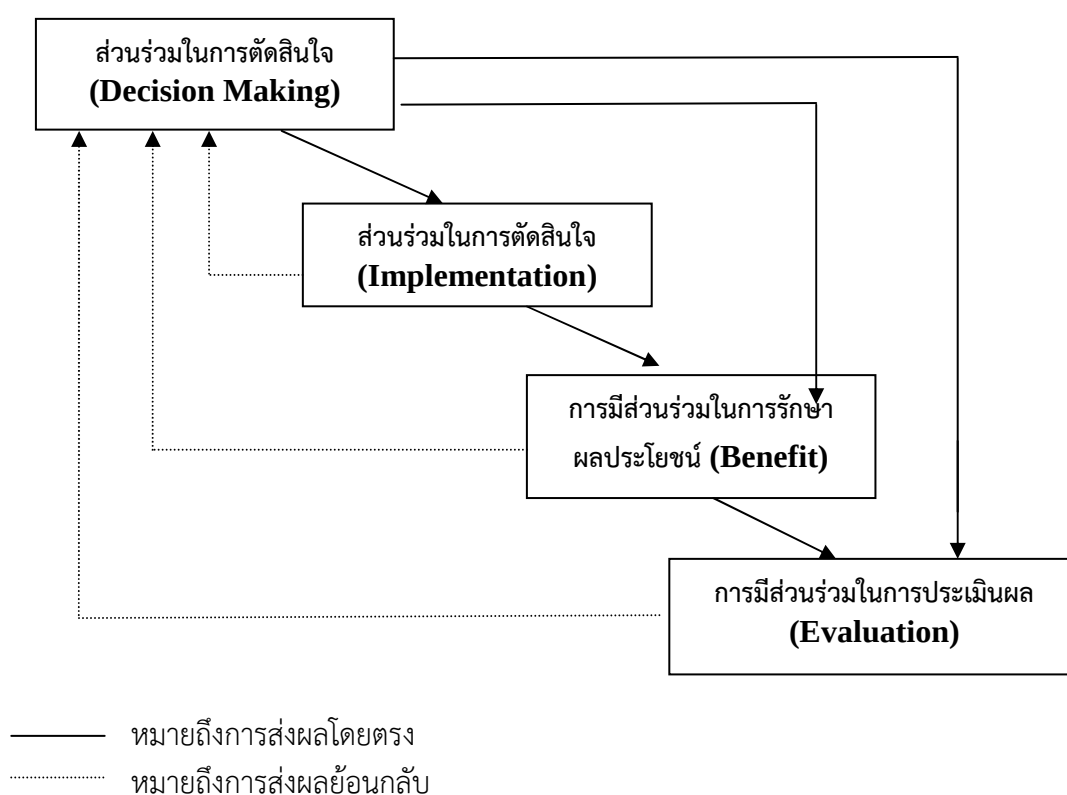
^{๑๓๐} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรทิกร์กราฟิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓-๑๔

^{๑๓๑} ทัศนาศาสตร์, ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา, (วารสาร, ปีที่ ๘ (ฉบับที่ ๑), ๒๕๔๘): ๔๓-๔๖.

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้ ดังแผนภาพที่ ๒.๘ การมีส่วนร่วมตามแนวคิด

แผนภาพที่ ๒.๘ การมีส่วนร่วมตามแนวคิด

๒.๗.๑ แนวปฏิบัติของสถานศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ

การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของสถานศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้^{๑๓๓}

๑. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

๑.๑ การศึกษา สำรวจความต้องการ และสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

^{๑๓๓} เรืองเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

๑.๒ จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิดและเทคนิค ทักษะทางวิชาการ สื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

๑.๓ การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

๑.๔ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ และชุมชน ท้องถิ่น

๒. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรด้านอื่นๆ

๒.๑ ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาในบริเวณใกล้เคียง ภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา

๒.๒ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๓. การส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงาน และสถาบัน การศึกษาที่จัดการศึกษา

๓.๑ สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

๓.๒ ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาวิชาการและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

๓.๓ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

๒.๗.๒ การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ตามวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ^{๑๓๔} สอดคล้องกับกรอบทิศทางการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔ และความคาดหวังของแผนการศึกษาแห่งชาติ (Aspiration) และสร้างการมีส่วนร่วมในการระดมทุนและการระดมทุนเพื่อการศึกษาจากทุกภาคส่วนของสังคม ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทุนและระดมทุนเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะสถานประกอบการ สถาบัน

^{๑๓๔} คำสั่ง กระทรวงศึกษาธิการที่ สพฐ ๒๙๓/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑,

องค์กรต่างๆ ในสังคม และผู้เรียน^{๑๓๕} และนโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ว่า การดำเนินงานตามนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงครอบคลุมผู้เรียน พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษามีทักษะที่เหมาะสม ตลอดจนพัฒนาระบบการบริหารจัดการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สรุปผลการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔ ว่าการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ^{๑๓๖} คือ

๑. เป้าประสงค์ที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่คุณภาพระดับมาตรฐานสากล

๒. เป้าประสงค์ที่ ๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการทำงานแบบบูรณาการ มีเครือข่ายการบริหารจัดการ บริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

๓. เป้าประสงค์ที่ ๖ พื้นที่พิเศษ ได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึง นโยบายปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ในประเด็นเจ็ด : ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรศึกษาเพื่อสร้างคนต้องอาศัยพลังเครือข่ายทุกภาคส่วนของสังคม ทุกฝ่ายต้องหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชน เพราะคืออนาคตของชาติ ปัจจุบันการส่งเสริมให้ภาคส่วนของสังคมเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายและมีส่วนรับผิดชอบด้านการศึกษายังมีอยู่น้อยมาก ต้องหายุทธศาสตร์ในการส่งเสริมสนับสนุน และร่วมมือกันสร้างพลังเครือข่ายทางสังคมเพื่อดำเนินการพัฒนาการศึกษาอย่างจริงจัง ตัวอย่างหนึ่ง โดยความร่วมมืออย่างกลมกลืนกัน ๔ ฝ่าย คือ สถานศึกษา ชุมชน สื่อมวลชน และผู้ใหญ่ใจดีที่มีวิสัยทัศน์ ดำเนินโครงการรากแก้วเป็นโครงการที่ดี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมศักยภาพและปลูกฝังจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับนิสิตนักศึกษาและโครงการร่วมพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพของชุมชนและผู้ด้อยโอกาสให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีภูมิปัญญาในด้านต่างๆ และทรัพยากรทางการศึกษาสามารถเป็นหลักในการรวมพลังความรู้ความเชี่ยวชาญและพลังปัญญาของคณาจารย์ และนักศึกษาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาสังคม ชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน มีศักยภาพในการร่วมกันสร้างแนวคิดดีๆ และใหม่ๆ ตามแนวทางการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางการสร้างการมีส่วนร่วมทางการศึกษาต้องไม่ลืมสื่อมวลชน ซึ่งจะเป็นพลังสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดสิ่งดีๆ ไปสู่ประชาชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและสร้างสรรค์ เช่น รายการสำคัญของโครงการรากแก้ว คือ รายการ

^{๑๓๕} กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับปรับปรุง ๑ เมษายน ๒๕๕๙), หน้า ๑๐.

^{๑๓๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐, (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

“ปั้นฝัน เดอะบัณฑิต” ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งในหลายตัวอย่าง เรียกว่าเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่ทุกฝ่ายควรได้พิจารณาติดตาม นำไปประยุกต์ ต่อยอดเพื่อสร้างคนและสังคมของเราให้เข้มแข็ง^{๑๓๗}

๒.๗.๓ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา

วิธีการปฏิบัติหลายวิธีที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะเลือกใช้ โดยคำนึงถึงนโยบายของแต่ละสถานศึกษา^{๑๓๘} ดังนี้

๑. ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารของข้อมูลสถานศึกษาให้ชุมชนได้รับทราบอยู่เสมอ
๒. เปิดเยี่ยมชมสถานศึกษาในแต่ละปี จัดนิทรรศการ กิจกรรมการแสดงผลงานของนักเรียนด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้เห็นว่าสถานศึกษามีจุดเด่นในด้านต่างๆ
๓. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น งานพัฒนาหมู่บ้าน งานรณรงค์การทำความสะอาดท้องถิ่น เป็นต้น
๔. เปิดโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรทางการศึกษา
๕. จัดตั้งองค์กรร่วมกันระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา เช่น สมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น

๒.๗.๔ ประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษาในเชิงบวกจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา^{๑๓๙} มีดังนี้

๑. ประโยชน์ที่ท้องถิ่นและชุมชนได้รับ
 - ๑.๑ มีความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา
 - ๑.๒ มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากสถานศึกษา เช่น การเข้าไปใช้ห้องสมุด
 - ๑.๓ ใช้สถานที่ของสถานศึกษาเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดงานแต่งงาน งานรื่นเริงปีใหม่ เป็นต้น
 - ๑.๔ ช่วยให้มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นในท้องถิ่นจากกิจกรรมสถานศึกษา
๒. ประโยชน์ที่สถานศึกษาได้รับ
 - ๒.๑ ช่วยให้ชุมชนรักสถานศึกษา ช่วยดูแลความปลอดภัยไม่ให้ทรัพย์สินเสียหาย
 - ๒.๒ ช่วยให้การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสถานที่ที่จำเป็นจากชุมชน
 - ๒.๓ ช่วยให้ได้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ เช่น สถานื่อนามัย สถานีตำรวจ ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน สหกรณ์ชุมชน เป็นต้น

^{๑๓๗} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายปฏิรูปการศึกษาเพื่ออนาคตประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษากลุ่มวิจัยและส่งเสริมการวิจัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๑.

^{๑๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘.

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๙.

๒.๔ ช่วยดูแลความประพฤติและความปลอดภัยของนักเรียน นักศึกษา

๓. ประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน

๓.๑ ช่วยให้สถาบันร่วมมือกันในการแก้ปัญหากันอย่างเต็มที่ เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาเด็กหนีเรียน เป็นต้น

๓.๒ ช่วยลดความเข้าใจผิดหรือความขุ่นมัวอันเกิดขึ้นได้ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

โดยสรุป การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ มีวิธีดำเนินการ คือ สถานศึกษามีแนวปฏิบัติในการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ สถานศึกษามีบทบาทในการจัดการศึกษาร่วมกับชุมชน และท้องถิ่นในการจัดการศึกษา วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ท้องถิ่น และสถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นบทบาทในการจัดการศึกษาและหลักพระพุทธศาสนาได้เอื้อเพื่อให้ปัจเจก และชุมชนเกิดการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ร่วมกันมาโดยเป็นไปตามระบบธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ต่อมาได้มีแนวคิดทางการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามามีบทบาท จึงทำให้เกิดระเบียบการจัดการศึกษาเรียนรู้แนวใหม่และการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันผูกไมตรีเอื้อเพื่อเกื้อกูล ประสานใจกันในการทำงานทั้ง ๔ ประการ ประกอบด้วย

๑. ทาน หมายถึง การให้ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เสียสละ ช่วยเหลือ แบ่งปันแก่ชุมชนที่อยู่ใกล้ โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมการบริหารวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ อย่างมีความโอบอ้อมอารีแก่กัน

๒. ปิยวาจา หมายถึง การใช้วาจาเชิญชวนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการบริหารวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน ด้านการนิเทศการศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ เป็นคำพูดที่ไพเราะเป็นประโยชน์การบริหารวิชาการโรงเรียนของถึงสำคัญ

๓. อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติให้เป็นประโยชน์ทั้งฝ่ายตนเองและคนอื่นโดยไม่ให้เสียประโยชน์ทั้งสองฝ่าย กับผู้ร่วมงานหรือของใครรอบข้างหรือประโยชน์ที่เป็นสาธารณชนทั่วไป เช่น เข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ตามโอกาส อันควร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว การทำอย่างนี้จะทำให้เพื่อนร่วมงานและคนรอบข้างเกิดความประทับใจ แสดงถึงความมีน้ำใจของผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร ผู้นำครอบครัว ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ

๔. สมานัตตตา หมายถึง การนำตนเข้าไปเชื่อมสมานกับคนอื่น หรือการวางตนกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน หรือเข้าไปทำกิจกรรมร่วมชุมชนเสมอต้นเสมอปลาย

๒.๘ ประวัติโรงเรียนในองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

๒.๘.๑ ความเป็นมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

การจัดรูปองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งเป็นการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ได้มีการปรับปรุงแก้ไข และวิวัฒนาการมาตามลำดับ โดยจัดให้มีสภาจังหวัดขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ตามความในพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖ ฐานะของสภาจังหวัดตามพระราชบัญญัตินี้ มีลักษณะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแนะนำแก่กรมการจังหวัด

ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดและให้ความเห็นชอบในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน) โดยยังมีได้มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่แยกต่างหากจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค^{๑๔๐}

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการส่วนท้องถิ่น เขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด-นนทบุรี คือ เขตจังหวัดนนทบุรี มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในเขตจังหวัดนนทบุรี ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๕๔๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๑ และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

๒. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาแบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็น ๒ ส่วน คือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคูคลองทั้งตามธรรมชาติและที่ขุดขึ้นใหม่ เป็นจำนวนมากเชื่อมโยงติดต่อกัน สามารถใช้สัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ย่านชุมชนหนาแน่น โดยทั่วไปพื้นที่ส่วนที่ห่างจากแม่น้ำและลำคลองจะเป็นสวนและไร่นา ซึ่งมักจะเกิดน้ำท่วมเสมอ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ของจังหวัดในบางอำเภอซึ่งเคยเป็นสวนผลไม้ต่างๆ และมีเขตติดต่อกับกรุงเทพฯ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่อพยพมาจากทุกภาคของประเทศ นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนของบางอำเภอยังเป็นที่รองรับการขยายตัวในด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง ซึ่งมีการจัดสรรที่ดินและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มีสภาพเหมือนกรุงเทพมหานคร

๓. การศึกษา

การศึกษาภาคบังคับในจังหวัดนนทบุรีได้แพร่กระจายไปอย่างทั่วถึง ด้านการศึกษาในระดับมัธยมศึกษานี้ได้ขยายออกไปสู่ชนบทครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เป้าหมาย ส่วนด้านศึกษานอก ระบบโรงเรียน ได้จัดสร้างเสริมการศึกษาผู้ใหญ่แบบต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ตลอดจนการฝึกอาชีพให้กับกลุ่ม ผู้สนใจทั่วไป และยังส่งเสริมให้มีการศึกษาในพุทธศาสนา และศาสนาอิสลามด้วย จังหวัดนนทบุรี แบ่งพื้นที่การศึกษาออกเป็น ๓ เขต ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา

^{๑๔๐} องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: nont-pro.go.th/public/history [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๐],

ประถมศึกษานนทบุรี เขต ๑ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอบางกรวย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒ ครอบคลุมพื้นที่ อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และ อำเภอไทรน้อย และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓ จังหวัดนนทบุรี ตามประวัติโรงเรียนต่อไปนี้

๑. ประวัติโรงเรียนสามแยกบางคูรัด (จันเพชรวินยาคาร)

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๑ นายผ่อง จันเพ็ชร ได้มอบที่ดินให้แก่ทางราชการ จำนวน ๓ ไร่ ๒ งาน ๘๐ ตารางวาได้สร้างเป็นอาคารเรียนชั่วคราว และเปิดทำการเรียนการสอนเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๐๑ มีนักเรียนทั้งหมด ๖๔ คน มีการเรียนการสอน ชั้น ป.๑-ป.๔ มีครู ๒ คน มีนายชุบ จิตรังษี เป็นครูใหญ่ มีนายมัน พ่วงแพ เป็นครูผู้สอน ปี ๒๕๐๕ ได้งบประมาณจากทางราชการ สร้างอาคารเรียนแบบ ๐๑๔ จำนวน ๓ ห้องเรียน จำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท (สี่หมื่นบาทถ้วน) ทางโรงเรียนหาเงินสบทบ ๕,๐๐๐ บาท (ห้าพันบาทถ้วน) ค่าแรงก่อสร้างไม่มีฝาผนังหลังคามุงกะสี^{๑๔๑}

ที่ตั้งโรงเรียน ตั้งอยู่เลขที่ ๒/๓ หมู่ ๑๑ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

สัญลักษณ์โรงเรียน ดอกนนทรี

วิสัยทัศน์

คนดี คนเก่ง มีความสุข รักความเป็นไทย พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้สู่สากล ก้าวทันเทคโนโลยี

ปรัชญา จิตตาโภโค สิกขติ วิชานน

คำขวัญของโรงเรียน การใฝ่ใจศึกษา เป็นเครื่องพัฒนาความรู้

อัตลักษณ์ร่วมองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี มีวินัย ใจอาสา นำพาสู่อาเซียน

พันธกิจ(Mission)

๑. พัฒนาทบทวนหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของนักเรียนและท้องถิ่น

๒. พัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน เติบโตตามศักยภาพของนักเรียน

๓. พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ และค่านิยมที่พึงประสงค์

๔. พัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ความเป็นประชาธิปไตยต่อชุมชน สังคม และตนเอง

๕. พัฒนานักเรียนให้มีความตระหนัก อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภูมิใจในภูมิปัญญา

๖. พัฒนา ส่งเสริม ครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคโนโลยี โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

๗. พัฒนาโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน สวยงามและมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

^{๑๔๑}โรงเรียนสามแยกบางคูรัด,[ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.google.co.th/[๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

เป้าประสงค์ (GOAL)

๑. คณะครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความสามารถตรงตาม จรรยาบรรณ และมาตรฐานวิชาชีพครู
๒. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ผ่านเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด
๓. นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ และค่านิยมที่พึงประสงค์
๔. นักเรียนสามารถปรับตัวมีสุขภาพกายและจิตที่ดีให้เหมาะสมกับสังคมโลกสอดคล้องกับความเป็นไทย ห่างไกลสารเสพติดและอบายมุข บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง
๕. ผู้บริหาร และคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ
๖. สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบและครบวงจร และจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน
๗. สถานศึกษามีการจัดระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา
๘. สถานศึกษามีมาตรฐานเป็นที่พึงพอใจและยอมรับโดย คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และ ชุมชน ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

๒. ประวัติโรงเรียนวัดสโสมสร

ตั้งอยู่เลขที่ ๒ หมู่ ๙ ตำบลไทรใหญ่ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในบริเวณเขตที่ดินของวัดสโสมสร เปิดสอนเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๗๖ โดยใช้ศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียนปี พ.ศ. ๒๕๐๕ พระอุปัชฌาย์บาง นุชสุภาพ (หลวงปู่บาง) เจ้าอาวาสวัดสโสมสร พร้อมด้วยผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินจำนวน ๓๕,๐๐๐ บาท และได้รับเงินสมทบจากสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม ในสมัยนั้น จำนวน ๓๕,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๗๐,๐๐๐ บาท ดำเนินการสร้างอาคารเรียนเพื่อให้ลูกหลานชาวสโสมสรมีที่เรียน บนที่ดินของวัด ประมาณ ๖ ไร่เศษ จำนวน ๑ หลัง เปิดทำการสอนโดยในขณะนั้นมีครู ๔ คน^{๑๔๒}

โรงเรียนวัดสโสมสรในลำดับแรกเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ ประถมศึกษาปีที่ ๕-๗ เป็นลำดับ ต่อมาเมื่อชุมชนวัดสโสมสรมีประชากรมากขึ้นนักเรียนต้องเดินทางไปเรียนชั้นมัธยมที่ตัวอำเภอนครชัยศรี ซึ่งการเดินทางไม่สะดวกและผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ในเขตชุมชนวัดสโสมสรและชุมชนใกล้เคียงมีโรงงานเพิ่มขึ้นจำนวนมากทำให้มีเด็กจากถิ่นอื่นเป็นจำนวนไม่น้อยที่มีฐานะยากจนโรงเรียนจึงได้รับการคัดเลือกให้เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ปัจจุบันโรงเรียนวัดสโสมสรเปิดสอนตั้งชั้นอนุบาล ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๓. โรงเรียนบ้านใหม่ (ศรีอินทร์พงษ์วิทยาการ)

โรงเรียนบ้านใหม่ (ศรีอินทร์พงษ์วิทยาการ) ตั้งอยู่เลขที่ ๓๗/๖ หมู่ ๗ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนครปฐม มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๖๐ ตารางวา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม

^{๑๔๒} ประวัติโรงเรียนวัดสโสมสร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.google.co.th/ [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

เขต ๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อมาเมื่อ วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๑ ได้ถ่ายโอน
เข้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

กำเนิด เริ่มก่อตั้งโดยประชาชนชาวบ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัด
นนทบุรี ผู้สูงอายุเล่าว่าครูผู้สอนคนแรกคือ คุณครูหนู ไม่ทราบนามสกุล และทางราชการสนับสนุน
ต่อมาทางราชการให้การสนับสนุนเปิดเป็นทางการเมื่อ วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๔ เปิดสอน ป.๑-ป.๔

เขตบริการ อดีต บริการหมู่ ๓ หมู่ ๖ หมู่ ๗ หมู่ ๘ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัด
นนทบุรี หมู่ ๑๐ ตำบล หนองเพรางาย อำเภอกุทริน จังหวัด นนทบุรี และตำบลคลองโยง
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ปัจจุบัน เขตบริการ หมู่ ๓ และหมู่ ๗ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอบางใหญ่
จังหวัดนนทบุรี เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก-ป.๖ เปิดสอนชั้น ป.๕ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๖ และเปิดสอน
ชั้นเด็กเล็ก เมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๙^{๑๔๓}

๔. โรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี

โรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ซึ่งเป็นโรงเรียน
ประชาบาลแห่งแรกของตำบลนี้ ประเพณีนายอำเภอจัดตั้ง โดยมีนายอำเภอท่านอำมาตย์เอกขุนธรรม
รัฐธการ นายอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และนายวิจิตร นิลพันธุ์ ศึกษาธิการอำเภอ พร้อม
ด้วยประชาชนในตำบลนี้ ร่วมกันทำพิธีเปิดป้ายและตั้งชื่อโรงเรียนว่า “ โรงเรียนประชาบาลตำบลขุนศรี
๑ (วัดปลายคลองขุนศรี) ” ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๙๔ ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนใหม่เป็น “ โรงเรียนวัดปลาย
คลองขุนศรี ” โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานศึกษา จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประ
ทรวงศึกษาธิการ มี นายลำภู มัณยานนท์ เป็นครูใหญ่ และนายประดิษฐ์ คนไฉ เป็นครูผู้สอน ดำรง
อยู่ด้วยเงินกองการประถมศึกษา และเงินงบประมาณแผ่นดิน^{๑๔๔}

วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

วิสัยทัศน์

ภายในปีการศึกษา ๒๕๕๘ โรงเรียนวัดคลองขุนศรี จะจัดระบบการบริหารโดยเน้นการ
มีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการ
สื่อสาร และดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

๑. จัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
และคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

๒. พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ยุติธรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วม
ของทุกฝ่าย

^{๑๔๓}โรงเรียนบ้านใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.google.co.th/[๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๑๔๔}โรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.google.co.th/[๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๓. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ศักยภาพและความถนัดของผู้เรียน

๔. ส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ

๕. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาได้มาตรฐาน การศึกษาเป็นคนดีมีความรู้คู่คุณธรรม รักท้องถิ่นและสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้

๖. จัดทำ จัดทำสื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

๗. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๘. จัดให้มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงทุกชั้นเรียน

เป้าหมาย

๑. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

๒. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน การเรียนรู้ มีความรู้พื้นฐาน มีทักษะชีวิตและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดอย่างสร้างสรรค์

๓. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

๔. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ ใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้

๕. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับน่าพอใจไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕

๖. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีสุขนิสัย สุขภาพกายและจิตที่ดี

๗. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีสุนทรียภาพด้านศิลปะ ดนตรี

๘. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ สามารถใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆได้

๙. นักเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ มีความรัก ภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย

๑๐. ครูผู้สอนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕ ได้รับการพัฒนาให้ผ่านเกณฑ์ มาตรฐานวิชาชีพ

๑๑. ระบบบริหารของโรงเรียนมีคุณภาพและผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

๑๒. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และสนับสนุนกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดทุกครั้ง

อัตลักษณ์ของโรงเรียนวัดปลายคลองขุนศรี

มีจิตอาสา ประชาธิปไตยวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

สะอาด ร่มรื่น สวยงาม ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

๔. กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๑ พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาทุกระดับด้วยระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย

กลยุทธ์ที่ ๒ ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม น าเยาวชนสู่จิตสาธารณะ บนพื้นฐานความเป็นไทย ดูแลช่วยเหลือนักเรียนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ ๓ ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนได้เรียนเต็มตามศักยภาพทั้งในระบบและนอกระบบและตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ

กลยุทธ์ที่ ๔ พัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเต็มตามศักยภาพ

กลยุทธ์ที่ ๕ สร้างองค์กรให้เข้มแข็ง มีคุณภาพตามแนวทางการกระจายอำนาจ บนหลักธรรมาภิบาล ด้วยการบริหารแบบมีส่วนร่วม

๕. โรงเรียนบางคูรัด

เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ด้วยความคิดริเริ่มของนายประสาน วสุวัต นายอำเภอบางบัวทองและ นายวิเชียร แยมคำ ศึกษาธิการอำเภอบางบัวทอง โดยมีนายเลี่ยม แดงเกิด กำนันตำบลบางคูรัดเป็นผู้จัดหาที่ดิน เพื่อการปลูกสร้างโรงเรียน และได้มีนายแฉ่ง - นางพร้อม กลมแป้น ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๔ ไร่ ๒ งาน ๘๕ ตารางวา กับนายวัน-นางมุด แดงอ่อน ร่วมบริจาค ๓ งาน ๙๒ ตารางวา รวมเป็นที่ดินเพื่อการปลูกสร้างโรงเรียนประมาณ ๖ ไร่ และได้ดำเนินการแบ่งแยกโฉนดไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๒ การก่อสร้างอาคารเรียนหลังแรก โดยมีนายเลี่ยม แดงเกิด กำนันตำบลบางคูรัดและนายแฉ่ง กลมแป้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ ตำบลบางคูรัด พร้อมด้วยชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อก่อสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้น มีขนาดกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร เพื่อใช้เป็นห้องเรียน ๒ ห้อง คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ มีนักเรียนจำนวน ๕๐ คน เปิดเรียนวันแรกวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๐๖ โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนบางคูรัด” ตามชื่อของตำบล ต่อมาได้ขอเปลี่ยนเป็น “โรงเรียนบางคูรัด” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒^{๑๔๕}

วิสัยทัศน์

สถานศึกษาแห่งการเรียนรู้ ควบคู่คุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญา การเรียนดี วินัยเด่น เน้นคุณธรรม นำกีฬา

พันธกิจ/เป้าหมาย

พันธกิจ (Mission)

๑. พัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน
๒. พัฒนาศักยภาพครู
๓. ส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีคุณธรรมจริยธรรม
๔. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา (GOAL)

๑. สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยสำหรับนักเรียน
๒. ความปลอดภัยของผู้เรียน
๓. สื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้

^{๑๔๕}โรงเรียนบางคูรัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.google.co.th/[๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๔. ความเหมาะสมและความเพียงพอของครู
๕. ความรู้ความสามารถของครู
๖. ส่งเสริมภาษาไทย พัฒนาภาษาอังกฤษ
๗. จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน
๘. คุณธรรม จริยธรรมสำหรับผู้เรียน
๙. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ผู้วิจัยนำเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ งานวิจัยในประเทศ

ก. งานวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ

ธีรภัทร เจริญดี ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑” ผลการวิจัย คือ ๑. ด้านงานวิชาการ ของโรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก ๒. ด้านการบริหารของโรงเรียนผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก ๓. ด้านการพัฒนาผู้เรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก^{๑๔๖}

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตาม การรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย คือ ผู้บริหารให้ความเห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุดคือการเป็นผู้บริจาคครุภัณฑ์ให้กับโรงเรียน ทั้งนี้ในการบริจาคที่ง่าย และได้รับความร่วมมือจากชุมชนคือการสมทบทุน การทำบุญเพื่อช่วยเหลือการศึกษาการมีส่วนร่วมน้อยของชุมชน เกี่ยวกับ การรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนเนื่องจากว่าชุมชนยังมีความเข้าใจในบทบาท และ หน้าที่ของตนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาน้อย ประกอบกับโรงเรียนเองยังไม่เห็นความสำคัญในการให้ ตัวแทนชุมชนเข้ามาเป็นกรรมการร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ในส่วนการดำเนินการปรับ หลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยเนื่องจากชุมชนกับโรงเรียนขาดการ ประสานงานที่ดี ในการสำรวจความต้องการชุมชน ด้านวิชาการพบว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการด้านการจัดทำหลักสูตร ปรับหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ให้โอกาสชุมชนในการให้

^{๑๔๖}ธีรภัทร เจริญดี, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ความรู้ มีส่วนร่วมด้านหลักสูตรท้องถิ่น และให้โรงเรียนได้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน และมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพการศึกษา และปัญหาที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียน ประถมศึกษานั้นเกิดจากชุมชนไม่เข้าใจในบทบาทของตนเองที่มีต่อการจัดการศึกษาเกี่ยวกับด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านวิชาการและการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษา ชุมชนบางส่วนเข้าใจว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนรวมทั้งการขาดการประชุม การปรึกษาหารือการร่วมจัดทำหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนรวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนขาดความต่อเนื่อง และโรงเรียนไม่เปิดโอกาสหรือประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรอันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคต่อชุมชนมีข้อเสนอแนะของผู้บริหารโรงเรียน คือ ให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของชุมชนที่มีส่วนร่วมการจัดการศึกษาตามความต้องการของตนเอง ชุมชนควรเป็นแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสามารถเสนอแนะแนวทางต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา^{๑๔๗}

น้ำทิพย์ เสือสารรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยคือ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอนุบาล ๓ ฐานะ คือ ๑. ฐานะผู้ร่วมกิจกรรม โดยเป็นผู้ปกครองอาสาในกิจกรรมพิเศษ ๒. ฐานะเป็นผู้เสริมประสบการณ์แก่นักเรียน พบว่าผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ๓. ฐานะเป็นผู้สนับสนุนสถานศึกษา ให้ความร่วมมือตามข้อกำหนดของโรงเรียน ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา คือ ผู้ปกครองไม่มีเวลา ไม่ได้รับแจ้งข่าวสารข้อมูล และผู้ปกครองไม่ทราบความต้องการของโรงเรียน ที่ต้องการความช่วยเหลือ ผู้ปกครองขาดทักษะ ความรู้ ความชำนาญ โรงเรียนไม่ชี้แจงรายละเอียดความสำคัญให้ผู้ปกครองทราบ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่าโรงเรียนควรแก้ไขปัญหาในเรื่องของการสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนโดยแจ้งข่าวสาร กิจกรรมต่าง ๆ ล่วงหน้าเพื่อที่ผู้ปกครองจะได้วางแผนการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ปกครอง^{๑๔๘}

ปรีชา แป้นเจริญ ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัย คือ ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากด้านสนับสนุนส่งเสริมจัดการศึกษา ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปานกลางในการจัดการศึกษาด้านการบริหารจัดการ ผู้นำชุมชนไม่ได้เข้ามามี ส่วนร่วมด้านการเรียนการสอน และหลักสูตร^{๑๔๙}

บพิตร ออมโรสง ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, ผลการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ปกครองนักเรียนโดยรวมมีความคาดหวังอยู่ในระดับปาน

^{๑๔๗}วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข, “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, บริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๑๔๘}น้ำทิพย์ เสือสารรัตน์, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชน”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๔๙}ปรีชา แป้นเจริญ, “สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, บริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

กลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าผู้บริหารสถานศึกษา มีความคาดหวังในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมากทุกด้าน ผู้ปฏิบัติการสอนมีความคาดหวังในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และผู้ปกครองนักเรียนมีความคาดหวังในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน^{๑๕๐}

สุมงกช นาโควงษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอน โรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากระบี่” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้บริหารและครูปฏิบัติการสอนในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ ประชากรกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฏิบัติการสอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและ t-test สำหรับสองกลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน และการประกันคุณภาพการศึกษานั้น ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับทีมงาน นับตั้งแต่ผู้บริหารลงมาถึงเจ้าหน้าที่ประจำ ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมการพัฒนาระบบประกันและขับเคลื่อนองค์กรต่อไป การประกันคุณภาพการศึกษานั้น จะได้ผลหรือไม่ได้ผล ขึ้นอยู่กับการวางแผนระบบงาน สร้างระบบ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ทุกคนก็จะมีส่วนร่วม งานก็เป็นไปตามระบบกลไกของงาน การประกันคุณภาพการศึกษาจึงสำเร็จไปได้ด้วยดี^{๑๕๑} และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑” คือ ๑. ด้านงานวิชาการของโรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก ๒. ด้านการบริหารของโรงเรียนผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก ๓. ด้านการพัฒนาการเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก^{๑๕๒}

น้ำทิพย์ เสือสารัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชน กรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนอนุบาลเอกชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือค่าร้อยละผลการวิจัย คือ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอนุบาล ๓ ฐานะคือ ๑. ฐานะผู้ร่วมกิจกรรม โดยเป็นผู้ปกครองอาสาในกิจกรรมพิเศษ ๒.ฐานะเป็นผู้เสริมประสบการณ์แก่นักเรียน พบว่าผู้ปกครองมีส่วนในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ๓. ฐานะเป็นผู้สนับสนุนสถานศึกษา ให้ความร่วมมือตามข้อกำหนดของโรงเรียนปัญหาการ

^{๑๕๐} บพิตร ออมไธสง, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๕๑} สุมงกช นาโควงษ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, บริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๕๒} ธีรภัทร เจริญดี, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

มีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา คือ ผู้ปกครองไม่มีเวลา ไม่ได้รับแจ้งข่าวสารข้อมูลและ ผู้ปกครองไม่ทราบความต้องการของโรงเรียน ที่ต้องการความช่วยเหลือ ผู้ปกครองขาดทักษะความรู้ความชำนาญ โรงเรียนไม่ชี้แจงรายละเอียดความสำคัญให้ผู้ปกครองทราบ และผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่าโรงเรียนควรแก้ไขปัญหาในเรื่องของการสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนโดยแจ้งข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้วางแผนการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ปกครอง^{๑๕๓}

สรุปได้จากแนวคิดได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการตามความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนและครูปฏิบัติการสอน โรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้บริหารและครูปฏิบัติการสอนในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

ข. งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ ๔

พระครูประทีปธรรมารักษ์ (ประพันธ์ พนฺธุรมโม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางขุนเทียน สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย คือ ความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางขุนเทียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวม และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีเพศ และตำแหน่ง ต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนผู้บริหารและครูที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยรวมไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางขุนเทียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านทาน โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดบรรยากาศห้องเรียนให้เหมาะสมกับบางรายวิชาที่สอน และจัดทัศนศึกษาตามสถานการณ์จริงในเนื้อหาบางรายวิชา ด้านปิยวาจา ผู้บริหารควรอธิบายงานวิชาการด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน และชัดเจน และควรชี้แจงนโยบายในงานวิชาการต่างๆ แก่ครูโดยใช้คำพูดที่นุ่มนวลสละสลวย ไม่รวบรัดตัดตอน จนทำให้ไม่เข้าใจนโยบาย ด้านอัตถจริยา โรงเรียนควรจัดหาวิทยากรพิเศษมาบรรยายเพิ่มเติมความรู้บางรายวิชา ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้สอดคล้องกับรายวิชา ควรจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เหมาะสม ควรจัดหาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ทำแผนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับโรงเรียน และควรจัดการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ด้านสมานัตตตา โรงเรียนควรจัดการบุคลากรผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลตามสาระการเรียนรู้ ควรจัดประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อ

^{๑๕๓} นันทิพย์ เสือสารรัตน์, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชน” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

ตรวจสอบความพร้อมเรียนและความก้าวหน้าต้น และควรจัดหาผู้เชี่ยวชาญกำหนดวิธีการ เครื่องมือ วัสดุและประเมินผลที่เหมาะสม^{๑๕๔}

พระครูไพโรจน์กิจจาทร (สกุล สุภโท) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย คือ ความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน และการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมงานที่เดือดร้อน ด้วยคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ มีการให้อภัยอยู่เสมอ เมื่อเกิดความผิดพลาดในการทำงานร่วมกัน มีความเป็นกัลยาณมิตร พูดจาทักทายด้วยน้ำเสียงที่จริงใจ พูดอธิบายข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ด้วยความสุภาพ ถึงแม้จะประสบกับภาวะเครียด หรือสับสน รวมถึงสร้างความสัมพันธ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและต้องไม่ยึดติดกับบุคคล หรืองานนั้น แต่ควรคำนึงถึง ผลประโยชน์ขององค์การเป็นหลัก มีบรรทัดฐาน หรือกฎเกณฑ์ ที่ทุกคนยอมรับ และส่งเสริมให้ทุกคนปฏิบัติตาม ทำงานโดยยึดกฎระเบียบมากกว่าการยึดติดกับผลของงาน และการมีคุณธรรมประจำใจในการปฏิบัติงาน รวมถึงสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่เหมาะสมมาใช้ในการดำเนินงาน^{๑๕๕}

พระจตุพร เทวธมโม (ใจยิ้ม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย คือความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน และผู้วิจัยมี

^{๑๕๔} พระครูประทีปธรรมารักษ์ (ประพันธ์ พนธฺธมโม), “การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางขุนเทียน สังกัดกรุงเทพมหานคร,” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๑๕๕} พระครูไพโรจน์กิจจาทร (สกุล สุภโท), “การศึกษาความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เขตประเวศ สังกัดกรุงเทพมหานคร,” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

ข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ด้านทาน โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดบรรยากาศห้องเรียนให้เหมาะสมกับบางรายวิชาที่สอน และจัดทัศนศึกษาตามสถานการณ์จริงในเนื้อหาบางรายวิชา ด้านปิยวาจา ผู้บริหารควรอธิบายงานวิชาการด้วยวาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน และชัดเจน และควรชี้แจงนโยบายในงานวิชาการต่างๆ แก่ครูโดยใช้คำพูดที่นุ่มนวลสละสลวย ไม่รวบรัดตัดตอน จนทำให้ไม่เข้าใจในนโยบาย ด้านอัตถจริยา โรงเรียนควรจัดหาวิทยากรพิเศษมาบรรยายเพิ่มเติมความรู้บางรายวิชา ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้สอดคล้องกับรายวิชา ควรจัดหาอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เหมาะสม ควรจัดหาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ทำแผนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับโรงเรียน และควรจัดการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ด้านสมานัตตตา โรงเรียนควรจัดการบุคลากรผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินผลตามสาระการเรียนรู้ ควรจัดประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียนเพื่อตรวจสอบความพร้อมเรียนและความก้าวหน้าต้น และควรจัดหาผู้เชี่ยวชาญกำหนดวิธีการ เครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสม^{๑๕๖}

พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป (วิชัย) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัย คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทุกซ์ (การมีส่วนร่วมศึกษาสภาพปัญหา) กับด้านมรรค (การมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการศึกษา) อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสมุทัย (การมีส่วนร่วมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา) กับด้านนิโรธ (การมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการศึกษา) อยู่ในระดับปานกลาง และผลการเปรียบเทียบการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และสถานภาพการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่างกัน มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีอายุ ต่างกัน มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ไม่แตกต่างกัน และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ควรมีการสำรวจปัญหาของท้องถิ่น และปัญหาของสถานศึกษา นำเสนอที่ประชุมปรึกษาสภาพปัญหา แล้วนำมาวิเคราะห์หาแนวทาง กำหนดแนวทาง และจุดประสงค์การจัดการศึกษาร่วมกัน โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ตระหนักเห็นความสำคัญของการศึกษา สถานศึกษาควรกำหนดกรอบบทบาทหน้าที่ และชี้แจงแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนในการ

^{๑๕๖} พระจตุพร เทวธมโม (ใจยิ้ม), “การบริหารงานวิชาการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษา เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

บริหารจัดการศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และควรมีการจัดอบรมชี้แจงให้ความรู้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับทราบบทบาทหน้าที่ของตน^{๑๕๗}

นิภาพร เหล่าพรหมมา ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๗ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๗ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นโดยภาพรวมให้ความเห็น อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาหลายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้ง ๔ ด้าน เรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ๑.การใช้หลักทาน, ๒.การใช้หลักปิยวาจา, ๓.การใช้หลักอรรถจริยาและ, ๔.การใช้หลักสมานัตตตา ตามลำดับ แนวทางการบริหารบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหาร พบว่า ปัญหาด้านทาน ผู้บริหารสนับสนุนการจัดกิจกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานน้อย, ด้านปิยวาจา ผู้บริหารขาดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการวางแผนนโยบาย และขาดการให้คำแนะนำที่ดี, ด้านอรรถจริยา ผู้บริหารมีอคติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และวางตนไม่เหมาะสมในหน้าที่การงาน และด้านสมานัตตตา ผู้บริหารขาดระเบียบวินัย ขาดความเป็นภาวะผู้นำ และขาดความยุติธรรมในการบริหารบุคลากร, ด้านทาน ควรให้มีการติดตามการทำงาน และสนับสนุนกิจกรรมจัดสรรงบประมาณ สวัสดิการให้เพียงพอ, ด้านปิยวาจา ควรให้ผู้บริหาร แสดงนโยบายให้ชัดเจนเปิดโอกาสให้บุคลากร แสดงความสามารถ ในการประชุมและทำงาน, ด้านอรรถจริยา ควรให้ผู้บริหารควรให้ขวัญและกำลังใจต่อบุคลากร วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี สงเคราะห์ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยมิตร “ไมตรีที่ดี และด้านสมานัตตตา ควรให้ผู้บริหารควรมีการประสานงานกับบุคลากร ด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสร้างความเป็นภาวะผู้นำต่อผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๑๕๘}

๒.๓.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

ชูเลอร์ และแวนดรา (Schuler & Vandra) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตาสหรัฐอเมริกา โดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า การมีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม^{๑๕๙}

^{๑๕๗} พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป (วิชัย), “การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอริยสัจ ๔ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๕๘} นิภาพร เหล่าพรหมมา, “การบริหารบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๗ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๑๕๙} ชูเลอร์ และแวนดรา, (Schuler & Vandra), อ้างใน, ลดาวัลย์ มหะศรี, “การมีส่วนร่วมการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

บอสตรอม (Bostrom) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนโดยโรงเรียนประถมศึกษาในเขตบริการพบว่า การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับผู้เรียนผู้เรียนจะเรียนรู้ เติบโตมีการพัฒนาการในทางสร้างสรรค์ชุมชนจะเจริญก้าวหน้า ครูในเขตชนบทต้องมีศักยภาพเป็นผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาชนบท ผู้บริหารสถานศึกษา จะเป็นตัวจักรสำคัญที่จะประสานงานขอความร่วมมือจากชุมชนให้การจัดกิจกรรมของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ งานหลักของสถานศึกษาคือการให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเยาวชน หรือผู้ใหญ่อย่างเท่าเทียมกัน วัฒนธรรมของชุมชนมีอิทธิพลต่อการอยู่รวมกัน การดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน^{๑๖๐}

อเมนู เทคา (Amenu-TeKaa) ได้ศึกษาทัศนะของชาวอินเดียน ในประเทศแคนาดาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จในชุมชนที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งการจัดการศึกษาก็จะประสบผลสำเร็จ^{๑๖๑}

Adornetto ได้ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาวิชาชีพสำหรับปรับปรุงผลการศึกษาของนักศึกษา” พบว่า การปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาวิชาชีพเกิดจากความพยายามในการร่วมมือกันของอาจารย์ ซึ่งมีความเห็นว่ามีคามจำเป็นในการปรับปรุงผลการศึกษาของนักศึกษาความพยายามในการพัฒนาวิชาชีพเป็นผลจากการวางแผนการพัฒนายอย่างต่อเนื่องในเป้าหมายที่จะปรับปรุงผลการศึกษาของนักศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนหลัก คือ ผู้นำการสนับสนุนโดยชุมชนในขณะที่ปัจจัยเรื่องไม่มีเวลาให้กับการทำงานการเรียนรู้ร่วมและงบประมาณเป็นข้อจำกัดบทเรียนที่ได้รับที่สำคัญมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งระบุถึงความจำเป็นในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสำหรับอาจารย์และนักศึกษา^{๑๖๒}

โดยสรุป การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้บริหารจะต้องให้การบริหารงานวิชาการด้วยความเป็นกัลยาณมิตร มีความมุ่งมั่นปรารถนาดี เต็มใจที่จะช่วยเหลือบุคลากรอย่างเต็มความสามารถ เมื่อมีปัญหาติดขัดหรือขัดข้องด้านเอกสาร ก็คิดหาวิธีแก้ไข ช่วยคลี่คลายปัญหาให้บุคลากรได้รับพึงพอใจที่ดี ความซาบซึ้งประทับใจในการให้บริหารงานวิชาการในโรงเรียนโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ย่อมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคลากรทุกคนในโรงเรียนได้ ดังนั้นการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาหรือโรงเรียน โรงเรียนจะดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับ

^{๑๖๐} บอสตรอม, (Bostrom), อ้างใน, เฟลินดา กะลัมพากร, “การมีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกันสารเสพติดของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๔), หน้า ๕๗.

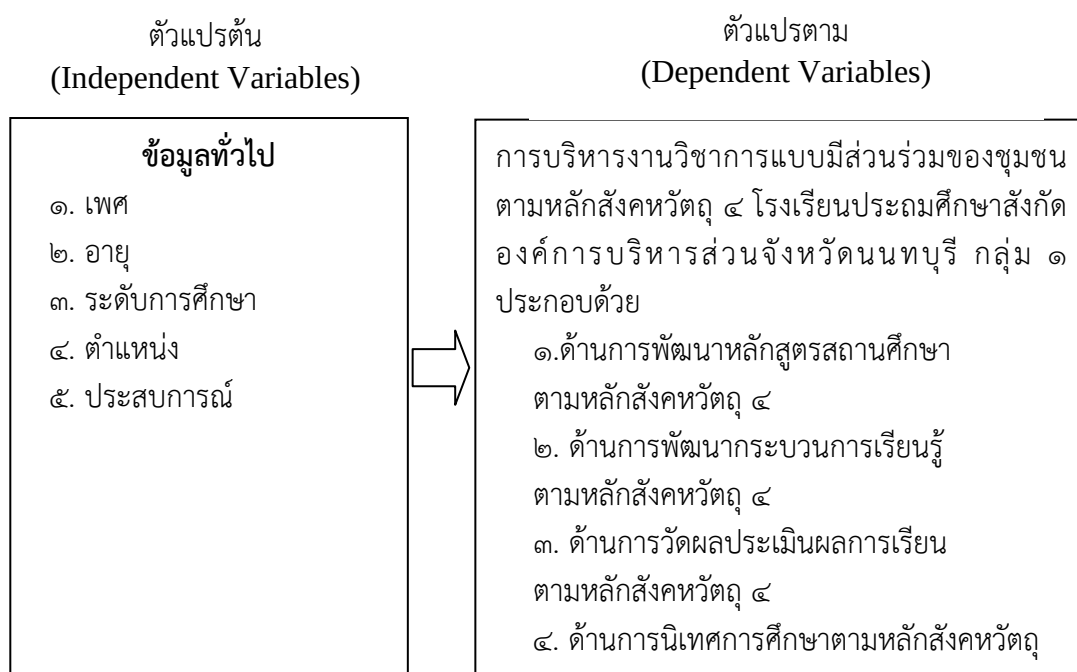
^{๑๖๑} อเมนู เทคา, (Amenu-TeKaa), อ้างใน, เมตต์ เมตต์การุณจิต, “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๑.

^{๑๖๒} Adornetto, D.S. **Uncovering Best Practices in Professional Development for improved student outcome: lessons learned from Three of Ohio's Best** (DAI 60/02) Ph.D. Dissertation Abstract. The Ohio state University, 1999.

การบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น ดังนั้นในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีหลักการในการบริหารงานด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวางมากในการบริหารงานแต่ละอย่าง จึงมีเทคนิคและหลักการที่แตกต่างกันไปในรายละเอียดของงานจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยสิ่งหนึ่งที่จะบริหารงานวิชาการได้ดี ก็คือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวุฒิชัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสติปัญญาที่พระพุทธร่องค์ทรงตรัสไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ได้ยึดถือและนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล และเกิดความเจริญก้าวหน้าจนสามารถสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นกับชีวิตสืบไป

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาในการดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ^{๑๖๓} เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาไว้ ๑๒ ประการ แต่ผู้วิจัยเลือกเอางานวิชาการที่ต้องการนำมาพัฒนางานวิชาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ ๔ ด้านคือด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนและ ด้านการนิเทศการศึกษา และสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอิตถจริยา ด้านสมานัตตตา ทั้งหมดนี้เพื่อนำการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี กลุ่ม ๑ เป็นลำดับต่อไป^{๑๖๔} และสอดคล้องกับตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังแผนภาพที่ ๒.๘

แผนภาพที่ ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๖๓} รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (พิมพ์ที่: โรงพิมพ์นำศิลป์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๐.

^{๑๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๗.